

๙๐,๐๐๐ บาทแล้ว ยังมีกิจกรรมศูนย์สาธิตการตลาด ๑ แห่ง ธนาคารข้าว ๑ แห่ง มีข้าวให้สมาชิกยืม ๓๐๐ ถัง ปัจจุบันมีเงินออมที่ใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น ๔๘๐,๐๐๐ บาท

๗). กลุ่มออมทรัพย์หย่อมบ้านห้วยหวาย หมู่ที่ ๖

เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ก่อตั้งขึ้นในหย่อมบ้านเมื่อปี ๒๕๔๔ ตามแนวทางพระราชดำริของพระบรมราชินีนาถ มีจำนวนสมาชิกทั้งสิ้น ๓๕ คน มีเงินสะสมสะสมประมาณเดือนละ ๑,๕๐๐ บาท กิจกรรมที่ดำเนินการคือ ก่อตั้งธนาคารข้าว ๑ แห่ง ปัจจุบันมีเงินทุนดำเนินการ ๕๐,๐๐๐ บาท

๓.๑๑.๔ ปัญหาสุขภาพเรื่องการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

ประชากรส่วนหนึ่งติดเชื้อเอชไอวี.และมีส่วนหนึ่งป่วยเป็นโรคเอดส์ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการแพร่ระบาดของยาเสพติดประเภทเฮโรอีน มีการเสพติดด้วยการฉีดเข้าเส้นเลือด และมีส่วนหนึ่งติดเชื้อจากพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ คือ เปลี่ยนคู่นอนและมีเพศสัมพันธ์กับหญิงขายบริการโดยไม่ป้องกัน ตลอดช่วงที่ผ่านมามีผู้ป่วยเอดส์เสียชีวิตไปแล้วจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ให้เฮโรอีนด้วยการฉีดเข้าเส้นเลือด

๓.๑๑.๕ ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด

อำเภอปายมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน เส้นทางแถบตะเข็บชายแดนบางช่วงเป็นเส้นทางขนยาเสพติด และมีประชากรทั้งชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาส่วนหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องในขบวนการผิดกฎหมายดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวไทยภูเขาบริเวณตะเข็บชายแดนซึ่งเป็นพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร

ปัจจุบันทุกหมู่บ้านในตำบลแม่ยี่มีประชากรส่วนหนึ่งติดยาเสพติด โดยเฉพาะยาบ้าหรือแอมเฟตตามีน แต่มีจำนวนไม่มากนัก และมีแนวโน้มลดจำนวนลงเมื่อเปรียบเทียบกับตัวเลขในช่วงสองปีที่ผ่านมา เนื่องจากเยาวชนส่วนหนึ่งเลิกเสพติด และเข้าร่วมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์แทน เช่นกรณีโรงเรียนปายวิทยาคาร ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอปาย มีวิธีการแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่เยาวชนอย่างได้ผล โดยโรงเรียนได้ร่วมมือกับผู้ปกครองในการแก้ปัญหา ส่งนักเรียนไปเข้ารับการฝึกอบรมจิตใจด้านคุณธรรม และสร้างกิจกรรมอาชีพที่ศูนย์ปฏิบัติการและเกษตรธรรมชาติ ภูผาฟ้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และที่ไพศาล อโศก จังหวัดนครสวรรค์ อันเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ปัญหาที่ได้ผลดี และเยาวชนส่วนหนึ่งเห็นว่าดีกว่าถูกส่งไปเข้ารับการอบรมในค่ายทหาร

ชาวบ้านและเยาวชนส่วนใหญ่ตระหนักถึงปัญหาเรื่องนี้เป็นอย่างดี ที่ผ่านมามีการจัดกิจกรรมลานกีฬาต้านยาเสพติด ทั้งฟุตบอล วอลเลย์บอล แบดมินตัน และตะกร้อ สร้างแรงจูงใจ

ให้เยาวชนหันมาเล่นกีฬา พร้อมกันนี้มีการตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหายาเสพติด รณรงค์ทุกหมู่บ้านให้ลด ละ เลิก และมีการออกมาตรการการชุมชนเพื่อป้องกันและยับยั้งการแพร่ระบาดของยาเสพติด

ในปี ๒๕๔๕ บ้านแม่ปิง หมู่ที่ ๔ ตำบลแม่ธิ ได้รับเลือกให้เป็นหมู่บ้านดีเด่น สามารถแก้ไขปัญหาระบาดของยาเสพติดได้อย่างดีเยี่ยม คือ ไม่มีทั้งผู้ค้า ผู้เสพ และผู้ผลิต พร้อมกันนี้ ตำบลแม่ธิก็ได้รับการประกาศให้เป็นตำบลปลอดยาเสพติดเฉลิมพระเกียรติระดับอำเภอ อันเป็นผลจากการร่วมมือกันของประชากรในทุกครัวเรือน ที่ช่วยกันป้องกันมิให้ปัญหายาเสพติดแพร่ขยายตัว รวมทั้งร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหายา

๓.๑๑.๖ ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า

พื้นที่ป่าเขาของตำบลแม่ธิเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่เย็น น้ำแม่ธิ น้ำแม่ปิงน้อยและต้นน้ำปาย ที่ผ่านมามีชาวบ้านส่วนหนึ่งบุกรุกแผ้วถางบุกเบิกขยายพื้นที่ทำกิน การวิจัยเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ผืนป่าต้นน้ำที่อุดมด้วยความหลากหลายของพืชพรรณ สัตว์ป่า และพืชพรรณไม้ทั้งในระบบนิเวศป่าดิบเขาและระบบนิเวศป่าเบญจพรรณ

ช่วงสิบปีที่ผ่านมา บริเวณพื้นที่ป่าต้นน้ำดังกล่าวมีปัญหาการบุกรุกขยายพื้นที่ มีชาวสีฮอจากดอยสามหมื่นเข้าไปบุกเบิกแผ้วถางป่าทำไร่ผืนในบริเวณกว้าง ชาวปากาเกอะญอบ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้วจึงได้ตั้งกลุ่มป่าเขียวขจี เดินขึ้นไปสำรวจผืนป่าต้นน้ำเป็นประจำทุกปี พร้อมทั้งขอให้ชาวสีฮอกลุ่มนั้นเลิกการบุกรุกทำลายป่า และได้รับการตอบรับด้วยดี มีการลดพื้นที่ทำลายป่าหรือพื้นที่ปลูกฝิ่นลงทุกปี กระทั่งในปัจจุบันไม่มีการบุกรุกทำลาย ป่าเริ่มฟื้นสภาพต้นไม้เริ่มขึ้นปกคลุม

บทที่ ๔ การมีส่วนร่วมของชุมชน

การวิจัย “ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการให้บังเกิดผลในเชิงปฏิบัติ ด้วยการจัดกิจกรรมให้ประชากรในชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงให้มากที่สุด เพื่อให้มีบทบาทสำคัญในการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น มาใช้เป็นทุนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย พบว่ามีศักยภาพสูงมาก คือ มีทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ และทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม

ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ พื้นที่ตะวันตกของตำบลแม่ฮี้เป็นเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ส่วนด้านทิศใต้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัย ตะวันตก ที่ทอดเชื่อมต่อกับแนวเทือกเขาแดนลาวซึ่งกั้นพรมแดนไทย – พม่า

บริเวณตะเข็บรอยต่อของเทือกเขาทั้งสองเป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ คือเป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำปาย และแม่น้ำลำธารอีกหลายสาย อาทิ น้ำแม่ฮี้ น้ำแม่เย็น น้ำแม่ปิงน้อย น้ำห้วยแก้ว ห้วยอีกก่าง ห้วยปูลู ฯลฯ บริเวณต้นน้ำแม่ปิงน้อย(เออะเกอเต๋อ) และต้นน้ำแม่เย็นที่มีน้ำตกสวยงาม

นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ บริเวณพื้นราบในหุบเขารวมทั้งพื้นที่ดอนและพื้นที่สูงของตำบลแม่ฮี้ มีโบราณสถานทางพุทธศาสนาของลัทธิกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก แสดงถึงร่องรอยอารยธรรมของชนพื้นเมืองดั้งเดิมในดินแดนสุวรรณภูมิได้เป็นอย่างดี โบราณสถานบางแห่งสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์

ที่สำคัญ ตำบลแม่ฮี้ยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม ประชากรในตำบลแม่ฮี้มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณีสูงมาก เมื่อจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์จะพบว่าประชากรร้อยละ ๗๐ เป็นคนเมือง ร้อยละ ๑๐ เป็นไทใหญ่ และร้อยละ ๒๐ เป็นปกากะญอ ลีซอ และลาหู่

๔.๑ การมีส่วนร่วมของอบต.และชาวบ้านในพื้นที่วิจัย

เพื่อให้การวิจัย“ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” บังเกิดผลในเชิงปฏิบัติ ในช่วงต้นเดือนมีนาคม ๒๕๔๔ อันเป็นเดือนแรกของการดำเนินโครงการ ผู้วิจัยได้ประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮี้ โดยเข้าร่วมประชุมกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในสมัยวาระประชุมสามัญ

ผู้วิจัยนำเสนอปัญหาการท่องเที่ยวของอำเภอปายว่า เป็นการท่องเที่ยวที่ไร้ทิศทาง และมีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด จนมีคำกล่าวในหมู่นักท่องเที่ยวว่า “เป็นเมืองที่หลุดโลกไปกับยาเสพติดได้ไม่ยาก ยาเสพติดหาง่าย” ซึ่งแสดงถึงการท่องเที่ยวที่เข้าไปอิงกับยาเสพติด (Drug tourism) ก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสังคมและชุมชนท้องถิ่นอำเภอปายทั้งในทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่มีต่อเยาวชน

การที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวสูง ส่งผลให้การท่องเที่ยวของเมืองปายขยายตัวอย่างรวดเร็ว มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลจากการกระจายข้อมูลข่าวสารในยุคโลกาภิวัตน์ ที่นอกจากจะมีการเผยแพร่ข่าวสารในรูปสื่อสิ่งพิมพ์ แล้วยังมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถสื่อสารได้ทั่วทุกมุมโลกในเวลาจริง (Realtime media) สนองความต้องการด้านข้อมูลข่าวสารของนักท่องเที่ยวผู้เป็นประชากรในชุมชนอินเทอร์เน็ต รวมทั้งการสนทนาบอกเล่าข้อมูลข่าวสารตามร้านอาหารและเกสต์เฮาส์ ที่นักท่องเที่ยวพำนักรถจักรยานและพบปะสังสรรค์กัน

พร้อมกันนี้ นักวิจัยได้ชี้ถึงสาระสำคัญของโครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม วัตถุประสงค์หลักในการศึกษาวิจัย และผลที่คาดว่าจะได้รับ รวมทั้งนำเสนอแผนดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัย อันได้แก่

๑). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชนพื้นที่วิจัย ด้วยการอบรมเทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

๒). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชน ด้วยการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

๓). การระดมความคิดปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว และแนวทางแก้ไขปัญหา

๔). การเดินป่าศึกษาธรรมชาติและภูมินิเวศย่อยของป่าต้นน้ำแม่เย็นและป่าต้นน้ำแม่ฮี้

๕). การสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะโบราณสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ

๖). การจัดการยานท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลแม่ฮี้

กลางเดือนมีนาคม ๒๕๔๔ ผู้วิจัยได้ประชุมร่วมกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อสร้างความเข้าใจสมาชิกแก่องค์การบริหารส่วนตำบล

ชาวบ้าน และผู้เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ตำบลแม่ธิ ผู้ใหญ่บ้านได้ประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสาย นัดหมายกำหนดการประชุมชี้แจงชาวบ้าน จากนั้นมีการประชุมชาวบ้านและเยาวชนบ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว และบ้านแม่ธิ ชั้นที่สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ธิ ตามด้วยการประชุมชาวบ้านและเยาวชนบ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว ที่ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยแก้วในช่วงปลายเดือนมีนาคม ๒๕๕๔ (ดูตารางที่ ๙)

ตารางที่ ๙ การประชุมสร้างความเข้าใจอบต.และชาวบ้านในพื้นที่วิจัย

กิจกรรม/ วันที่ ดำเนินการ	๑. การประชุมชี้แจงโครง การวิจัยแก่สมาชิกอบต. ที่สนง.อบต. แม่ธิ วันที่ ๑๔ มี.ค. ๕๔	๒. การประชุมชี้แจง โครงการวิจัยแก่ชาว บ้านแม่ธิ แม่เย็น และ ทรายขาว วันที่ ๒๗ มี.ค. ๕๔	๓. การประชุมชี้แจงโครง การวิจัยแก่ชาวบ้านแม่ปิง ท่าปาย และห้วยแก้ว วันที่ ๒๙ มี.ค. ๕๔
ผู้เข้าร่วมประชุม	สมาชิกอบต. ๑๒ คน	ชาวบ้าน และเยาวชน ประมาณ ๑๐๐ คน	ชาวบ้านและเยาวชน ประมาณ ๕๐ คน
วิธีการมีส่วนร่วม	ชี้แจงรายละเอียดโครง การ / แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น	ชี้แจงรายละเอียดโครง การ / แลกเปลี่ยนความ คิดเห็น	ชี้แจงรายละเอียด โครงการ / แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น
ผลการดำเนินการ	- สมาชิกอบต.เข้าใจ วิจัยเพื่อท้องถิ่น - ให้ความร่วมมือ	- ชาวบ้านเข้าใจการ วิจัยเพื่อท้องถิ่น - ได้นักวิจัยรุ่นเยาว์	- ชาวบ้านเข้าใจการวิจัย เพื่อท้องถิ่น - ได้นักวิจัยรุ่นเยาว์

๔.๒ การตั้งคณณักวิจัยรุ่นเยาว์ในชุมชน

การศึกษาวิจัย "ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน" เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นำเอาทรัพยากรของชุมชนมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ด้วยการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงผู้วิจัยได้ชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดว่า การวิจัยมุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม อันจะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลแม่ฮี้ รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของอำเภอปายโดยรวม จากนั้นประกาศรับสมัครผู้สนใจเข้าร่วมทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในฐานะเป็นนักวิจัยรุ่นเยาว์ และมีผู้สมัครจำนวนหนึ่ง ดังมีรายชื่อดังนี้

- ๑). นางสาวทิพย์วัลย์ แสนสลิ
- ๒). นายจรัญ มูลคำ
- ๓). นางสาววัชรภรณ์ นวนจา
- ๔). นายฤทธิกร เชื้อนจินา
- ๕). นางสาวพุทธชาติ หม่องคำ
- ๖). นางสาวอรวัลย์ แปงอิน
- ๗). นางสาวนิยากร นวนจา
- ๘). นายธนาวิทย์ พรหมรังษี
- ๙). นางสาวศุภวรรณ ยาวพูน

ต่อมาผู้วิจัยจัดให้มีการประชุมชาวบ้านท่าปาย หมู่ที่ ๓ บ้านแม่ปิง หมู่ที่ ๔ และบ้านห้วยแก้ว หมู่ที่ ๖ ในเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยแก้ว และมีเยาวชนปกากะญอสมัครเข้าร่วมเป็นนักวิจัยรุ่นเยาว์ ดังมีรายชื่อดังนี้

- ๑). นายไพบูลย์ ขอบพอ
- ๒). นางสาววิศา ก่อตุ
- ๓). นางสาวอรพรรณ คำเมืองปลุก
- ๔). นางสาวยุพา ขอบพอ
- ๕). เด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี
- ๖). นางสาวศิริรัตน์ หมูคำ
- ๗). นางสาวนิทร น้อยมั่ง
- ๘). เด็กหญิงวรรณิ์ ชิโพ

๙). เด็กหญิงระพีมาภรณ์ ไพทอง

๑๐). เด็กหญิง พิศ ทองอินทร

๑๑). นางสาวพรเพ็ญ บุญธรรม

๔.๓ กิจกรรม “ปาย เอิร์ธเดย์ ๒๐๐๑ : ขี่จักรยานท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม”

คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ได้ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮี้ จัดกิจกรรม “ปาย เอิร์ธเดย์ ๒๐๐๑ : ขี่จักรยานท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม” ขึ้นในวันที่ ๑๓ เมษายน ๒๕๔๔ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย และมุ่งส่งเสริมให้อำเภอปายเป็นเมืองจักรยาน การจัดกิจกรรมดังกล่าวร่วมมือกับ Earth Day Network องค์กรในสังกัด GREEN PEACE INTERNATIONAL รณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์พลังงาน ในการนี้คณะผู้วิจัยกำหนดเส้นทางจักรยานผ่านสถานที่ท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ด้านวัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์ของตำบลแม่ฮี้ อาทิ ชุมชนไทลื้อ ชุมชนปกาเกอะญอ วัดพระธาตุแม่เย็น บ่อน้ำร้อนท่าปาย สถานที่ตั้งของกองทหารญี่ปุ่น ที่ตั้งโรงพิมพ์ธนบัตร และเส้นทางยุทธศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ (ดูรูปที่ ๑๔, ๑๕ และ ๑๖)

รูปที่ ๑๔ : กิจกรรม “ปาย เอิร์ธเดย์ ๒๐๐๑ : ขี่จักรยานท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม”

รูปที่ ๑๕ : พิธีมัดมืออวยพรปีใหม่ส่งกรานต์โดยผู้อาวุโสโหล่บ้านทรายขาว

รูปที่ ๑๖ : ชาวบ้านมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ใส่บาตรสามเณรที่บวชช่วงฤดูร้อน

การจัดกิจกรรมดังกล่าว ชาวบ้านแม่ฮี้ ทรายขาว แม่ปิง และบ้านห้วยแก้วมีส่วนร่วมโดยตรง บริจาคงบประมาณ รวมทั้งการสนับสนุนจากธุรกิจเอกชน คือ สุวิวงศ์บุ๊คเซนเตอร์ ผลสำเร็จของการจัดกิจกรรมดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำเสนอต่อที่ประชุมแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อวันที่ ๑๕ - ๑๖ สิงหาคม ๒๕๕๕ เพื่อขยายผลสู่ระดับจังหวัด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมความสวยงามของผืนป่าและธรรมชาติที่สมบูรณ์ รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ (ดูตารางที่ ๑๐)

ตารางที่ ๑๐ การจัดกิจกรรมปาย เอิร์ธเดย์ ๒๐๐๑ : ซีจรรย์านท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

กิจกรรม/ วันที่ ดำเนินการ	๑. ประชุมเตรียมการ วันที่ ๑๙ มี.ค. ๕๕	๒. ประชุมเตรียมการ วันที่ ๒๙ มี.ค. ๕๕	๓. การจัดกิจกรรม"ปาย เอิร์ธเดย์ ๒๐๐๑" วันที่ ๑๓ เม.ย. ๕๕
ผู้เข้าร่วมโครงการ	สมาชิกอบต. ๒๐ คน	สมาชิกอบต. ๒๐ คน	นักซีจรรย์านไทยและ ต่างประเทศ ๓๐ คน / ททท./ชาวบ้าน ๖๐ คน
วิธีการมีส่วนร่วม	ซีแฉงรายละเอียด โครงการ / แลกเปลี่ยน ความคิดเห็น	ซีแฉงรายละเอียดเส้นทาง / การเตรียมงาน /อบต.รับผิดชอบ ในพื้นที่	ซีจรรย์านในเส้นทาง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ วัฒนธรรมที่กำหนดไว้
ผลการดำเนินการ	- อบต.เข้าใจในการ จัดกิจกรรม - อบต./ ชาวบ้านมี ส่วนร่วม	- อบต.เข้าใจกำหนดการ จัดกิจกรรม - แบ่งงานให้อบต. แต่ละ หมู่บ้านรับผิดชอบ	ผู้เข้าร่วม ชาวบ้าน อบต. ตระหนักและเห็น คุณค่าของการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ

๔.๔ การประชุมอบรมและระดมความคิด

เดือนเมษายน ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นเดือนที่ ๒ ของการวิจัย มีการจัดประชุมให้การศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเทคนิคระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แก่บรรดานักวิจัยรุ่นเยาว์ที่สำนักงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในช่วงเช้าเป็นการแนะนำโครงการวิจัยและการแนะนำตัวของนักวิจัยรุ่นเยาว์แต่ละคน โดยใช้กิจกรรมแบบ "Role Play" จากนั้นอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ส่วนในช่วงบ่ายเป็นการระดมความคิดเกี่ยวกับข้อดี - ข้อเสียและปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมทั้งศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของอำเภอปาย

ในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้นักวิจัยรุ่นเยาว์แต่ละคนหมุนเวียนกันถ่ายทอดบทเรียนที่พหุนี้ นาดประชา และอเล็กซานดรา สตีเฟ่น แห่งกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้สรุปไว้ในเอกสาร "หยั่งรากชีวิตชนบท" (Taking Hold of Rural Life) ช่วงบ่ายมีการเลือกหัวหน้ากลุ่มวิจัยและเลขานุการกลุ่ม โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม โดยใช้ที่ตั้งชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์เป็นเกณฑ์

กลุ่มแรกเป็นเยาวชนบ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว และบ้านแม่ฮี้ กลุ่มที่สองเป็นเยาวชนปกาสัยเกอญอบ้านห้วยแก้ว บ้านท่าปาย และบ้านแม่ปิง เมื่อได้หัวหน้ากลุ่มและเลขานุการกลุ่มเรียบร้อยแล้ว นักวิจัยรุ่นเยาว์ร่วมกันระดมความคิดในเรื่องข้อดี - ข้อเสีย และผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมทั้งค้นหาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

นักวิจัยรุ่นเยาว์กลุ่มที่ ๑ บ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว และบ้านแม่ฮี้ ได้สรุปสถานการณ์และปัญหาของชุมชนไว้ดังนี้

๑. ด้านสังคม

๑). มีปัญหาเรื่องยาเสพติด การแพร่ระบาดเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ

๒). ไม่มั่นใจเรื่องความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๓). คุณภาพชีวิตคนในชุมชนย่ำแย่ลง เพราะความยากจน ยาเสพติด และโรคเอดส์

๒. ด้านศิลปะและวัฒนธรรม

๑). มีประเพณียี่เป็ง (ลอยกระทง) พิธีดำหัวคนเฒ่าคนแก่ในช่วงเทศกาลปีใหม่เมือง (สงกรานต์) ประเพณีเข้าพรรษา ตานกวยสลาก ออกพรรษา ดับไฟเทียน และพิธีบูชาหอผีเจ้าเมือง (พิธีกรรมของชนชาติลัวะ) ฯลฯ

๒). มีการแต่งกายตามประเพณี การละเล่นพื้นบ้าน และดนตรีพื้นเมือง สะล้อ ซอ ซึง

๓). มีรูปทรงสถาปัตยกรรมแบบผสมผสาน

๕). มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบครอบครัวใหญ่ มีความเรียบง่ายและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความเป็นกันเองแบบพี่น้อง มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ คือ มีทั้งคนเมือง ไทใหญ่ ไทลื้อ ปกาเกอญอ และลีซอ

๓. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๑). เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการมายาวนาน คือ เป็นชุมชนดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ ซึ่งมีโบราณสถานทางพุทธศาสนาปรากฏอยู่มากมาย

๒). เป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ของกองทัพญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒

๓). เป็นที่ตั้งค่ายพักหน่วยสร้างทางของกองทัพญี่ปุ่น

๔. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑). มีอาหารพื้นเมืองหลากหลายชนิด

๒). มีงานหัตถกรรม ห่อผ้า และจักสานไม้ไผ่

๓). มีการนวดแผนโบราณ

๕. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

๑). มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น น้ำตกแม่เย็น

๒). มีสัตว์ป่าหลากหลายชนิด เช่น เก้ง หมูป่า ฯลฯ

๓). มีพื้นที่เกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์

๖. ด้านสิ่งแวดล้อม

๑). มีการใช้สารเคมีในการเกษตรกรรมค่อนข้างสูง ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและธรรมชาติแวดล้อมโดยเฉพาะสัตว์น้ำ

๒). มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

๓). ขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ

๗. ด้านเศรษฐกิจ

๑). รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

๒). ผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน

๓). ขาดความรู้ในการใช้ปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยเคมี

นักวิจัยรุ่นเยาว์กลุ่มที่ ๒ บ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว ได้สรุปสถานการณ์และปัญหาของชุมชนไว้ ดังนี้

๑. ด้านสังคม

๑). ปัญหายาเสพติด มีผู้เสพและผู้ขายในหมู่บ้าน

- ๒). อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตในประจำวันเพิ่มมากขึ้น
- ๓). มีปัญหาด้านสุขภาพและอนามัย ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ๔). ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเสื่อมถอยลง และมีความขัดแย้งเพิ่มขึ้น

๒. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ๑). เด็กและเยาวชนไม่ค่อยสนใจวัฒนธรรมประเพณีของปกาเกอะญอ
- ๒). เด็กและเยาวชนไม่ค่อยพูดภาษาปกาเกอะญอ เพราะเกรงว่าจะถูกดูถูก

๓. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

- ๑). ชาวบ้านขาดความรู้ในการใช้ไม้ซิวภาพ และมีการใช้สารเคมีในการเกษตร ส่ง

ผลกระทบต่อระบบนิเวศและธรรมชาติแวดล้อมอย่างมาก

- ๒). ชาตจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า
- ๓). ไม่มีที่ทิ้งขยะแน่นอน

๔. ด้านเศรษฐกิจ

- ๑). มีหนี้สิน ชาวบ้านมีรายได้น้อย แต่มีค่าใช้จ่ายมาก
- ๒). ราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำ ไม่มีตลาดรองรับที่แน่นอน

๕. ด้านวัฒนธรรมประเพณี

- ๑). มีประเพณีที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน อาทิ ประเพณีเลี้ยงผี มัดมือแต่งงาน การขับลำนำ(ทา) การเล่นหนังพื้นบ้าน (ปอเลอเปลอ)) รวมทั้งมีความเชื่อทางไสยศาสตร์
- ๒). มีการแต่งกายแสดงเอกลักษณ์ของชนเผ่า ผู้หญิงที่ยังไม่แต่งงานสวมใส่เซวอ(เสื้อผ้าทอมือชุดขาว) ส่วนผู้หญิงที่แต่งงานมีครอบครัวแล้วเปลี่ยนมาสวมใส่เซเบอะ(เสื้อผ้าทอมือสีดำแดง) และสวมผ้าถุงทอมือสีแดง ส่วนผู้ชายสวมใส่กางเกงสีดำสองหน้า และใส่“เซเปอโหล” หรือ “เซเกอ” (เสื้อทอมือสีแดง)

สีที่ใช้ในการแต่งกายของชนเผ่าปกาเกอะญอมีความหมาย ดังนี้

สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์

สีแดง หมายถึง ความเป็นนักสู้

สีดำ หมายถึง ความเป็นอมตะ

- ๓). มีการสืบทอดตัวอักษรดั้งเดิมที่ใช้เขียนและพูดมาแต่โบราณ

- ๔). มีขนบธรรมเนียมประเพณีการมัดมือแต่งงานที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง

- ๕). มีความหลากหลายด้านความเชื่อทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธ คริสต์ และนับถือผี

แต่ละคนเลือกนับถือได้โดยอิสระ

๖. ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

๑). เป็นถิ่นฐานดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ มีทรางเจตียวิหารในพุทธศาสนากระจายอยู่มากมายหลายสิบแห่ง ทั้งในหุบเขาและบนเทือกเขาสลับซับซ้อน

๒). เป็นเส้นทางผ่านของทหารญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒

๓). เป็นแหล่งที่ตั้งค่ายสร้างทางสายยุทธศาสตร์ของทหารญี่ปุ่น

๗. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

๑). มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หลายแห่ง เช่น น้ำตกแม่ปิง น้ำตกแม่เย็น น้ำห้วยแก้วซึ่งมีแร่ฟลูออไรด์สีสวยงาม และมีจุดชมทิวทัศน์ท้องทุ่งนาของหมู่บ้าน

๒). มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หลากหลายชนิด อาทิ เก้ง หมูป่า นกประจำถิ่น และนกย้ายถิ่น

๓). มีพื้นที่เกษตรกรรมอุดมสมบูรณ์ อันเป็นผลจากเกษตรอินทรีย์ เลี้ยงวัวควายในท้องทุ่งนา

๔). มีพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้หลักให้ชุมชนหลากหลายชนิด อาทิ ข้าว ถั่วเหลือง และกระเทียม

๘. ด้านทรัพยากรบุคคล

๑). ประชากรในชุมชนรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีวิถีชีวิตเรียบง่าย มีน้ำใจโอบเอื้ออาทร และร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม

๒). มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบครอบครัวใหญ่

๙. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑). มีอาหารพื้นบ้านหลากหลายชนิด เช่น ตำพอเพาะ ฯลฯ

๒). มีศิลปหัตถกรรม ทั้งการทอผ้า และจักสานไม้ไผ่

๓). มีสถาปัตยกรรมการปลูกสร้างบ้านเรือนแบบปกากะญอ

๔). มีองค์ความรู้เรื่องการแพทย์พื้นบ้านและพืชสมุนไพร

(ดูตารางที่ ๑๑)

ตารางที่ ๑๑ การประชุมอบรมและระดมความคิด

กิจกรรม/ วันที่ดำเนินการ	การประชุมอบรมและระดมความคิด วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๔
ผู้เข้าร่วมโครงการ	เยาวชนบ้านแม่เย็น แม่ฮี้ ทรายขาว แม่ปิง ท่าปาย และ ห้วยแก้ว ๒๐ คนสมาชิกอบต.แม่ฮี้ ๒ คน
วิธีการมีส่วนร่วม	- การอบรมเชิงปฏิบัติการ - การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง - ระดมความคิดสถานการณ์ปัญหาของชุมชน ผลกระทบการท่องเที่ยว และค้นหาศักยภาพการ ท่องเที่ยวของท้องถิ่น
ผลการดำเนินการ	- นักวิจัยรุ่นเยาว์เข้าใจเทคนิควิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วม - นักวิจัยรุ่นเยาว์เลือกหัวหน้าโดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม รู้ถึงปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว และศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยว

๔.๕ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

การดำเนินงานวิจัยให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของนักวิจัยรุ่นเยาว์ และได้
จัดให้มีการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร ขึ้นที่ศาลาประชาธิปไตยบ้านแม่ฮี้ ศาลา
เอนกประสงค์บ้านท่าปาย และศาลาเอนกประสงค์บ้านห้วยแก้ว โดยหัวหน้าคณะนักวิจัยเป็นผู้
สอน มีอาสาสมัครชาวไทยและต่างประเทศมาช่วยสอนเป็นบางครั้ง คือ นักศึกษาวิชาเอก
ภาษาอังกฤษ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักศึกษาปริญญาโทสาขารัฐศาสตร์
และสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย (เบิร์คเลย์) อาจารย์โรงเรียนนานาชาติ กรุงเทพฯ
รวมทั้งนักท่องเที่ยวชาวออสเตรเลียและแคนาดาที่ร่วมเดินป่าสำรวจธรรมชาติ โครงการวิจัยมุ่ง
พัฒนาศักยภาพในท้องถิ่น ให้มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารกับชาวต่างประเทศ เพื่อรองรับ
การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของตำบลแม่ฮี้ในอนาคต (ดูตารางที่ ๑๒)

ตารางที่ ๑๒ การเพิ่มศักยภาพด้านการใช้ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร

กิจกรรม/ วันที่ ดำเนินการ	๑. สอนภาษาอังกฤษเยา วชนบ้านแม่ฮี้ แม่เย็น และ ทรายขาว มี.ค. – ก.ค. ๕๕	๒. สอนภาษาอังกฤษ เยาวชนบ้านแม่ปิงและ ห้วยแก้ว มี.ค. – พ.ค. ๕๕	๓. สอนภาษาอังกฤษ เยาวชนบ้านท่าปาย มี.ย. – ก.ค. ๕๕
ผู้เข้าร่วมโครงการ	ชาวบ้านและนักวิจัยรุ่น เยาว์ ๒๐ คน อาสาสมัคร ชาวต่างประเทศ	ชาวบ้านและนักวิจัยรุ่น เยาว์ ๒๐ คน อาสา สมัครชาวไทยและชาว ต่างประเทศ	ชาวบ้านและเยาวชน ๒๕ คน
วิธีการมีส่วนร่วม	การเรียนรู้ – การสอน – การ ฝึกทักษะ	การเรียนรู้ – การสอน – การฝึกทักษะ	การเรียนรู้ – การสอน – การฝึกทักษะ
- ผลการดำเนินการ	-เยาวชนได้เรียนรู้ฝึกทักษะ -มีศักยภาพการสื่อสาร ภาษาอังกฤษสูงขึ้น	-เยาวชนได้เรียนรู้ฝึก ทักษะ -มีศักยภาพการสื่อสาร ภาษาอังกฤษสูงขึ้น	-เยาวชนได้เรียนรู้ฝึก ทักษะ -มีศักยภาพการสื่อสาร ภาษาอังกฤษสูงขึ้น

บทที่ ๕

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ

ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทรัพยากรท่องเที่ยวหลากหลาย จัดได้ว่าเป็นพื้นที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนา ในการดำเนินการวิจัย วัตถุประสงค์หลักมุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ และพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน เพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ของตำบลแม่ฮี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ในการนี้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และทรัพยากรท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในพื้นที่ดังกล่าว ชาวบ้านและคณะผู้วิจัยเห็นพ้องต้องกันว่า ควรที่จะนำทรัพยากรท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น อาทิ ผืนป่าต้นน้ำแม่เย็นและน้ำตกแม่เย็น ผืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย และน้ำตกแม่ปิงน้อย(เออะเกอเต๋อ) บ่อน้ำร้อนท่าปาย ฯลฯ มาจัดการให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ

การที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวด้านธรรมชาติอยู่มาก เป็นผลจากการร่วมมือร่วมใจช่วยกันดูแลรักษา ประกอบกับพื้นที่ด้านตะวันออกของตำบลแม่ฮี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ส่วนด้านทิศใต้เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตกที่ทอดขึ้นไปเชื่อมต่อกับแนวเทือกเขาแดนลาว เส้นกันพรมแดนธรรมชาติระหว่างไทย – เมียนมาร์

บริเวณตะเข็บรอยต่อของเทือกเขาทั้งสองเป็นผืนป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ อีกทั้งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ คือเป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำปาย และแม่น้ำลำธารอีกหลายสาย อาทิ น้ำแม่ฮี้ น้ำแม่เย็น น้ำแม่ปิงน้อย น้ำห้วยแก้ว ห้วยอีกก้าง ห้วยปูลู ฯลฯ โดยเฉพาะบริเวณผืนป่าอันอุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นต้นน้ำแม่ปิงน้อยและผืนต้นน้ำแม่เย็น สามารถพัฒนาเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ

สำหรับปัญหาเรื่องผลกระทบการท่องเที่ยว การใช้ยาเสพติดและก่ออาชญากรรมเกี่ยวกับยาเสพติด ความแตกต่างในด้านวัฒนธรรม สื่อสารมวลชนตะวันตกโดยเฉพาะเว็บไซต์ของนิตยสาร National Geography ได้เตือนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ให้ศึกษาเรียนรู้ในเรื่องความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น รู้ถึงข้อห้าม อาทิ ห้ามจับศีรษะของผู้คนในท้องถิ่น ห้ามแต่งตัวไม่สุภาพในที่สาธารณะ โดยเฉพาะการนั่งกางเกง

ชาสันมากเข้าวัดหรือศาสนาสถานต่างๆ รวมทั้งควรยื่นตรงเคารพธงชาติในที่สาธารณะเช่นเดียวกับที่ผู้คนในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติ ช่วงเวลาเช้า ๘.๐๐ น. และช่วงเย็นเวลา ๑๘.๐๐ น.

ที่สำคัญ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอปาย ล้วนได้รับการเตือนจากสื่อสิ่งพิมพ์มิให้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยชี้ว่ากฎหมายของไทยมีบทลงโทษในคดีเกี่ยวกับยาเสพติดรุนแรงมาก โทษสูงสุดคือการประหารชีวิต อีกทั้งในช่วงที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวเสียชีวิตจากการเสพยาเกินขนาดมาแล้วหลายราย

การแจ้งเตือนของสื่อมวลชนดังกล่าว ช่วยให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของประชากรในตำบลแม่ฮี้ ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม ไม่ต้องกังวลกับปัญหาเรื่องกับดักของยาเสพติด ซึ่งกำลังเป็นปัญหาอยู่ในพื้นที่ท่องเที่ยวบางแห่งของอำเภอปาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บ้านยะโป้

๕.๑ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่เย็น

ในเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๔ อันเป็นเดือนที่ ๓ ของการวิจัย ผู้วิจัยใช้กระบวนการกลุ่มสำรวจศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของป่าต้นน้ำ ด้วยการจัดกิจกรรมเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย (เออะเกอเต๋อ) และป่าต้นน้ำแม่เย็น เพื่อให้ นักวิจัยรุ่นเยาว์ทั้งสองกลุ่มได้ศึกษาเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลสภาพที่เป็นจริงของระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพ จากนั้นนำเสนอต่อชาวบ้านและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านการท่องเที่ยว

การเดินป่าศึกษาธรรมชาติดังกล่าว ผู้วิจัยมุ่งปลูกฝังค่านิยมในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เห็นความสำคัญของป่าต้นน้ำ มุ่งอนุรักษ์ป่าต้นน้ำทั้งสองแห่งไว้ให้เป็นมรดกของคนรุ่นต่อไป โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ ให้ทุกคนศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเองและเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน ๆ อันจะช่วยให้ นักวิจัยรุ่นเยาว์ได้เรียนรู้สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยและผืนป่าต้นน้ำแม่เย็น (ดูรูปที่ ๑๗)

รูปที่ ๑๗ : นักวิจัยรุ่นเยาว์ทั้งสองกลุ่มเดินป่าศึกษาธรรมชาติต้นน้ำแม่ปิงน้อย (เอะเกอเต๋อ)

กิจกรรมดังกล่าวมีนักวิจัยรุ่นเยาว์ซึ่งเป็นเยาวชนจากหมู่บ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว บ้านแม่ธิ และเยาวชนปกากะญอจากบ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้วเข้าร่วมทั้งสิ้น ๒๐ คน รวมทั้งมีนักท่องเที่ยวดังชาติร่วมเดินทางไปด้วยอีกจำนวนหนึ่ง การเดินป่าศึกษาธรรมชาติเริ่มต้นจากหมู่บ้านแม่เย็นซึ่งร่มรื่นเขียวชอุ่ม มีการปลูกไม้ผลยืนต้นขึ้นปกคลุมหนาแน่น ต้นไม้เหล่านี้ปะปนกับต้นไม้พื้นเมืองจนกลายเป็นป่าผืนเดียวกับอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

จากบ้านแม่เย็นมีเส้นทางทอดผ่านท้องทุ่งนา คู่ขนานไปตามแนวลำเหมืองชลประทาน กระทั่งถึงฝายแม่เย็น จากนั้นมีเส้นทางเดินเลาะเลียบลำธารเข้าสู่ผืนป่า มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่นเขียวชอุ่ม เว้นในช่วงฤดูแล้งที่ต้นไม้จะผลัดใบ แล้วผลิใบอ่อนเมื่อแรกเข้าสู่ฤดูฝน

ผู้วิจัยบรรยายสรุปภาพรวมลักษณะภูมิประเทศของแหล่งต้นธารน้ำแม่เย็น ว่าเป็นผืนป่าที่มีระบบนิเวศเชื่อมกับระบบนิเวศเทือกเขาหิมาลัย มีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ถือได้ว่าเป็นโรงเรียนธรรมชาติที่ดีมากแห่งหนึ่ง จากนั้นทุกคนเห็นพ้องเลือกนายฤทธิกร เชื้อนจิโน เป็นหัวหน้ารับผิดชอบการเดินทางป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่เย็น เพื่อให้แก่นักวิจัยรุ่นเยาว์ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเองและจากเพื่อน ๆ แล้วเก็บข้อมูลมาเสนอต่อชุมชน

คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์เดินสำรวจไปตามเส้นทางเดินเท้า บางช่วงลุยน้ำใสสะอาดเย็นเยียบในลำธารที่เต็มไปด้วยโขดหินน้อยใหญ่ มีสมุนไพรร "ว่านน้ำ" ขึ้นปะปนกับมอสและเฟิร์น เส้นทางบางช่วงทอดไปตามไหล่เขาในผืนป่าที่สมบูรณ์ด้วยพืชพรรณไม้พื้นถิ่นนานาชนิด

ในผืนป่า มีไม้มีคุณค่าทางเศรษฐกิจหลายชนิด อันได้แก่ ไม้สัก ไม้ตะแบก ไม้ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้รัง ไม้เหียง และไม้พลวง ไม้เสลา ไม้ตะคร้อ ไม้มะกอก ไม้ไผ่ซาง ไม้ไผ่บง ไม้ไผ่รวก ไม้รัก ไม้ยอป่า ไม้รักฟ้า ไม้มะไฟป่า(สาเพ่อจื่อ) ไม้แห้ว ไม้ปวยเล็ด ไม้ตะคร้อ ไม้จี้ (เมจี้) ชมพูป่า และไม้ฮุง(ไทร) รวมทั้งพืชสมุนไพร เช่น ม้ากระทืบโรง (ตำลึงเอชิตะ) และเฟิร์นชนิดต่าง ๆ โดยเฉพาะ “ผักกูด” มีมากมายให้เก็บไปขายได้ตลอดทั้งปี

การที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ส่วนหนึ่งมีอาชีพพึ่งพิงป่า คือ เก็บเห็ด หน่อไม้ ผักกูด สมุนไพร น้ำมันและน้ำผึ้งมาขายในตลาด เพื่อต่อการอนุรักษ์ผืนป่าให้คงความสมบูรณ์ และผู้คนดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพกับธรรมชาติ

วัชรภรณ์ นวนจา ยาวชนจากบ้านแม่เย็นกล่าวว่า “ป่าต้นน้ำแม่เย็นมีธรรมชาติที่สมบูรณ์ นอกจากต้นไม้จะหนาแน่นแล้ว ยังมีเสียงนกเสียงแมลงร้องตลอดทางจนถึงน้ำตก สายน้ำในลำน้ำแม่เย็นใสจนมองเห็นปลาแหวกว่ายได้ชัดเจน”

วิรัช ก่อตุ ยาวชนปกากะญอบ้านห้วยแก้วกล่าวว่า “ป่าต้นน้ำแม่เย็นเขียวชอุ่มมีดอกไม้ป่าหลากหลายชนิด น้ำตกแม่เย็นสวยงาม มีโชดหินมากมายและมีต้นไม้ขึ้นปกคลุมโดยรอบ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในครั้งนี้ ฉันได้รู้จักเพื่อนใหม่อีกหลายคน”

ทิพวัลย์ แสนสลิ หัวหน้ากลุ่มนักวิจัยรุ่นเยาว์บ้านแม่เย็น ทราขาย และแม่อีกกล่าวว่า “ข้าพเจ้าอยู่บ้านแม่เย็นซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีธรรมชาติงดงามและมีผืนป่าสมบูรณ์มาก ป่าเขาเปรียบเสมือนดินแดนมหัศจรรย์ ช่วงเดินอยู่ในป่าที่เต็มไปด้วยไม้ยืนต้น พบดอกไม้ป่าหลากหลายชนิด รวมทั้งดอกกระเจียวหรือที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “ดอกอาว” ในลำน้ำแม่เย็นมีกุง หอย ปู ปลา อาศัยอยู่ ได้เห็นดุลยภาพทางธรรมชาติของผืนป่าแห่งนี้”

“ป่าที่พวกเราศึกษาเป็นป่าฝนเขตร้อน มีไม้หลากหลายชนิดขึ้นปกคลุม บางจุดมีมะไฟป่าอยู่มาก ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ดงมะไฟ” บางจุดมีไผ่หน่อที่เรียกว่า “ไม้ซาง” ขึ้นปกคลุมทั่วบริเวณ ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ป่าซาง” ส่วนไม้สนหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ไม้เกียะ” นั้น ขึ้นอยู่ยอดเขาในระดับสูงขึ้นไป หลังจากเดินมาได้ประมาณ ๓ ชั่วโมง พวกเราก็ถึงจุดหมายปลายทาง คือ น้ำตกแม่เย็น ความสวยงามของน้ำตกช่วยคลายความเหน็ดเหนื่อย การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในครั้งนี้ นอกจากจะได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน แล้วยังได้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติป่าเขา” (ดูรูปที่ ๑๘ และ ๑๙)

รูปที่ ๑๘ : สมาชิกอบต.แม่ฮี้ ร่วมเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่เย็นกับนักวิจัยรุ่นเยาว์

รูปที่ ๑๙ : น้ำตกแม่เย็นในผืนป่าต้นน้ำแม่เย็น

๕.๒ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิง

ในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ทั้งสองกลุ่มเห็นพ้องเลือกนายไพบูลย์ ขอบพอ เป็นหัวหน้าในการสำรวจ และพบว่าผืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยมีพืชพรรณไม้ประเภทเดียวกับที่พบเห็นในผืนป่าต้นน้ำแม่เย็น คือมีไม้ในป่าเบญจพรรณขึ้นปะปนกับไม้ที่พบในป่าดิบเขา บริเวณน้ำตกเออะเกอเดอซึ่งเป็นต้นน้ำแม่ปิงน้อยพบสัตว์ซึ่งมีถิ่นกำเนิดแถบเทือกเขาหิมาลัย ที่เรียกว่า “จ๊กกัมน้ำ” หรือ “กระทาง” หรือที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อ ซาลาแมนเดอร์ (Crocodile Salamander) หรือในชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Trylotriton verucosus* นอกจากนี้บริเวณรอยต่อระบบนิเวศ(Ecotone) บริเวณป่าสนสามใบบนยอดเขาเหนือน้ำตกแม่ปิงน้อยพบพืชตระกูลปาล์มที่เรียกว่า “ปรงสามพันปี” ขึ้นปะปนอยู่เป็นจำนวนมาก

ไพบูลย์ ขอบพอ หัวหน้านักวิจัยรุ่นเยาว์ชาวปกากะญอสรุปสาระสำคัญจากการเดินป่าศึกษาธรรมชาติว่า “ป่าแม่เย็นและป่าแม่ปิงน้อยเป็นส่วนหนึ่งของป่าแม่ปายฝั่งซ้าย ตั้งอยู่ด้านตะวันตกของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง แม่น้ำในอดีตจะเป็นพื้นที่สัมปทานทำไม้มาก่อน แต่ยังมีไม้ใหญ่หลงเหลือให้เห็นอยู่มาก ผืนป่าแห่งนี้เหมาะสำหรับการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ”

พรวิภา พรหมภาวี เยาวชนปกากะญอบ้านแม่ปิงกล่าวว่า “สิ่งที่ประทับใจมากที่สุดในการสำรวจผืนป่าแม่ปิงน้อยก็คือ ผืนป่าแห่งนี้ที่มีต้นไม้ดอกไม้อยู่มากมาย อาทิ ลำไยป่า มะม่วงป่า กัลยป่า มีพืชสมุนไพรขึ้นอยู่มากมาย และมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หลากหลายชนิด ทำให้รู้สึกว่าเราต้องช่วยกันรักษาธรรมชาติและผืนป่าที่สมบูรณ์นี้ไว้ เพราะป่าเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด”

นิยากร นวนจา เยาวชนจากบ้านแม่ฮักกล่าวว่า “พวกเรามีความสุขและสนุกสนานมาก ได้รู้หลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่เคยรู้ ได้เห็นหลายสิ่งหลายอย่างที่ไม่เคยเห็น ช่วงการเดินทางมีการช่วยเหลือมีน้ำใจให้แก่กันและกัน ได้เล่นน้ำตกด้วยกัน อีกทั้งยังได้เพื่อนใหม่ชาวปกากะญอ” (ดูตารางที่ ๑๓)

ตารางที่ ๑๓ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิงและป่าต้นน้ำแม่ยี่ง

กิจกรรม/ วันที่ดำเนินการ	การเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิงและป่าต้นน้ำแม่ยี่ง วันที่ ๕ พ.ค. ๕๕ และ ๑๒ พ.ค.๕๕
ผู้เข้าร่วมโครงการ	- นักวิจัยรุ่นเยาว์ จำนวน ๒๐ คน - สมาชิกอบต.แม่ยี่ง ๓ คน - นักท่องเที่ยวชาวไทย ๒ คน ต่างชาติ ๖ คน
วิธีการมีส่วนร่วม	- การเรียนรู้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน - การเขียนบันทึก – รายงานการสำรวจ - การนำเสนอข้อมูลต่อชุมชน
ผลการดำเนินการ	- เข้าใจระบบนิเวศป่าเขตร้อนและความหลากหลายทางชีวภาพ - เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - เห็นศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

๕.๓ การนำเสนอผลการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิงและแม่ยี่ง

หลังจากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวด้านธรรมชาติ ด้วยการเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ยี่งและป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย (เออะเกอเตอ) คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมชาวบ้านและผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในอำเภอปายขึ้นวันที่ ๒๖ และ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๕๔ เพื่อนำเสนอผลการสำรวจและรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งแสวงหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา หรือทางเลือกใหม่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในรูปแบบที่ชุมชนพึงประสงค์ พร้อมกันนี้ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ – ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสมและมีความยั่งยืน (ดูรูปที่ ๒๐ และ๒๑)

รูปที่ ๒๐ : คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์กลุ่มที่ ๑ นำเสนอผลการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวต่อชาวบ้านแม่เย็น ทนายชาว และแม่ฮี้

รูปที่ ๒๑ : ชาวบ้านและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในอำเภอปายร่วมประชุมที่ศาลาประชาธิปไตยตำบลแม่ฮี้

การนำเสนอผลการศึกษาดังกล่าวเป็นการคืนความรู้ให้ชุมชน นักวิจัยรุ่นเยาว์จากบ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว และบ้านแม่ฮี้ช่วยกันจัดประชุมขึ้นที่ศาลาประชาธิปไตยบ้านแม่ฮี้ โดยเชิญตัวแทนชาวบ้าน อาทิ ผู้อาวุโสในชุมชน ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกอบต. รวมทั้งเชิญ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อันได้แก่ ครูซึ่งเป็นตัวแทนภาครัฐ และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวภาคเอกชน ให้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้เสีย (ดูรูปที่ ๒๒)

รูปที่ ๒๒ : ผู้ประกอบการจากปืดตะลิวเกสท์เฮาส์แสดงความคิดเห็นเรื่องการจัดการท่องเที่ยว

คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าของตำบลแม่ฮี้ ว่าเป็นชุมชนเกษตรกรรมในหุบเขา มีแม่น้ำสายไหลผ่าน มีภูมิเนเวศย่อยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ มีผืนป่าต้นน้ำที่สมบูรณ์มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก

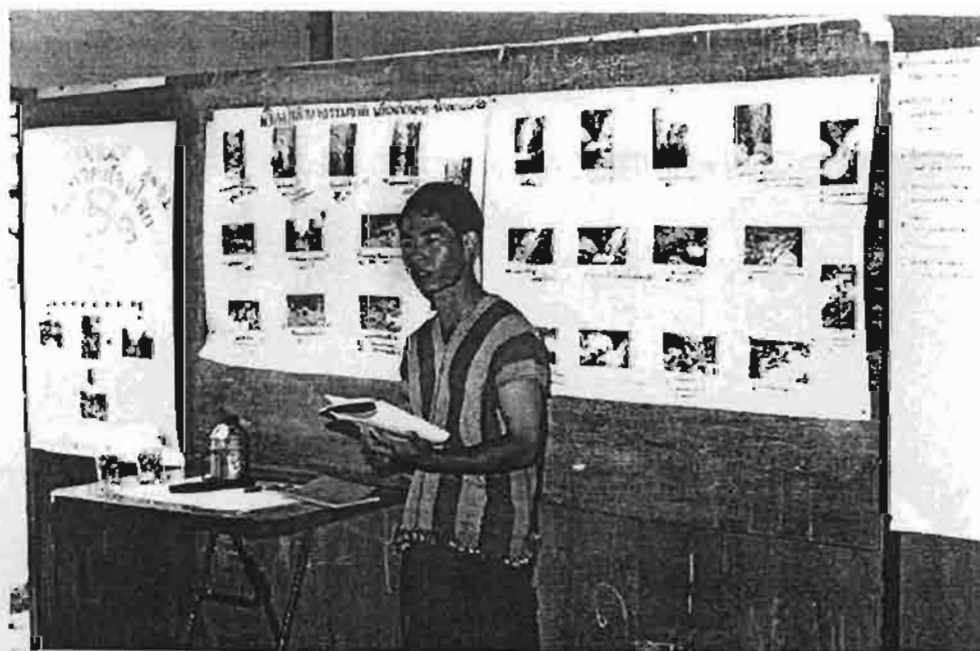
สำหรับป่าต้นน้ำแม่เย็น นอกจากจะมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต เป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านแม่เย็นและบ้านแม่ฮี้แล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ สามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น เดินป่าศึกษาธรรมชาติ เที่ยวชมน้ำตก และตั้งแคมป์พักผ่อน เป็นต้น

นักวิจัยรุ่นเยาว์จากบ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้วช่วยกันจัดประชุมขึ้นที่ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยแก้ว โดยเชิญตัวแทนชาวบ้าน อาทิ ผู้อาวุโสในชุมชน ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกอบต. รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อันได้แก่ พระภิกษุสงฆ์

วัดแม่ปิงและสำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย ตัวแทนศาสนาคริสต์ ครูโรงเรียนบ้านแม่ปิง ให้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในฐานะเป็นผู้มีส่วนได้เสีย

นักวิจัยรุ่นเยาว์เสนอว่า แม่น้ำลำธารที่ไหลลงสู่น้ำแม่ปายเปรียบเสมือนสายโลหิตที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คน ในผืนป่ามีความหลากหลายทางชีวภาพทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีสัตว์ป่าหายากใกล้สูญพันธุ์หลายชนิด อาทิ เต่าปูลู ปูสีส้ม และปลาในลำน้ำเย็นเยียบบนภูเขา เช่น ปลาพลวงหิน ปลามุงหรือปลาปุง ปลาเลียหิน ปลามุดหรือปลามุดหน้าอ ปลาจิ้ง ปลาค้อ ปลามอน และปลาน้ำหมึก เป็นต้น

ชาวบ้านจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอปาย อันได้แก่บ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว บ้านแม่ฮี้ บ้านท่าปาย บ้านแม่ปิง และบ้านห้วยแก้ว รวมทั้งพระสงฆ์และผู้ประกอบการท่องเที่ยวจากบ้านป่าขาม บ้านเมืองแพร่ ตำบลแม่ฮี้ แสดงทัศนะความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาป่าต้นน้ำแม่เย็นและป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย เพื่อให้คณะผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ (ดูรูปที่ ๒๓, ๒๔, ๒๕ และ ๒๖)

รูปที่ ๒๓ : นายไพบุลย์ ขอบพอ หัวหน้าคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ กลุ่มที่ ๒ นำเสนอผลการศึกษาปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว และศักยภาพการพัฒนา

รูปที่ ๒๔ : นักวิจัยรุ่นเยาว์กลุ่มที่ ๒ นำเสนอผลการศึกษาลักษณะภาพปาดันน้ำแม่ปิงน้อย

รูปที่ ๒๕ : พระสงฆ์และผู้นำชุมชนร่วมระดมความคิดเห็นแนวทางการจัดการทรัพยากรห้อง
เที่ยวโดยชุมชน

รูปที่ ๒๖ : ชาวบ้านและผู้นำชุมชนบ้านแม่ปิง ท่าปาย และห้วยแก้ว ร่วมระดมความคิดที่ ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยแก้ว

ในการกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของตำบลแม่ฮี้ อันเป็นความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ดังนี้

- ๑). ควรดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ เช่น ไม่ควรสร้างถนนเข้าไปยังผืนป่าต้นน้ำ เพราะจะส่งผลให้มีการเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า
- ๒). ควรมีัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้นำทาง มีการกระจายรายได้สู่ชุมชน
- ๓). จัดทำเอกสารแผ่นพับหรือโปสเตอร์ ชี้แจง"ข้อควรปฏิบัติ - ข้อควรละเว้น" ในการเข้าไปท่องเที่ยวยังน้ำตกแม่เย็นและน้ำตกแม่ปิงน้อย เช่น ไม่ควรทิ้งขยะพลาสติก ควรนำกลับออกมาด้วย ใช้ใบตองห่อข้าวหรืออาหารแทนพลาสติก ทิ้งขยะในหลุมให้สลายตามธรรมชาติ
- ๔). ควรสร้างห้องน้ำอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวในบริเวณไม่ห่างจากน้ำตก
- ๕). ควรมีการจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอ ชาวบ้านเตรียมสถานที่และสิ่งของเครื่องใช้ไว้แล้ว แต่ยังขาดงบประมาณ
- ๖). การท่องเที่ยวมีประโยชน์ต่อชุมชน ช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้ แต่ต้องระวังในเรื่องผลกระทบที่จะมีต่อเยาวชน เนื่องจากนักท่องเที่ยวบางรายแต่งกายไม่เหมาะสม
- ๗). ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชน ให้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม

๙). ชาวบ้านและเยาวชนปกากะญอควรแต่งชุดประจำเผ่า เพื่อรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

๙). นักท่องเที่ยวควรเคารพแบบแผนวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ส่วนหนึ่งที่มีมอเตอร์ไซด์หวาดเสียว ไม่เคารพกฎจราจร จอดมอเตอร์ไซด์หรือจักรยานตกท้ายจับกอดกันกลางถนน บางคนแต่งกายไม่เรียบร้อย ผู้ชายไม่สวมเสื้อ ผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อย

๑๐). นักท่องเที่ยวเมาสุราตะโกนส่งเสียงดังรบกวนชาวบ้านกลางดึก สุนัขเห่านักท่องเที่ยวในยามวิกาลตั้งแต่ในเมืองไปจนถึงที่พัก วิถีชีวิตชาวบ้านลุกตื่นแต่เช้าตรู่เพื่อทำอาหารใส่บาตรพระ บางรายตกใจตื่นแล้วนอนไม่หลับ ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต

๑๑). สร้างจุดชมทิวทัศน์ที่มองเห็นทุ่งนาบ้านแม่ปิง ริมถนนสายแม่มาลัย - ปาย - แม่ฮ่องสอน ในเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๙๕

๑๒). พื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอ ทั้งลำน้าพื้นบ้าน (ทา) และนิทานพื้นบ้าน (ปลอเลอเปลอ) (ดูตารางที่ ๑๔)

ตารางที่ ๑๔ การนำเสนอผลการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิงและแม่เย็น

กิจกรรม/ วันที่ดำเนินการ	การนำเสนอผลการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วันที่ ๒๖ และ ๒๗ พ.ค. ๕๕
ผู้เข้าร่วมโครงการ	พระสงฆ์, นักวิจัยรุ่นเยาว์, ชาวบ้าน, ผู้นำชุมชน(อบต.,ผู้ใหญ่บ้าน และกำนัน), และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว
วิธีการมีส่วนร่วม	- เปิดเวทีรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้านและผู้ประกอบการท่องเที่ยว - ร่วมกันกำหนดแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว
ผลการดำเนินการ	- รับรู้ปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว - ได้ทางเลือกใหม่ แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา - มีกรอบของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ - ได้รูปแบบการท่องเที่ยวที่ชุมชนพึงประสงค์

๕.๔ กิจกรรมการบวชป่าต้นน้ำ ๒๕๐ ไร่

การดำเนินกิจกรรมในกระบวนการวิจัย มีการจัดเวทีพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแก้ไขปัญหา ปรัชชาหรือในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น และการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ปัจจุบันป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย ด้านเหนืออุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังมีการบุกเบิกผืนป่าเพื่อทำไร่ผืน ป่าเริ่มฟื้นคืนสภาพ มีพืชพรรณไม้ขึ้นปกคลุมหนาแน่น แต่ว่าด้านเหนือของหมู่บ้านห้วยแก้วกลับมีปัญหา เนื่องจากชาวบ้านปลูกยาสูบจำนวนหนึ่งได้เข้าไปบุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตร

ต่อปัญหาดังกล่าว พระประธาน อภิชาติ รักษาการเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ศรีวิชัย ผู้อาวุโสในชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และบรรดาชาวบ้านห้วยแก้ว ได้ปรึกษากับผู้วิจัยในเรื่องการรักษาผืนป่าบริเวณด้านนี้เอาไว้ และเห็นพ้องกันว่าควรดำเนินโครงการบวชป่าขึ้นในบริเวณด้านเหนือบ้านห้วยแก้วและบ้านแม่ปิงในพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๒๕๐ ไร่ ครอบคลุมป่าชุมชนของหมู่บ้านและอุทยานของหมู่บ้าน เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของชาวบ้านและเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ช่วยกันดูแลผืนป่าไว้ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ต่อไป (รูปที่ ๒๗ และ ๒๘)

รูปที่ ๒๗ : พระสงฆ์และครูโรงเรียนบ้านแม่ปิงร่วมเป็นวิทยากรท้องถิ่น

รูปที่ ๒๔ : ชาวบ้านห้วยแก้วและแม่ปิงประชุมเตรียมการบวชป่าที่สำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย

จากนั้นในวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๔๔ ได้มีการจัดประชุมเตรียมดำเนินกิจกรรมบวชป่าขึ้นที่วิหารสำนักสงฆ์ศรีวิชัย บ้านห้วยแก้ว โดยมีผู้เข้าร่วมดังนี้ ๑) พระประธาน อภิชาโต รักษาการเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ศรีวิชัย ๒ นายซิมู นุโพ ผู้อาวุโส ๓) นายคำสุข มุลศรี ผู้อาวุโส ๔) นายจรัส สีลี ผู้อาวุโส ๕) นายสะอาด น้อยมั่ง ผู้ใหญ่บ้านห้วยแก้ว ๖) นายไพบูลย์ ขอบพอ สมาชิกอบต.ห้วยแก้ว และ ๗) นายอุดร วงษ์ทับทิม หัวหน้าโครงการนักวิจัย

สาระสำคัญของการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมมีมติให้กำหนดวันประชุมเตรียมการบวชป่าขึ้นในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๔๕ จากนั้นได้ประชุมชาวบ้านห้วยแก้วที่ศาลาอเนกประสงค์ เพื่อรับฟังความคิด ว่าเห็นตรงกับมติที่ประชุมดังกล่าวหรือไม่ประการใด การประชุมในหมู่บ้านทุกครั้งใช้ภาษาปกาเกอญอเป็นภาษาหลัก สตรีผู้อาวุโสปกาเกอญอเสนอให้เชิญวิทยากรจากหมู่บ้านปกาเกอญอที่เคยบวชป่า ให้มาถ่ายทอดบทเรียน วิธีดำเนินการ และพิธีกรรมทางศาสนา ทั้งพิธีพุทธและคริสต์

การประชุมเตรียมการบวชป่ามีขึ้นที่วิหารสำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย วิทยากรประกอบด้วยชาวปกาเกอญอจากเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ (คกน.) “แสงดาว ศรีทามัน” นักเขียน - กวี นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์ ผู้บริหารมูลนิธิฟื้นฟูธรรมชาติและวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอาจารย์ประสาน ดังสิกบุตร สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ให้ข้อมูลเอกสารแนวทางการจัดการบวชป่า รวมทั้งวิทยากรท้องถิ่น คือ อาจารย์โกศล เขาวนเลขา ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่ปิง อาจารย์สิริลักษณ์ จันทรมานนท์

ผู้อำนวยการโรงเรียนปายวิทยาคาร และนายอำพัน ปรีชญาวิชัยกุล เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล อำเภอปาย มาร่วมระดมความคิดเห็น ถ่ายถอดประสบการณ์ และกำหนดแนวทางดำเนินการ บวชป่าร่วมกับชาวบ้าน

วิทยากรชาวปกากะญอจากเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือได้ถ่ายทอดประสบการณ์ ด้านการจัดการบวชป่าที่มีขึ้นในหลายพื้นที่ และตอบข้อซักถามของชาวบ้านในประเด็นต่าง ๆ ส่วนเอกสารของอาจารย์ประสาน ดังสิกบุตร ได้ให้คำแนะนำว่า

๑) ในการดำเนินการบวชป่าต้องมีความรู้ที่จะปฏิบัติได้ ๒) มีการเตรียมความพร้อมที่จะทำงานร่วมกัน ๓) ให้ทุกคนเห็นคุณค่าของการรักษาป่า พร้อมทั้งจะเสียสละ ๔) ร่วมกันทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ และ ๕) มีแผนกำกับดูแลและมีมาตรการลงโทษผู้ฝ่าฝืน

ที่ประชุมซึ่งมีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ ๑๐๐ คน เห็นควรให้บวชป่าขึ้นในพื้นที่ด้านเหนือของบ้านห้วยแก้วและบ้านแม่ปิงจำนวน ๒๕๐ ไร่ โดยชาวบ้านร่วมกันบริจาคเงิน โครงการวิจัยร่วมสนับสนุนสมทบ ๓,๐๐๐ บาท พร้อมกันนี้ที่ประชุมได้เลือก “คณะกรรมการบวชป่า ชุมชนบ้านห้วยแก้ว - แม่ปิง” ขึ้นมารับผิดชอบดำเนินการ ประกอบด้วย

๑) นายสะอาด น้อยมั่ง ผู้ใหญ่บ้านห้วยแก้ว ประธาน ๒) นายวัฒน์ ชันติพรนา ผู้ใหญ่บ้านแม่ปิง รองประธาน ๓) นายชาลี ต้องสุ่ กรรมการ ๔) นายสมคิด มณฑนทร์ กรรมการ ๕) นายดวงคำ ลอยดู กรรมการ ๖) นายสมบุญ มั่นชูขวัญศิริ กรรมการ ๗) นายสมัย บุญธรรม กรรมการ ๘) นายทิตย์ ก่อดู กรรมการ ๙) นางผลม ยูนาดบงกช กรรมการ ๑๐) นางบัวคำ ติโต๊ะ กรรมการ ๑๑) นายอ้าย ชัยแพ กรรมการ ๑๒) นายสีทน ปัญญา สมาชิกอบต.บ้านแม่ปิง เหมัญญิก และ๑๓) นายไพบุลย์ ขอบพอ สมาชิกอบต.บ้านห้วยแก้ว เลขานุการ

ทั้งนี้ มีเจ้าคณะอำเภอปาย เจ้าคณะตำบลแม่ฮี้ พระประธาน อภิชาโต รักษาการเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ศรีวิชัย พระกลั่นฟ้า โอวาทกวี รักษาการเจ้าอาวาสวัดแม่ปิง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่ปิง และโรงเรียนปายวิทยาคาร รวมทั้งหัวหน้าโครงการวิจัย “ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นที่ปรึกษา (ดูรูปที่ ๒๙, ๓๐, และ ๓๑)

รูปที่ ๒๙ : เด็กในบ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้วร่วมสำรวจพื้นที่บวรป่า

รูปที่ ๓๐ : ชาวบ้านปกากะญอร่วมบวรป่าในพื้นที่ ๒๕๐ ไร่

รูปที่ ๓๑ : แม่และลูกทำกิจกรรมบวชป่า

๕.๕ แนวทางการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

กิจกรรมต่าง ๆ ในกระบวนการวิจัยในโครงการ "ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน" ดำเนินการโดยเยาวชนในฐานะเป็นนักวิจัยรุ่นเยาว์ ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นในท้องถิ่น มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน รวมทั้งเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อรองรับการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ทั้งในรูปของกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสาร กิจกรรมการศึกษายานท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม กิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมการประชุมนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็น - ระดมความคิดของชาวบ้านในเรื่องการท่องเที่ยว รวมทั้งกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในรูปแบบของการบวชป่าจำนวน ๒๕๐ ไร่

ในการหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชาวบ้านในตำบลแม่ฮี้ และจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในอำเภอปาย อันได้แก่ บ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว บ้านแม่ฮี้ บ้านท่าปาย บ้านแม่ปิง บ้านห้วยแก้ว บ้านป่าขาม และบ้านเมืองแพร่ ได้แสดงทัศนะความคิดเห็น

ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สรุปเป็นฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจ กำหนดแนวทางจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมของตำบลฮี ดังนี้

๑). การอนุรักษ์ทรัพยากร ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวโดยไม่ก่อผลกระทบต่อธรรมชาติ เช่น ไม่ควรสร้างถนนเข้าไปยังป่าต้นน้ำ เพราะจะส่งผลให้มีการเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า ควรมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้นำทาง ก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน จัดทำเอกสารแผ่นพับหรือโปสเตอร์ ชี้แจง"ข้อควรปฏิบัติ - ข้อควรละเว้น" ในการเข้าไปเดินป่า เช่น ควรใช้ใบตองห่ออาหารแทนพลาสติก ทั้งขยะในหลุมให้สลายตามธรรมชาติเป็นปุ๋ยแก่ต้นไม้ นำขยะพลาสติกกลับออกมา ไม่ควรทิ้งในป่า

๒). การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญา จัดทำพิพิธภัณฑ์ของชุมชน แสดงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอ ควรมุ่งเน้นการพัฒนาเยาวชนให้เรียนรู้วัฒนธรรมประเพณี และเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมภูมิปัญญาของปกากะญอ อาทิ ลำนํ้าพันบ้าน (ทา) และนิทานพันบ้าน (ปลอเลอเปลอ) พร้อมทั้งระวังในเรื่องผลกระทบด้านวัฒนธรรมที่จะมีต่อเยาวชน เนื่องจากนักท่องเที่ยวสตรีบางรายแต่งกายไม่เหมาะสม นุ่งน้อยห่มน้อย ชาวบ้านและเยาวชนที่เป็นปกากะญอควรแต่งกายในชุดประจำเผ่า เพื่อรักษาเอกลักษณ์ด้านการแต่งกาย

๓). การเคารพในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีของชุมชน นักท่องเที่ยวควรเคารพแบบแผนวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ละเว้นการซื้อของหรือใช้ของโดยไม่สนใจเคารพกฎจารจร ไม่จอดมอเตอร์ไซด์หรือจักรยานจอดกีดขวางกันกลางถนน ไม่ควรตะโกนส่งเสียงดังลั่นถนนในยามวิกาล เนื่องจากชาวบ้านต้องตื่นมาทำอาหารใส่บาตรพระแต่เช้าตรู่ การที่สุนัขเห่า นักท่องเที่ยวในยามวิกาลตั้งแต่ในเมืองไปจนถึงเกสต์เฮาส์ที่พัก ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต

บทที่ ๖

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม

๖.๑ กิจกรรมการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชนเผ่าปกาเกอะญอ

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมในพื้นที่ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยเห็นว่าประชากรในตำบลแม่ฮี้มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมประเพณีสูงมาก เมื่อจำแนกตามกลุ่มชาติพันธุ์จะพบว่าเป็นคนเมืองร้อยละ ๗๐ เป็นไทใหญ่ร้อยละ ๑๐ และอีกร้อยละ ๒๐ เป็นปกาเกอะญอ ลีซอ และลาหู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้ว เป็นชุมชนปกาเกอะญอที่มีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น และมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยังอยู่กับการเกษตร มีการรักษาอัตลักษณ์ทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนไว้ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านในชุมชนส่วนหนึ่งเริ่มเป็นกังวลในเรื่องการเผชิญผลกระทบจากการท่องเที่ยว การที่ชุมชนอยู่ติดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๐๙๕ ทำให้มีแนวโน้มที่จะต้องเผชิญการไหลทะลักของวัฒนธรรมจากภายนอกได้ง่าย และอาจสูญเสียอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไป

คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์กลุ่มที่ ๒ ซึ่งเป็นเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ ได้จัดประชุมตัวแทนชาวบ้านทั้งสามหมู่บ้าน คือ บ้านห้วยแก้ว บ้านท่าปาย และบ้านแม่ปิง ขึ้นที่ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยแก้ว

สมาชิกในที่ประชุมประกอบด้วยพระภิกษุสงฆ์และสามเณรจากวัดแม่ปิงและสำนักสงฆ์ศรีวิชัย ผู้นำทางธรรมชาติซึ่งเป็นผู้อาวุโสในชุมชน (ฮีโซ) ชาวบ้าน สมาชิกอบต. และผู้ใหญ่บ้านจากทั้งสามหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นควรให้ร่วมกันตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น เก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน และรวบรวมภูมิปัญญาพื้นบ้านของปกาเกอะญอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ทา” หรือบทกลอน และ “ปลอกเลอเปลอ” หรือนิทานพื้นบ้าน

จากนั้นมีการจัดประชุมเตรียมการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ที่ประชุมเห็นพ้องให้ตั้งขึ้นที่วิหารวัดแม่ปิง พร้อมกันนี้ ที่ประชุมได้เลือกคณะกรรมการพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาชุดหนึ่ง ประกอบด้วย

๑) พระกลั่นฟ้า โอวาทกวี รักษาการเจ้าอาวาสวัดแม่ปิง ที่ปรึกษา ๒) พระประธาน อภิชาติ รักษาการเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ศรีวิชัย ที่ปรึกษา ๓) นายวัฒนะ ชันติพรพนา ผู้ใหญ่

บ้านแม่ปิง ประธาน ๔) นายสะอาด น้อยมั่ง ผู้ใหญ่บ้านห้วยแก้ว รองประธาน ๕) นายอ้ายไชยแพ กรรมการ ๖) นายเนตร พิโน อบต.บ้านแม่ปิง กรรมการ ๗) นายสีทน ปัญญา อบต.บ้านแม่ปิง กรรมการ ๘) นายชม ยუნาถบงกช อบต.บ้านห้วยแก้ว กรรมการ

๙) นายพรมมา ปิตุ กรรมการ ๑๐) นายทองสุข จำมู กรรมการ ๑๑) นายดวง ทองอินทร์ กรรมการ ๑๒) นายสมบุญ มั่นชูวัณศิริ กรรมการ ๑๓) นายอำพัน ปรีชญาวิชัยกุล กรรมการ ๑๔) นายชาลี ต๋องสุ่ เหมัญญิก ๑๕) นายไพบุลย์ ขอบพอ อบต.บ้านห้วยแก้ว เลขานุการ

ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ชาวบ้านได้บริจาคสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน อาทิ เครื่องจักสานไม้ไผ่ เสื้อผ้าสิ่งทอ อุปกรณ์การทอผ้า ตู้แสดงสิ่งของเครื่องใช้ของทหารญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ และธนบัตรที่ใช้ในช่วงสงคราม รวมทั้งเศษโบราณวัตถุที่คณะนักวิจัยสำรวจพบ

๖.๒ การรวบรวมลำนํ้าพื้นบ้าน(ทา)

การประชุมนำเสนอผลการสำรวจระบบนิเวศป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยของคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ และรับฟังความคิดเห็นในเรื่องการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของชาวบ้านแม่ปิงน้อย บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว ที่ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยแก้ว ที่ประชุมได้ชี้ถึงปัญหาด้านวัฒนธรรมว่า ปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีของปกากะญอเริ่มเสื่อมสลาย เด็กรุ่นใหม่สวมใส่ชุดปกากะญอเฉพาะในช่วงมีงานพิธีกรรม ไปทำบุญที่วัดหรือไปโบสถ์คริสต์ นอกนั้นส่วนใหญ่หันไปแต่งกายแบบคนเมืองทั่วไป

อีกปัญหาหนึ่งซึ่งที่ประชุมเป็นห่วงกังวลมาก คือ เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาของปกากะญอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral Literature) ที่เล่าขานสืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ “ทา” หรือบทลำนํ้าพื้นบ้านเริ่มเสื่อมสูญหาย อันเป็นผลจากเยาวชนและบรรดาเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจศึกษาเรียนรู้ ที่ประชุมชาวบ้านจึงเห็นควรให้คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ดำเนินการฟื้นฟูและรวบรวม “ทา” ขึ้น

เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่วิจัย นายไพบุลย์ ขอบพอ อบต.บ้านห้วยแก้ว หัวหน้านักวิจัยรุ่นเยาว์บ้านแม่ปิง ท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว ได้เสนอตัวรับผิดชอบเป็นผู้รวบรวม

พระดีเล่ห์ได้เขียนถึงประเภทของทาหรือบทกวีพื้นบ้านหรือบทลำนํ้าไว้ และลีละ ชูชื่น จิตสกุลได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ว่า ทามีความหลากหลายในเนื้อหา ทั้งในเรื่องของความรัก

ความซื่อสัตย์ ความสามัคคีรักใคร่กลมเกลียวในหมู่ญาติพี่น้อง ความโอบเอื้ออาทร ความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมประเพณี ฯลฯ โดยจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑). ทามมือเอ๋นมือกอ เป็นทาทัวไปสามารถใช้ร้องและสั่งสอนกันได้ทุกเวลาและสถานที่ ไม่จำกัดเพศและวัย นิยมใช้ร้องมากกว่าทาทื่น ๆ

๒). ทากะอึ เป็นทาทันิยมร้องกันในหมู่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่คนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ มีเนื้อหาเป็นคติสอนใจ และเป็นเรื่องราวในชีวิตประจำวัน สอนเรื่องพื้นฐานในการใช้ชีวิตครอบครัวที่ดี แฝงด้วยเรื่องราวที่เป็นภูมิปัญญา เป็นคติเตือนใจสำหรับวันนี้และวันต่อไป มุ่งให้มีการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และเน้นการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความเข้าใจและพึ่งพาอาศัยกัน ทาประเภทนี้มักร้องกันในงานเทศกาลขึ้นปีใหม่ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน และเทศกาลฉลองครึ่งปีหรือหกเดือน

๓). ทาทาวา เป็นทาที่ใช้ร้องในงานเทศกาลเช่นเดียวกับทากะอึ แต่ไม่จำกัดเฉพาะผู้ใหญ่หรือผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น คนหนุ่มสาวสามารถนำมาร้องได้ จุดเด่นอยู่ที่ “การร้องโต้ตอบกัน” เพื่อแสดงถึงภูมิปัญญา ไหวพริบปฏิภาณ และมุ่งเน้นให้ความรู้ คติสอนใจ และความสนุกสนานเพลิดเพลิน

๔). ทาด่าจา เป็นทาของคนหนุ่มสาว ใช้ร้องเฉพาะในงานพิธีศพเท่านั้น โดยผู้ร้องจะอยู่รายรอบคนตาย ทานมวดนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือ ๑) เพื่อเป็นเพื่อนและอยู่ร่วมกับญาติผู้ตายในยามที่สูญเสียสมาชิก ๒) เป็นการร้องเกี่ยวพาราสีกันระหว่างหนุ่มสาว และ ๓) เป็นการแข่งขันโต้ตอบทางปัญญาระหว่างหนุ่มสาว

๕). ทาปลือทาเจอ ทานมวดนี้สำหรับใช้เริ่มต้นหรือกล่าวนำในการประกอบพิธีศพ ก่อนที่จะร้องทานมวดอื่น ทานมวดนี้ร้องเพื่อคนตายเท่านั้น ห้ามร้องในโอกาสอื่นหรือสถานที่อื่น เพราะเนื้อหาไม่เป็นสิริมงคล วัตถุประสงค์ในการร้อง คือ

๑) เพื่อให้ยมทูตหรือเจ้าแห่งความตายไม่มาเอาชีวิตคนเป็นบ่อย ๆ

๒) เพื่อบอกทางให้คนตายสามารถเดินทางไปสู่โลกของตนได้อย่างถูกต้อง

๓) เพื่อขวัญของคนเป็นหรือคนที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่ตามคนตายนั้นไป

ในด้านวรรณศิลป์ ทาแต่ละบทจะประกอบด้วยสองวรรคเป็นอย่างน้อย บางบทอาจมีถึงหกวรรคหรือแปดวรรค ลักษณะสัมผัสในทาของปกากะญอเป็นสัมผัสสระหรือสัมผัสเสียง โดยคำสุดท้ายของวรรคแรกจะสัมผัสเสียงกับคำสุดท้ายของวรรคที่สอง และคำสุดท้ายของวรรคที่สามจะสัมผัสเสียงกับคำสุดท้ายของวรรคที่สี่ (พอลเปาและวีรศักดิ์ ยอดระบำ ๒๕๓๘ : ๕ - ๗)

๑. ๖. ဆပ်ဝိပ်ပွဲဖုတ်ကဝါး ဆပ်သလဲဖိတဘ္ဍံပိ

ดาวขึ้นอยู่เต็มท้องฟ้าแต่ไม่สว่าง
ที่สว่างนั้นคือพระจันทร์ดวงเดียว

๒. ๗. သမဲမုဒါမုဝိပ်ဝီ သမဲဖိဖိဗ္ဗာပိ

ยึดเวลาตะวัน ตะวันขึ้นสูง
ยึดเวลาเก็บดอก ดอกบานร่วงโรย

๓. ๘. ပတုဗ္ဗုပုဂ္ဂိုလ်ကဝါး ဟးသဲသုက္ခလအလိ

หากไม่ฟังคำกล่าวสอนของปญฺญาตาพวด
เดินตามทาง จะเดินหลงทาง

๔. ๙. ဒိပုဝါဝါတအါဂါ ဘာ်တဂ်းဒါလိပသး

เราพี่น้องมีไม้ก็คน
ตกทุกข์ได้ยากต้องช่วยเหลือกัน

๕. ๑. ဆိမံအိဝ်အိဘာ်ဆိဒါ ကိဝ်တဒံအလိလောပုဂ္ဂ

ไก่อ่าชั้นเรียกไก่อ่าบ้าน
แผ่นดินไม่เหมือนแต่ก่อนแล้ว

၁၂. ဖိဖးဝိပ်ဖးယပ်လကျဲ ကွါအိန်နုးစါဒိန်လိန်

သွက်မိပ်ပွဲပွဲဘဲလဲလဲ
မဝ်ကွါအိန်နုးစါဒိန်လိန်

၁၃. ဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါ ကွါဒိလိန်တလကနုး

မိမိမိမိမိမိမိမိမိမိ
မိမိမိမိမိမိမိမိမိမိ

၁၄. ပုမုးဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါ ဒိန်နုးဝါဝါဝါဝါဝါဝါ

ဟကဒါနိကဒါနိကဒါနိ
ဒါနိကဒါနိကဒါနိကဒါနိ

၁၅. ပုမုးဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါ ပုထုးနုးဝါဝါဝါဝါဝါဝါ

ဟကဒါနိကဒါနိကဒါနိ
ဒါနိကဒါနိကဒါနိကဒါနိ

၁၆. ဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါဝါ ထိန်ယုကွါထွဲထိန်အံ

ဒါနိကဒါနိကဒါနိကဒါနိ
ဒါနိကဒါနိကဒါနိကဒါနိ

၁၇. ၁၇. ဝဉ်သုးခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး ဝဉ်မံခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး
 သွပ်လီၤရဲၤအိန်ကိရ်ရူး သွပ်လီၤရဲၤအိန်ကိရ်ရူး
 သွပ်လီၤရဲၤအိန်ကိရ်ရူး ဖးလီၤရဲၤအိန်ကိရ်ရူး

ကဝ်မံၤဘွဲၤကိရ်ရူး ကဝ်မံၤဘွဲၤကိရ်ရူး
 ပလွဲၤကိရ်ရူးကိရ်ရူး ပလွဲၤကိရ်ရူးကိရ်ရူး
 ပလွဲၤကိရ်ရူးကိရ်ရူး ပလွဲၤကိရ်ရူးကိရ်ရူး

၁၈. ၁၈. ဝဉ်သုးခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး ဝဉ်သုးခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး
 ကိရ်ရူးကိရ်ရူး ကိရ်ရူးကိရ်ရူး
 ကိရ်ရူးကိရ်ရူး ကိရ်ရူးကိရ်ရူး

၁၉. ၁၉. ဝဉ်သုးခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး ဝဉ်သုးခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး
 ကိရ်ရူးကိရ်ရူး ကိရ်ရူးကိရ်ရူး
 ကိရ်ရူးကိရ်ရူး ကိရ်ရူးကိရ်ရူး

၂၀. ၂၀. ဝဉ်သုးခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး ဝဉ်သုးခိန်ကဲအိန်ကိရ်ရူး
 ကိရ်ရူးကိရ်ရူး ကိရ်ရူးကိရ်ရူး
 ကိရ်ရူးကိရ်ရူး ကိရ်ရူးကိရ်ရူး

၂၁. ယဗုယဗုဒ္ဓိဝံဘိ ယဗိယဗိဒ္ဓိဝံဘိ
မုလုထိဝံယကွာဟုဒ္ဓိဝံ မုလုလိယကွာဟုဒ္ဓိဝံ
တဗုကွာထွဲဘုတဂါ ဝိမးတကဲဘုပုဗိ

แฟนฉัน แฟนฉันเจ้าตักแตน ดอกไม้ฉัน ดอกไม้ฉัน เจ้าตักแตน
ครั้นบินขึ้นฉันคอยเฝ้ามอง ครั้นบินลงฉันคอยเฝ้ามอง
ไม่ทันเฝ้ามองเพียงเข้าเดียว เกือบจะไปเป็นของเขา

၂၂. ဝိသုဉ္စုကတဂိဗ္ဗု မုနိတဗုယဲတဗု

แม่ปลูกว่านสุดท่อนไม้แดง
เป็นของฉันတ่อนหนึ่งและของเธอတ่อนหนึ่ง

၂၃. စီမုလုဒ်ဝိစီဟဲနဲ စီမုလိးဝိစီဟဲနဲ

နဲတုတလုသိပ်တမံ နဲတုတဒုသိပ်တမံ

နဲနဲမုတုနီဂိထဲး နီအဲဝံးတအဲဝံး

หมุนถึงสันเขามีเสียงอย่างหนึ่ง หมุนถึงเขามีเสียงอย่างหนึ่ง
หมุนหมุนมาถึงตัวเจ้าอยู่ จะรักกับอกไม่รักกับอก
ถ้าหากไม่รักก็จะหมุนกลับคืน

၂၄. စီကဝိကထွဲဝိစု နီကဘုဟဲဘုကပု

ที่จะตีตลับใส่ปูนทำด้วยเงินขาย
เจ้าจะรับซื้อของพี่บ้างไหม

၂၅. စီကေဝိရ်ရဲလါမုဒါ နီကဘာ်ဟံးဘာ်ဖိာ်ဆါ

ဖိးကလိာ်ကလိာ်ဟံး
 ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး

၂၆. စီကေဝိာ်ကရိာ်သုာ်မံ နီကဘာ်ခဲအိာ်ထံး

ဖိးကလိာ်ကလိာ်ဟံး
 ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး

၂၇. စီကေဝိာ်ခဲအိာ်သုာ် ဘာ်ကလဲအိာ်သုာ်

ဖိးကလိာ်ကလိာ်ဟံး
 ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး

၂၈. ပုမုဒါအိာ်ခဲအိာ်သုာ် စံးလါဖိာ်သုာ်လါ

ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး
 ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး

၂၉. ပုမုဒါအိာ်ခဲအိာ်သုာ် အဲအိာ်ခဲအိာ်သုာ်

ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး
 ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး

၃၀. ပုမုဒါအိာ်ခဲအိာ်သုာ် ဆုာ်နီကဘာ်ကရိာ်သုာ်

ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး
 ခါးကလိာ်ကလိာ်ဟံး

၃၁. ပွဲမုၢ်အိၣ်သဘျဉ်ဒီးသဲး နမုၢ်အိၣ်ယါအိၣ်အံၣ်နဲ

ဇံာ်စာ်ဂီၢ်ပုၤပုၤနဲ
ဇံာ်စာ်ဂီၢ်ပုၤပုၤနဲ

၃၂. ထီၣ်လွံၢ်ပွဲလောကတၢ်ခွဲ မုၢ်သးအိၣ်ပွဲလောကတၢ်ခွဲ

နကစၢ်နီၣ်ပုၤပုၤ
နကစၢ်နီၣ်ပုၤပုၤ

၃၃. ကျိၣ်အိၣ်ပွဲဒီးအိၣ်လဲၣ် ပုၤလောပုၤအိၣ်အံၣ်ပွဲ

ကျိၣ်အိၣ်ပွဲဒီးအိၣ်လဲၣ်
ကျိၣ်အိၣ်ပွဲဒီးအိၣ်လဲၣ်

၃၄. ပွဲမုၢ်တုၢ်ဂီၢ်မုၢ်တုၢ်သီ တုၢ်နဲအံၣ်လောကတၢ်ခွဲ

ဇံာ်စာ်ဂီၢ်ပုၤပုၤ
ဇံာ်စာ်ဂီၢ်ပုၤပုၤ

၃၅. လၢသးဒီးဒီးဒီး ဒီးဒီးဒီးဒီးဒီး

ယံၤဝဲၣ်ဒီးဒီးဒီး
ယံၤဝဲၣ်ဒီးဒီးဒီး

၃၆. သ့ၣ်လီၤပုၤတၢ်အိၣ် တၢ်ထီၣ်ဒီးဒီးဒီး

ပုၤပုၤပုၤပုၤ
ပုၤပုၤပုၤပုၤ

ဇယား ၃၇. မြန်မာ့ဆွန်ပစ်လေ့ပြုစားမှု

ထိပ်အိပ်ဆေးဖိထိပ်ကုလယူ၊

เมื่อสว่างน้ำค้างลงปรุปรุ
นกกินดอกไม้ นกบินกลับ

၈၈. ဂုဏ်ထိန်းသိသိဟဲလီလောမု

အကလုာ်သးမုၢ်နီဟ့

นกขอสีบินลงจากฟ้า
เสียงมันร้อง ข้าอยากได้ยิน

၈၈. ၃၉.အိပ်လၢကနၢအိပ်ယုဂီၤ

အိပ်လက်ကားအိပ်စိပ်စိပ်

อยู่ในป่าดงได้กินหนู
อยู่ในป่าเบญจพรรณได้กินดอกวุ้น

၇၀. ထိန်လက်နာမိုတ်ပီ

ယဝ်သုဉ်လဉ်သဲဉ်းသဲဉ်း

ขึ้นอยู่กับว่าใครเป็นเจ้าของ
เหี้ยมโหดไหมดังและดังเจ้า

၇၈. စုခံပမုဂ်ဟူးထဲထဲ

သုဒ္ဓိသဟဂေါအံ၍

หากสองมือยังดี้นเทาะเทาะ
แม้ตัวจะดำเหมือนหม้อแม่ก็รัก

၄၂. ငါ့ဘဝကလေးနဲ့တကယ်
 နီးတုန်းစီးတုန်းနဲ့
 စီးကတုန်းလေးကတုန်းလေး
 နမ့်ကတုန်းအဆီအလေး
 ကတုန်းစီးလေးလေးလေး
 သေးတုန်းကလေးလေးလေး

အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး

၄၃. မကတုန်းဘဝကလေး
 မကတုန်းဘဝကလေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး

၄၄. သေးအေးအေးအေးအေးအေး
 ကွလေးလေးလေးလေးလေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး

၄၅. သေးအေးအေးအေးအေးအေး
 ကွလေးလေးလေးလေးလေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး
 အေးအေးအေးအေးအေးအေး

၄၆. ၄၆. ပုတအိန်ဘူးစီယော်စိ ထူးလအိန်လအိန်အိန်ဟိ

မိမိမိမိမိမိမိမိမိမိ
သိင်သိင်သိင်သိင်သိင်သိင်

၄၇. ၄၇. မိတ်အိန်မိတ်အိန်မိတ် မိတ်အိန်မိတ်အိန်မိတ်

မိမိမိမိမိမိမိမိမိမိ
မိမိမိမိမိမိမိမိမိမိ

၄၈. ၄၈. နုအိန်အိန်နုအိန်အိန် နုအိန်အိန်နုအိန်အိန်

မိမိမိမိမိမိမိမိမိမိ
နုအိန်အိန်နုအိန်အိန်

၄၉. ၄၉. နီအိန်အိန်နီအိန်အိန် နီအိန်အိန်နီအိန်အိန်

နီအိန်အိန်နီအိန်အိန်
နီအိန်အိန်နီအိန်အိန်

၅၀. ၅၀. နီအိန်အိန်နီအိန်အိန် နီအိန်အိန်နီအိန်အိန်

နီအိန်အိန်နီအိန်အိန်
နီအိန်အိန်နီအိန်အိန်

၅၁. ၅၁. ယုအိန်အိန်ယုအိန်အိန် ယုအိန်အိန်ယုအိန်အိန်

ယုအိန်အိန်ယုအိန်အိန်
ယုအိန်အိန်ယုအိန်အိန်

၄၂. မာဘျော်ဗိဉ်ဖိတဟွံဘိ တဘိဟွံဘိလၢလၢလီၤ
- တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
၄၃. နီၤဝဲမုၢ်ပုၤဒိၣ်အလံ လၢဒိၣ်ဒုဟ်းသိၣ်ဘုဒဲး
- ဒဲးတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
၄၄. နီၤလုၢ်ဘိဉ်တံၤပုၤဃုၤ လုၢ်တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
- ဒဲးတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
၄၅. ဒုလီၤဒိၣ်ပုၤတံၤပုၤဃုၤ စီၤလီၤဒိၣ်ဒုဟ်းသိၣ်ဘုဒဲး
- တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
၄၆. ပုၤကိးဒုၣ်ကိးဒုၣ်လီၤစီ တဒုၣ်စီၤလီၤတံၤပုၤဃုၤ
- တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
၄၇. စီၤအကွဲၤဘိဉ်လၢလီၤပုၤဃုၤ ပုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
- တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ
တံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤတံၤပုၤဃုၤ

၅၈. ဂုဂ.ဒီပုဂ်ဝါဝ္ဗါဗုဗုဗု
ဘိးထိပ်သကိးသုဂ်ဖျာဂ်ထု
- ရောဖ်နီဝ်ဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
သုဂ်နီဝ်ဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
၅၉. ကလုဂ်လီဗုဗုဗုဗုဗုဗု
သိးထိပ်နီဝ်ဘိးထိပ်ဘုဗု
- ပရောဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
ကမ္ပလီဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
၆၀. ဝိဝ္ဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
ဒုကုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
- ကိတ်သုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
သုဂ်နီဝ်ဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
၆၁. ဝိဝ္ဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
ဒုကုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
- ကိတ်သုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
သုဂ်နီဝ်ဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
၆၂. ပုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
ပုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
- ကိတ်သုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု
ကိတ်သုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗုဗု

คนไปกลุ่มที่สามไม่หยุดพัก

กลุ่มนั้นกระหายน้ำจนถึงตาย

(ความหมาย : บุคคลที่ไม่เชื่อฟังคำกล่าวสอนของพ่อแม่ คนนั้นแหละจะไม่เจริญ มีดีจะคมก็เพราะฝนเอา ลูกจะดีก็เพราะพ่อแม่สอน)

๗๑. ๗๖.บဒိဝ်ထီဝ်လၢဓီၢ်န့ၢ်ထံ

ပဒိဝ်ထီဝ်လၢဓီၢ်န့ၢ်ထံ

ပဘျီကွၢ်ထွဲဓီၢ်အံၤ

ပဘျီကွၢ်ထွဲပိအံၤ

ပမ့ၢ်ကွၢ်ထွဲက့ၤအေၣ်

ကကုၤန့ၢ်ပုၤလၢအေၣ်ဝံၣ်

เราโตขึ้นด้วยน้ำนมแม่

เราใหญ่ขึ้นด้วยน้ำนมแม่

เราต้องเลี้ยงดูแม่ของเรา

เราต้องเลี้ยงดูพ่อของเรา

ถ้าหากเราเลี้ยงดูท่านแล้ว

จะได้ผลดีกายภาคหน้า

๗๒. ๗๗.တၢ်တမ့ၢ်ပဓီၢ်မ့ၢ်ဘျး

ဒိဝ်ပမ့ၢ်ဓီၢ်န့ၢ်ထံ

ไม่ใช่เราโตขึ้นโดยลำพัง

เราโตขึ้นเพราะน้ำนมแม่

๗๓. ๗๘.ဒိပုၤဝဲၢ်ပဝးမ့ၢ်သ့

ပုၤမ့ၢ်လီၤပံၤဝဲၢ်ဒိဝ်က့ၤ

เราพี่น้องถ้าหากรักกัน

น้องหกล้มพี่ช่วยพยุง

၈၈. ၇၄. ဒီပိုဝ်းဃူလိပ်သး အိပ်လာတၢ်ယူးတၢ်ယိန်ပှ၊

เราพี่น้องหากช่วยเหลือกัน
ผู้อื่นไม่กล้าทำร้ายและทำลาย

၈၆. ၇၅. ဒီပုဂံခွဲပမာဏ၊ တာသန့်ဝံပေတသးအား

เราพี่น้องถ้ามั่นขยัน
ข้าวรกหมากแพ่งเอาด้วรอดได้

၈၆. ၇၆.တၢ်နးတၢ်န့ၤမ့ၢ်တၢ်မၤ ပုၤကဘၣ်တီးလိာ်ပသး

การงานอะไรที่แสนยาก
หากเราช่วยกันก็แสนง่าย

၈၈၈. ၇၇. ဒီပိုဝဲမိုမုဒ်မိုဟါ အိတ်လာတင်စံးတပ်တြါ

เราพี่น้องหากดีต่อกัน
จะมีผู้นอยกย่องชื่นชม

၈၆. ဂုဏ်မတော်ချွယ်လီဘော်တော်စံ ကျွန်ဒီးသင်ကဘဲးကဘဲး

ทำงานเร็ว อาจจะผิดพลาด
คิดก่อนทำและทำซ้ำ ๆ

၈၈. ၇၉.သးလီအိန်ပွတော်တရ၊ ပွါတကီးအိန်ပမ္မ၊

อย่าไปอยากได้ของคนอื่นเลย
คนที่เขาไม่เรียกให้เรากินข้าว

นาน เพื่อให้เติบโตขึ้นมาเป็นคนดี มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญู มีความเมตตา กรุณา มีจิตใจโอบเอื้ออารี รวมทั้งเป็นการชี้ทางสำหรับคนตายในการเดินทางไปสู่โลกหน้า

คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ได้รวบรวม “ทา” หรือบทลำน่าเหล่านี้ เพื่อจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ต่อสาธารณะ คำนึงถึงความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่วิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชากรในบ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้ว ที่มุ่งมั่นให้มีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชนเผ่า และได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และร่วมแรงร่วมใจกันรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นชนเผ่าปกากะญอขึ้นที่วัดแม่ปิง

๖.๓ กิจกรรมการรวบรวมนิทานพื้นบ้าน (ปλοเลอเปลอ)

ในการประชุมระดมความคิดเพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชนเผ่า ซึ่งจัดขึ้นที่ศาลาอเนกประสงค์บ้านห้วยแก้ว ที่ประชุมซึ่งประกอบด้วยชาวบ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ และผู้นำชุมชน สมาชิกในที่ประชุมเห็นพ้องต้องกันว่า กิจกรรมสำคัญประการหนึ่งที่ต้องดำเนินการ คือ การรวบรวม “ปโลเลอเปลอ” หรือนิทานพื้นบ้าน

คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ ชาวบ้านแม่ปิงและห้วยแก้ว ได้ร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการรวบรวม “ปโลเลอเปลอ” หรือนิทานพื้นบ้าน โดยสอบถามจากผู้อาวุโสในชุมชน พ่อแม่ รวมทั้งญาติพี่น้องของคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ แล้วดำเนินการสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมของชนเผ่าไว้ไม่ให้ขาดสาย ด้วยการจดบันทึกจากนั้นวาดรูปประกอบลงในสมุดวาดเขียน เป็นนิทานภาพจำนวน ๒๐ เรื่อง

กิจกรรมดังกล่าวเป็นหนึ่งในกระบวนการวิจัยของคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ปกากะญอบ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้ว ผู้ที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการศึกษารวบรวม ได้แก่ เด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี หรือ “ซึกเกลอ” อายุ ๑๔ ปี เด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข หรือ “รีโพ” อายุ ๑๓ ปี เด็กหญิงพิศ ทองอินทร์ อายุ ๑๕ ปี เด็กหญิงพรทิพย์ บุญมาก อายุ ๑๕ ปี เด็กหญิงวรรณิ์ ชิโพ อายุ ๑๔ ปี และนางสาวชลธิชา สิงห์แก้ว อายุ ๑๘ ปี

“ปลอเลอเปลอ” หรือนิทานพื้นบ้านที่คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์รวบรวมไว้ ๒๐ เรื่อง มีดังนี้

(๑) เรื่องจ้อโพแค โดยเด็กหญิงวรรณิ ชิโพ อายุ ๑๔ ปี

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเด็กชายกำพร้าสองคนพี่น้อง คนพี่แต่งงานไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง คนน้องชายอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง ยึดอาชีพตัดฟันขายเลี้ยงชีพ ต่อมาคนน้องบังเอิญเจอเงินฮ่อพ่อค้าทองคำใช้มาเป็นพาหนะ ขนทองคำเข้าไปเก็บไว้ในถ้ำ

ในการเปิด - ปิดถ้ำแห่งนั้น พ่อค้าเงินฮ่อทองคำ..... โอม เพ ซิ ชัน มี..... แล้วขี่มื่อไปที่ประตู ๆ ก็จะเปิดและปิด

เด็กกำพร้าแอบดูพ่อค้าเงินฮ่อเก็บทองคำไว้ในถ้ำ แล้วเดินออกมาทองคำเปิดปากถ้ำ โอม เพ ซิ ชัน มี..... เด็กกำพร้าจดจำถ้ำที่พ่อค้าเงินฮ่อใช้

ก่อนจะเดินจูงม้าจากไป พ่อค้าเงินฮ่อมองดูม้าตัวหนึ่งซึ่งเหนื่อยจนเดินไม่ไหว จึงทิ้งไว้ใกล้หน้าผา แล้วออกเดินทางต่อไป เด็กกำพร้าเอาม้ากลับบ้านเพื่อขนฟันไปขาย

เจ็ดแปดวันต่อมา เด็กกำพร้านึกถึงพ่อค้าเงินฮ่อที่ใช้ถ้ำเปิด - ปิดปากถ้ำ จึงเดินจูงม้าไปยังปากถ้ำ ทองคำเปิดปากถ้ำแล้วเข้าไปดูข้างใน เห็นทองคำมากมายจึงเอาทองคำบรรจุไว้บนหลังม้าแต่พอควร จากนั้นทองคำเปิดปากถ้ำให้เหมือนเดิมแล้วรีบกลับบ้าน

พอไปถึงบ้านก็ไปขอยืมตราขังพีสะไก้ พีสะไก้ยังไม่ให้ในทันที บอกว่ายังใช้อยู่ จากนั้นเอาขี้ควายถูตราขังตากแดด พอขี้ควายหมาดดีแล้วจึงให้มาเอา

น้องเขยเอาตราขังไปขังทองคำ

เมื่อเอาตราขังมาคืน พีสะไก้สังเกตเห็นทองคำติดอยู่ที่ขี้ควาย จึงให้สามีไปตามว่าไปเอาทองคำมาจากที่ไหน น้องไม่กล้าบอกเพราะกลัวว่าพี่ชายจะถูกฆ่า แต่พี่ไม่ยอม ถามเข้าชี้เงินน้องทนราคาดูไม่ไหวก็เลยบอกไป

พี่ชายจึงไปตามที่น้องบอก พอไปถึงก็ทองคำเปิดปากถ้ำแล้วเข้าไปดูข้างใน เห็นมีแต่ทองคำ จึงกลับไปเอาม้ามา ๗ ตัว บรรทุกทองคำจนเกือบหมด

เพราะความโลภทำให้ลืมทองคำออกมาไม่ได้ กระทั่งพวกพ่อค้าเงินฮ่อเข้ามาพบจึงตัดคอแล้วเอาหัววางไว้บนทองคำ

พีสะไก้เห็นผิดสังเกตเพราะสามีหายไปนาน จึงชวนน้องชายสามีออกไปตามหา พอไปถึงก็ใช้ทองคำเปิดปากถ้ำแล้วเข้าไปดูข้างใน เห็นที่ถูกตัดคอกมีหัววางไว้ ทั้งสองจึงเอาหัวที่วางอยู่บนทองคำกลับมา ไม่นานน้องเขยและพีสะไก้ก็อยู่กินด้วยกัน

๒. เรื่องจ้อโผแค โดยเด็กหญิงพิศ ทองอินทร์ อายุ ๑๔ ปี

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายคนหนึ่งชื่อจ้อโผแค อาศัยอยู่ตามลำพังในกระท่อมหลังเล็ก ๆ วันหนึ่งจ้อโผแคลงไปตักน้ำในลำห้วยซึ่งอยู่ห่างจากกระท่อมไม่กี่ไกล เมื่อลงไปตักน้ำ กระบอกน้ำได้หลุดลอยน้ำ

จ้อโผแคตามกระบอกน้ำที่ลอยไป พบท่อนไม้ขวางทางอยู่ จึงถามท่อนไม้ว่า เห็นกระบอกน้ำของข้าไหม ท่อนไม้บอกว่าเห็นแต่ไม่รู้ว่าเป็นของเจ้า หากรู้ว่าเป็นกระบอกน้ำของเจ้าข้าก็จะเก็บไว้ให้

จ้อโผแคก็เดินตามกระบอกน้ำไป พบก้อนหินก้อนหนึ่งจึงถามว่า “เห็นกระบอกน้ำของข้าไหม” ก้อนหินตอบว่า “เห็นแต่ข้าไม่รู้ว่าเป็นของเจ้า ถ้ารู้ว่าเป็นของเจ้าข้าก็จะเก็บไว้ให้ จ้อโผแคบอกก้อนหินว่า “ขอบใจ แต่ไม่เป็นไรหรอก”

จ้อโผแคเดินตามกระบอกน้ำต่อไป ในที่สุดก็ไปติดอยู่ที่ไชด์กปลาของยักษ์ เห็นยักษ์ทั้งสองตนกำลังเดินเข้ามาหากินก็ตกใจกลัว ยักษ์สองตนจับจ้อโผแคขึ้นมา แล้วพูดว่า “ข้าจะกินเจ้าเป็นอาหารค่า”

จ้อโผแคเดินไปมาแล้วพูดว่า “อย่ากินข้าเลย อยากให้ข้าทำอะไรให้กับออกมาเถอะ ข้ายอมทั้งสิ้น ขออย่างเดียวคือไว้ชีวิตข้า”

ยักษ์ทั้งสองตนได้ยินดังนั้นก็ปล่อยให้เขาเป็นอิสระ

จ้อโผแคเดินตามยักษ์ไปยังที่พักอาศัย เขาช่วยงานทุกอย่างเท่าที่สามารถทำได้

วันหนึ่ง ยักษ์ทั้งสองตนจะออกไปหากิน สั่งจ้อโผแคว่า เจ้าอยู่บ้านอย่าได้ค้นหาอะไรในบ้านของตาบยายนะ สิ่งความเสร็จทั้งคู่ก็ออกไปหากิน

เมื่อยักษ์สองตนไปแล้ว จ้อโผแคก็รำพึงในใจว่า “เอ...ทำไมต้องห้ามไม่ให้ข้าค้นหาของในบ้านด้วยนะ” จ้อโผแคจึงเที่ยวไปทั่วบริเวณ และได้พบเครื่องเงินเครื่องทองมากมาย รวมทั้งบ่อเงินบ่อทอง จ้อโผแคเอานี้วจุ้มลงไปบ่อทอง ทองก็ติดนิ้วมือ แม้จะพยายามจะดึงอย่างไร ทองก็ยังติดแน่นไม่ลบเลือน จ้อโผแคไม่รู้จะทำอย่างไร จึงเอาผ้ามาพันนิ้วแล้วทำงานตามปกติเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น

พอใกล้ค่ำยักษ์สองตนก็กลับมาบ้าน พอเห็นนิ้วมือของจ้อโผแคก็เอ่ยถามว่า “มือของเจ้าเป็นอะไรหรือ”

จ้อโผแคตอบยักษ์ว่า “ไม่เป็นอะไรหรอกแค่มีบาดเท่านั้น”

ยักษ์สองผิวเมียไม่เชื่อ เลยจับจ้อไฟแคไว้ แล้วแกะผ้าที่พันมือของจ้อไฟแคออก พอยักษ์เห็นก็เอ่ยขึ้นว่า “เออ...นิ้วติดของนี่เอง” แล้วยักษ์ก็เอ่ยบอกเขาว่า “ถ้าหลานอยากได้ก็บอกนะ”

จ้อไฟแคอยู่กับยักษ์ทั้งสองมานานจนคิดถึงบ้าน จึงบอกยักษ์ว่า “ตายายครับ ข้าอยากกลับบ้าน”

ยักษ์สองตนเอ่ยกับจ้อไฟแคว่า “อยากกลับก็กลับไปสิ ตากับยายไม่ว่าอะไรเจ้าหรอก” จากนั้นเอ่ยต่อว่า “ถ้าชายหลานจะกลับไปบ้าน ตากับยายไม่มีอะไรจะให้ มีแต่เครื่องเงินเครื่องทองเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้นแหละ”

จ้อไฟแคบอกว่า “ไม่เป็นไรหรอก”

ยักษ์สองตนพูดขึ้นอีกว่า “หากหลานไม่รับเครื่องเงินเครื่องทองนี้ ตากับยายคงไม่สบายใจ”

จ้อไฟแคก็รับไว้ แล้วลายักษ์สองตนกลับไปบ้านอย่างอาลัยอาวรณ์

๓. เรื่องหน่อเกตุตื่นแพ โดยเด็กหญิงพรทิพย์ บุญมาก อายุ ๑๔ ปี

หน่อเกตุตื่นแพเป็นหญิงสาวที่สวยมากคนหนึ่งในหมู่บ้าน แต่ทำไมยอมพูดคุยกับผู้ชาย แม้จะมีชายหนุ่มรำรวยมาหาก็ไม่ยอมพูดด้วย ชายหนุ่มคนหนึ่งไปนอนเล่นอยู่ใต้ต้นไม้ พร้อมกับนึกในใจว่า หน่อเกตุตื่นแพจะพูดกับเขาหรือเปล่าหนอ

ชายหนุ่มคนนั้นไปหาหน่อเกตุตื่นแพ เห็นหน่อเกตุตื่นแพกำลังทำงาน ก็เข้าไปช่วยหุงข้าว ชายหนุ่มผู้นี้คิดอุบายเอาก้อนเถ้าสองก้อนมาวาง แล้วจับด้วยมือข้างหนึ่ง

หน่อเกตุตื่นแพก็พูดว่า “ใช้ก้อนเถ้าสองก้อนแล้วจับอีกข้างเหวอ”

หุงข้าวเสร็จชายหนุ่มก็ไปตำข้าว แต่ใส่น้ำด้วย หน่อเกตุตื่นแพก็พูดว่า “ตำข้าว ใส่น้ำด้วยเหวอ”

ชายหนุ่มผู้นั้นกลับไปนอนใต้ต้นไม้ดังเดิม พร้อมกับคิดอยู่ในใจว่าหน่อเกตุตื่นแพพูดกับฉันสองสามคำแล้ว

แม่ของหน่อเกตุตื่นแพตำหน่อเกตุตื่นแพว่า ชายหนุ่มรำรวยหน้าตาดี ๆ ทำไมไม่พูดด้วย ไปพูดกับชายหนุ่มคนนั้นทำไม

แม่ให้หน่อเกตุตื่นแพแต่งงานกับชายหนุ่มผู้นั้น หลังแต่งงานแล้วทั้งสองก็สร้างบ้านหลังหนึ่ง ช่วยกันทำมาหากิน หน่อเกตุตื่นแพกับชายหนุ่มผู้นั้นอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๔. เรื่องพ่อข้าง โดยเด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข อายุ ๑๓ ปี

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีครอบครัวหนึ่งมีคนอยู่สามคน คือ พ่อ แม่ และลูกชาย ทั้งสามช่วยกันแผ้วถางป่า ปลูกข้าว พืชผัก และกล้วยได้ผลดีทุกปี

ต่อมามีช้างมาที่สวน ทำลายข้าวกล้า พืชผัก และกล้วยในสวนเสียหายมาก ผู้เป็นพ่อจึงติดตามไล่ช้างเชือกนั้นให้กลับเข้าป่า

ผู้เป็นพ่อเหน็ดเหนื่อยมาก จึงกินน้ำที่ขังอยู่ในรอยเท้าช้างแล้ววิ่งตามช้างไป ต่อมาร่างกายเริ่มกลายเป็นช้างทีละน้อย ๆ จนกระทั่งในที่สุดก็กลายเป็นช้างตัวโต

ลูกชายเห็นพ่อออกไปนาน ไม่กลับมาบ้านเสียที จึงบอกแม่ขอออกไปตามหาพ่อในป่า พ่อของเขากลายเป็นช้าง หว่าลูกชายไม่รู้ว่าพ่อกลายเป็นช้างไปแล้ว พ่อเข้าไปในป่าก็เห็นช้างเต็มไปหมด

ลูกชายของเขาเป็นเด็กสมองดี จดจำคำสอนของปู่ที่บอกว่า หากใครกินน้ำที่ขังอยู่ในรอยเท้าช้างอาจจะเจอมนต์ขลังก็เป็นได้

ดังนั้นหากว่าพ่อของเขากินน้ำในรอยเท้าเข้าไป พ่อก็คงกลายเป็นช้างไปแล้วเป็นแน่ เด็กชายจึงขึ้นไปอยู่บนต้นไม้ มีเสียงบอกว่า หากเจ้ากระโดดลงบนหลังช้างตัวไหน ช้างตัวนั้นแหละคือพ่อของเจ้า แต่ต้องดูดี ๆ นะ เจ้าอาจจะกระโดดลงมาผิดตัว

เด็กชายดูช้างทุกตัว แล้วก็ตัดสินใจกระโดดลงมายังหลังช้างที่ใกล้ที่สุด

ช้างตัวนั้นเป็นพ่อของเขาจริง ๆ พ่อร้องให้พร้อมกับถอดงาที่เป็นเงินและทอง มอบให้เด็กชายเอาไปให้แม่ แล้วพ่อช้างก็สิ้นใจ เด็กชายกอดพ่อช้างด้วยความรักและสงสาร

เขากลับบ้านพร้อมนำเงินทองมากมายมาให้แม่

๕. เรื่องพี่เหมาต่อ โดยเด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข อายุ ๑๓ ปี

กาลครั้งหนึ่ง มีหญิงชราคนหนึ่งชื่อพี่เหมาต่อ นางจะไปทำไร่ที่ไหนก็ไม่มีใครให้ทำ พี่เหมาต่อเลยไปทำไร่บนแผ่นดินที่ใหญ่มาก

พี่เหมาต่อปลูกพืชผัก ออกดอกออกผลสวยงาม นางดีใจมาก แต่ถึงก็มากินพืชผักจนหมด พี่เหมาต่อร้อนหัวท้อใจ

พี่เหมาต่อเสียใจมากเลยไปดูดวงกับ วิ สมัยก่อนสัตว์พูดได้ วิ บอกว่า ยายต้องสร้าง ทำให้เหมือนคนตาย ไปนอนตายอยู่ในสวน เมื่อพวกลิงเห็นยายก็จะสงสาร จัดงานศพให้ พร้อมให้เงินทองมากมาย

พี่เหมาะต่อทำตามทิวี่แนะนำ พอพวกสิงมาเห็นก็พากันร้องไห้เสียใจ แล้วพากันร้องเพลงขับลำนำให้พี่เหมาะต่อว่า...เลออกพี่เหมาะต่อดี พี่เหมาะต่ออะซีเดะ.....

สิงตัวเล็กก็ร้องตามไปจนถึงที่ฝั่งศพ พี่เหมาะต่อจาม พวกสิงตกใจพากันหนีไป โดยไม่ได้เอาเงินทองไปด้วย

พี่เหมาะต่อกลับบ้านพร้อมเงินทองมากมาย และไม่ได้ไปปลุกพี่ซัดกที่นั่นอีกเลย

มอกอลี่รู้เรื่องราวของพี่เหมาะต่อก็จดจำไปทำตามอย่าง โดยไปทำไร่ปลุกพี่ซัดกบนแผ่นดินที่พี่เหมาะต่อเคยทำมาก่อน

ต่อมาพวกสิงก็พากันมากิน วันหนึ่งมอกอลี่สร้างทำเป็นตาย พวกสิงก็จัดงานศพให้ แล้วช่วยกันแบกร่างมอกอลี่ขึ้นเขาลงห้วย มอกอลี่ตกใจกลัวจึงจามดังลั่น

พวกสิงตกใจ ปล่อยมือ ร่างของมอกอลี่หล่นลงไปในหุบเบื้องล่าง และตายไปในที่สุด

๖. เรื่องผีขอแกง โดยเด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข อายุ ๑๓ ปี

กาลครั้งหนึ่ง มีชายชราคนหนึ่งอยู่ในบ้านกับลูกสาว ลูกเขย และหลาน ๆ พร้อมด้วยหมาอีกสองตัว บ้านของชายชราตั้งอยู่บริเวณที่ชาวบ้านบอกว่าผีดู แต่ชายชราไม่หวาดกลัวแม้แต่น้อย

หลังเข้านอนมีเสียงดัง บรรดาลูกหลานต่างพากันพูดว่า สงสัยผีมากินหมา แต่ว่าชายชราไม่เชื่อ พอตื่นมาในตอนเช้าก็รู้ว่าหมาหายไปแล้ว

คืนวันต่อมาผีตนนั้นมาขอลูกสาวไปกิน ชายชราไม่กลัว พูดกับผีว่า "ข้ามีลูกสาวคนเดียวจะให้เจ้ากินได้อย่างไร"

แต่แล้วผีก็เอาลูกสาวของแกไป ชายชราโคกเศร้าเสียใจมาก แต่ก็สู้ดูแลลูกเขยและหลาน

คืนต่อมา ผีตนนั้นกลับมาขอกินลูกเขยอีกคน ชายชราไม่ยอม บอกว่า "ข้ามีลูกเขยคนเดียว ใครจะเอาไปไม่ได้ เจ้าเอาลูกสาวข้าไปกินคนหนึ่งแล้ว จะเอาลูกเขยข้าไปกินอีกไม่ได้"

แต่ผีก็ไม่ยอม จับเอาลูกเขยไปกินอีกคน

นับแต่คืนนั้นเป็นต้นมา ชายชรา ก็เริ่มวางแผนคิดหาวิธีทำลายล้างผีตนนั้น ในที่สุดก็คิดกลวิธีที่จะทำลายมันได้

คืนต่อมา ผีตนนั้นก็กลับมาอีก มันเอ่ยปากขอหลานของแกไปกิน

ชายชราตอบว่า "หากเจ้าจะเอาก็ได้ แต่หากข้าตายไปคงไม่มีใครฝั่งศพให้ ก่อนเจ้าจะเอาหลานข้าไป ก็ขอให้ชุดหลุมเตรียมฝั่งศพให้ข้าหน่อย"

ผีตนนั้นรับปากว่าจะทำตามที่ชายชราขอ ชายชราก็บอกให้ชุดหลุมลึก ลึกจนกระทั่งผีตนนั้นขึ้นมาไม่ได้ ชายชราจึงบอกให้หลานเอาไม้ยาวมาแทงผี

ผีบอกว่า "เจ้าอยากได้เงินไหม ถ้าอยากได้ก็ให้ไปเอาที่บ้าน"

ชายชราถามว่า "บ้านเจ้าอยู่ที่ไหน"

ผีตอบว่า "บ้านข้าอยู่เมืองผี"

ชายชราว่า "แล้วข้าจะไปนั้นได้อย่างไร"

ผีก็บอกว่า "ไปเอาขี้ตมามาทาตา แล้วเจ้าจะมองเห็น"

ชายชราทำตามแล้วเดินทางไปเอาเงินทองที่เมืองผี

หลังชายชรากลับมาถึงบ้าน ก็สั่งให้หลานเอาไม้มาแทงผี

ผีก็บอกว่า "เจ้าอยากได้ของวิเศษไหม"

ชายชราถามว่าของวิเศษนั้นใช้ทำอะไร

ผีบอก "ทำให้คนที่ตายแล้วฟื้นคืนกลับมามีชีวิตได้"

ตาชั่งว่า "ของวิเศษนั้นอยู่ที่ไหน"

ผีบอก "ของวิเศษนั้นเก็บไว้ที่บ้าน แต่อยู่ชั้นบน"

ชายชราจึงเดินทางไปเอาของวิเศษที่เมืองผีอีกครั้ง เมื่อได้ของวิเศษมาแล้วก็ใช้ไม้แทงผีจนตาย จากนั้นเอาของวิเศษดังกล่าวทำพิธี เพื่อให้ลูกสาวและลูกเขยฟื้นคืนกลับมาอีกครั้ง และแล้วชายชราพร้อมด้วยทุกคนในครอบครัวก็กลับมาอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๗. เรื่องหน่อช่อลิด โดยเด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข อายุ ๑๓ ปี

หน่อช่อลิดและพ่อทำสวนในบริเวณที่ไม่มีใครกล้าเข้าไปทำ เพราะถือว่าเป็นที่ไม่ดี

พ่อของหน่อช่อลิดทำสวนในพื้นที่แห่งนั้น ปลูกผักออกดอกออกผลดี และให้หน่อช่อลิดไปนอนเฝ้าสวน

หน่อช่อลิดนอนเฝ้าสวนอยู่คนเดียว มีเสียงร้องซ้ำดั่งขึ้นหลายครั้ง ว่า "หน่อช่อลิด อีฉะเนาะปาพะฮืดบะ เจอแกด หนือโวม่อเกนาเต็มเก"

หน่อช่อลิดกลัวมาก จึงเอ่ยบอกพ่อ พ่อว่าเป็นเสียงนกการ้อง

ปอมมีปอเธอมาถึงสวนของหน่อช่อลิด แล้วกินหน่อช่อลิด

พอมมาถึงไม่เห็นหน่อช่อลิด เห็นแต่ปอมมีปอเธอ จึงเอาไม้ตี แต่ว่าตีเท่าไรปอมมีปอเธอก็ไม่ตาย

ปอมมีปอเธอบอกว่า “หากอยากได้ลูกคืนให้ไปเอาใบเมปอมาตีตัว แล้วจะได้ลูกคืน
พ่อของหน่อช่อลิดก็ไปเอาใบเมปอมาตีปอมมีปอเธอ แล้วก็ได้นอช่อลิดลูกสาวของตนคืน
จากนั้นก็พานอช่อลิดกลับบ้าน

๘. เรื่องเจ้าเงาะโต้ โดยเด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข อายุ ๑๓ ปี
กาลครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งชื่อเจ้าเงาะโต้เป็นคนขี้เกียจ อยู่กับแม่
สองคน เขาแต่กินกับนอนทุกวัน
เจ้าเงาะโต้ให้แม่ทำงานบ้านทุกอย่าง ตัวเองเขาแต่นอนกับกิน
วันหนึ่งแม่บ่นว่า วัน ๆ ไม่ทำงานอะไรเขาแต่กินกับนอน
วันหนึ่งเจ้าเงาะโต้ให้แม่ต้มกัวให้ แล้วเอามาตุตัวในวันรุ่งเช้า
จากนั้นก็มานอนที่ทางเข้าหมู่บ้านของปอมมีปอเธอ ปอมมีปอเธอเห็นเข้าก็คิดว่าเจ้าเงาะ
โต้ตาย จึงนำศพกลับเข้าหมู่บ้าน

ปอมมีปอเธอทำพิธีศพ พร้อมให้แก้วแหวนเงินทอง แล้วเอาสำลียัดใส่รูจมูก เจ้าเงาะโต้
จามเสียงลั่น! พวกปอมมีปอเธอตกใจวิ่งหนีกันอลหม่าน

แล้วเจ้าเงาะโต้ก็เอาเงินทองกลับไปให้แม่

แม่ของเจ้าเงาะโต้มีเงินทองมาก เขาไปแจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน มอกอสิมาเห็นเข้าก็เกิด
ความโลภ อยากได้ทรัพย์สินเงินทองของพวกปอมมีปอเธอบ้าง

มอกอสิไปนอนอยู่ที่ปากทางเข้าหมู่บ้านของปอมมีปอเธอ แล้วสร้างทำเป็นตาย พวกปอ
มีปอเธอมาเห็นเข้าก็พากันจัดพิธีศพให้

มอกอสิทำเหมือนเจ้าเงาะโต้ทุกอย่าง ปอมมีปอเธอเอาแก้วแหวนเงินทองมาให้ แล้วเอา
สำลียัดใส่จมูก มอกอสิจามเสียงลั่น พวกปอมมีปอเธอกำลังหามมอกอสิไปฝังเกิดตกใจ จึง
ทิ้งร่างมอกอสิตกเหวถึงแก่ความตาย

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า คนเรามีความสามารถไม่เหมือนกัน จึงไม่ควรเลียนแบบกัน
เพราะจะเป็นภัยอันตรายกับตัวเอง

๙. เรื่องเจ้าโพแคนหาเมีย โดยเด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข อายุ ๑๓ ปี
เจ้าโพแคนหาเข้าไปลอยายที่อยู่ด้วยเพื่อไปหาเมีย เขาอยู่กับยายคนนี้ได้เจ็ดปีจึงเอ่ยลา
แล้วออกเดินทางกลับไปหายายคนแรก

ยายที่เขาอยู่ด้วยบอกว่าไม่มีอะไรจะให้ นอกจากแดงลูกเดียวเท่านั้น พร้อมกับบอกว่า ระหว่างเดินทางกลับไปบ้าน ห้ามผ่าแดงลูกนี้อย่างเด็ดขาด หากไปถึงบ้านแล้วให้ปู่เสือ เอาแดงวางลงแล้วจึงผ่า

ระหว่างทางที่เจ้าพะไผ่เดินทางกลับบ้าน หลายครั้งที่เขาเกือบจะผ่าแดงลูกนั้น แต่ก็ยังใจไว้

กระทั่งเดินไปถึงบ่อน้ำ ในที่สุดเจ้าพะไผ่ก็ตัดสินใจผ่าแดง พร้อมพูดในใจว่า ครึ่งหนึ่งจะกิน อีกครึ่งหนึ่งจะเอาไปให้ยาย

แต่พอผ่าแดงก็มีหญิงสาวสวยปรากฏตัวขึ้น เจ้าพะไผ่บอกว่าจะพานางกลับบ้าน แต่ต้องให้ผู้ใหญ่มารับตัว จึงนำหญิงสาวสวยผู้นั้นไปไว้บนต้นไม้

มอกอลีมาดักน้ำที่บ่อ มองลงไปเห็นเงาในน้ำก็หลงนึกว่าเป็นเงาของตัวเอง จึงเอ่ยกับตัวเองว่า ตนสวยจะตาย ทำไมใคร ๆ ถึงว่าไม่สวยนะ

ติ่มลได้ยินก็หัวเราะ จริ่งแล้วเงาที่มอกอลีเห็น เป็นเงาของหญิงสาวแสนสวยบนต้นไม้ที่ชื่อติ่มล

มอกอลีติดอุบาย บอกติ่มลว่าอยากกินขอแปลด ติ่มลบอกว่าไม่มี มอกอลีจึงบอกว่า งั้นก็เอาผมของเธอมัดใบ ยาง และผลของต้นไม้ที่เธอนั่ง แล้วป็นลงมาให้ฉันสิ

ติ่มลก็เอาผมของเธอมัดใบ ยาง และผล แล้วป็นเอาลงมาให้

มอกอลีฉวยโอกาสนี้กระชากผมของติ่มลจนตกลงมาตาย

เมื่อเจ้าพะไผ่พาผู้ใหญ่มารถึง เห็นหญิงสาวผิดำไปจากเดิมก็ตกใจ ทำไมตอนนี้ถึงไม่สวยเหมือนก่อน

เจ้าพะไผ่ไม่รู้ว่าเป็นหญิงคนไหนไม่ใช่ติ่มล หากแต่เป็นมอกอลี จึงพามอกอลีกลับบ้าน

พอไปถึงบ้าน เจ้าพะไผ่แค้นใจไม่หลับ เผื่อครุ่นคิดอยู่ว่าหญิงสาวสวยคนนั้นหายไปไหน จึงไปดูที่บริเวณบ่อน้ำ เห็นต้นอ้อยขึ้นอยู่จึงนำกลับมาบ้าน แล้วห้ามไม่ให้มอกอลีกิน แต่วามอกอลีกินแล้วนำเปลือกอ้อยไปเททิ้งชายป่า

วันหนึ่งยายของเจ้าพะไผ่จะไปค้าขายที่ชายป่าก็ได้ยินเสียงร้องว่า “ยาย ยายจะขี้ถูกหนู” ยายของเจ้าพะไผ่กลัวตามองหาดันเสียง แต่ไม่เห็นใคร เห็นแต่หอยจึงนำกลับมาบ้าน

ติ่มลออกจากหอยมาช่วยทำงานบ้านทุกวัน จนวันหนึ่งยายจับได้จึงนำเปลือกหอยไปโยนทิ้งในกองไฟ ติ่มลจึงกลับมาเป็นคนอีกครั้ง

ต่อมาเจ้าพะไผ่ก็ได้แต่งงานกับติ่มล ส่วนมอกอลีนั้นถูกทิ้ง

๑๐. เรื่องสวนแดงของเด็กชาย โดยเด็กหญิงพิมพ์ใจ อรุณแสนสุข อายุ ๑๓ ปี
 กาลครั้งหนึ่ง มีชาวบ้านสองหมู่บ้านมีลูกชายหนึ่งคน ทั้งสองปรึกษากัน
 ว่าจะให้ลูกชายไปเอาแดงโมแดงไทยที่สวนมาให้ เด็กชายเดินเข้าไปในป่า และพบช้างป่า
 เชือกหนึ่ง ช้างถามว่า "จะไปไหนหรือจะพ่อนู"

เด็กชายตอบว่า "จะไปเอาแดงในสวนให้แม่"

ลุงช้างถามว่า "เจ้ากล้าไปคนเดียวหรือ"

เด็กชายตอบ "กล้าสิ"

จากนั้นเด็กชายก็ออกเดินทางต่อ แล้วพบเต่าตัวหนึ่ง เต่าเอ่ยถาม "เจ้าจะไปไหนหรือ"

เด็กชายตอบ "จะไปเอาแดงในสวนให้แม่"

เต่าถาม "เจ้ากล้าไปคนเดียวหรือ"

เด็กชายตอบ "กล้าสิ"

เด็กชายเดินต่อไปจนตึก พบนกสองตัว นกเอ่ยถามว่า "เจ้ากล้าไปสวนคนเดียวหรือ"

เด็กชายถาม "เจ้ารู้ได้ยังไง"

นกก็ตอบว่า "ข้าได้ยินเจ้าตอบลุงช้างเมื่อเช้า"

เด็กชายเดินทางผ่านป่า ยังไม่ถึงสวนตึกก็พักนอนกลางป่า

พอตื่นนอนขึ้นมาก็ให้รู้สึกหิว จึงรีบออกเดินทางต่อ ไม่นานต่อมาก็พบพืตกลิ

พืตกลิถามว่า "เจ้าจะไปไหน"

เด็กชายก็ตอบว่า "จะไปสวน"

พืตกลิบอกว่า "ข้าขอไปด้วย"

เด็กชายเอ่ยขึ้นว่า "พืตกลิตัวเล็กนิดเดียว เดินก็ช้า จะไปได้ยังไง"

พืตกลิก็ตอบว่า "ก็เกาะขาหนูไปไง"

เด็กชายก็เหยียดขาคืนให้พืตกลิเกาะ

พอเดินไปถึงสวน พืตกลิก็กินแดงจนหมด เด็กชายเสียใจมากร้องไห้กลับบ้าน

พืตกลิเลยปลูกบ้านอยู่ในสวนของเด็กชาย

วันหนึ่งพวกลิงป่าพากันออกมากินแดง พืตกลิเห็นเข้าจึงดำพวกลิงว่า "ทำไมพวกเจ้า
 ไม่ปลูกเอง ทำไปต้องไปลักกินแดงของเขาด้วย"

พวกลิงรู้สึกเสียใจที่ไปลักกินแดงของคนอื่น จึงชักชวนกันมาปลูกแดงที่ในสวนของเขา

จากนั้นพวกลิงก็เอาแดงมาให้พืตกลิจนเต็มบ้าน

พืตกลิถามว่า "ทำไมเอามาให้เสียมากมาย ยังไม่ได้เอาไปให้เจ้าของสวนเขาเลย"

พวกจึงตอบว่า "ก็เอามาไว้บ้านลุง เพื่อให้ลุงเอาไปฝากเจ้าของสวน"

ลุงว่า "แต่ที่บ้านข้าพ้งเพราะพวกเจ้าชนแดงมาไว้มากเกินไป"

"งั้นพวกเราจะปลูกบ้านให้ลุงใหม่"

พวกจึงก็ช่วยกันปลูกบ้านให้พี่ตกลิดจนเสร็จ แล้วเอาแดงเข้าไปไว้ในบ้าน จากนั้นลาจากไป

๑๑. เรื่องหน่อชื้อ โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี อายุ ๑๔ ปี

กาลครั้งหนึ่งมีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อหน่อชื้อ เธออยู่กับพ่อตามลำพังเพียงสองคน แม่ของเธอตายจากไปแล้ว

วันหนึ่งพ่อของหน่อชื้อแต่งงานใหม่

หลังแต่งงานแล้ว เมียใหม่ของพ่อเอาแต่รังแกหน่อชื้อ ใ้ให้ทำงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ตักน้ำ ถูเรือน ซักผ้า เข้าครัวทำอาหาร หน่อชื้อทำงานหนักมาก

หน่อชื้อมีเพื่อนแะเวียนมาหาอยู่บ่อย ๆ หน่อชื้อเอาของว่างมาต้อนรับเพื่อนเสมอ พอเพื่อนกลับไปแล้ว เมียใหม่ของพ่อก็ด่าว่า

"แกนี่ชอบพาเพื่อน ๆ มาบ้าน ลิ่นเปลืองมากมายจริง ๆ"

หน่อชื้อเอ่ยขอโทษ แต่นางไม่ยอม นางไปฟ้องพ่อว่าหน่อชื้อชอบพาเพื่อนผู้ชาย มากินอาหารที่บ้าน ลิ่นเปลืองข้าวปลาอาหารและขนมมากมาย

นางเริ่มคิดอุบายที่จะฆ่าหน่อชื้อ จึงบอกพ่อให้หน่อชื้อไปปลูกข้าวไร่บนดอย

พ่อและพวกเพื่อน ๆ ของหน่อชื้อก็พากันไปช่วย หลังฝนไม่แล่นทางหญ้าออกหมดแล้ว พ่อและเพื่อน ๆ ก็กลับ

ตื่นเช้ามาพ่อก็มาช่วยปลูกข้าวและพืชผักต่าง ๆ ปลูกเสร็จพ่อก็กลับ หน่อชื้อขอกลับบ้านด้วย แต่พ่อไม่ให้กลับ บอกให้นอนเฝ้าไร่

หน่อชื้อกลัวมาก ตอนดึกมีเสือสองตัวมาบอกว่า พ่อของเจ้ามาทำไร่ข้าวในที่ของเรา เจ้าต้องตาย

ตอนเช้าพ่อก็ตกข้าวให้ หน่อชื้อเล่าเรื่องมีเสือสองตัวจะให้พ่อฟัง แต่พ่อไม่เชื่อ บอกว่าเป็นเพียงฝันไป หรือไม่ก็กลัวมากเกินไป

ตอนดึกคืนถัดมา หน่อชื้อกลัวมาก จึงเอาตะกร้าใบใหญ่ห้าใบและผ้าห่มอีกห้าผืนมา ห่มคลุมตัวแต่ในที่สุดหน่อชื้อก็ถูกเสือทั้งสองตัวกิน

รุ่งเช้า พ่อเอาข้าวมาส่ง เรียกหน่อชื้อขอเท่าไรก็ไม่ขานรับ ขึ้นไปดูบนบ้านเห็นแต่หัวและ
โครงกระดูกก็ตกใจหนักกลับบ้านในที่สุด

๑๒. เรื่องจ้อชูลอกกับหน่อมือเอ โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมกาวิ อายุ ๑๔ ปี
กาลครั้งหนึ่ง มีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อหน่อมือเอแต่งงานกับจ้อชูลอแล้วก็อยู่ด้วยกัน
วันหนึ่งหน่อมือเอนึกสังหรณ์ขึ้นมา บอกจ้อชูลอว่า "วันนี้ไม่ต้องไปไหนนะอยู่กับฉันที่
บ้าน"

แต่จ้อชูลอไม่เชื่อ ออกเดินทางเพื่อจะไปตีมีด ตีแหวน ตีสร้อย
พอจ้อชูลอไปแล้ว หน่อมือเออยู่บ้านเพียงลำพัง เห็นงูใหญ่เข้าไปในเล้าหมูก็ลงไปตี
แต่พลาด

งูใหญ่ตัวนั้นเลยรัดตัวหน่อมือเอไว้ หน่อมือเอร้องไห้และให้นักขาวไปเรียกจ้อชูลอ
จ้อชูลอกำลังเก็บดอกทองคำเพื่อจะนำไปตีแหวน สร้อย และกำไล ได้ยินเสียงนกขาว
มาร้องบอกว่า "จ้อชูลอ เมียของเจ้าให้เราบอก นางถูกงูใหญ่รัดพาลงไปในรู"
จ้อชูลอได้ยินนกขาวบอกดังนั้นก็ตกใจ ไม่ได้เอาอะไรติดมือกลับมาเลย
พอกลับถึงบ้าน เห็นชาวบ้านพากันมามุงดู
ชาวบ้านบอกว่า "งูใหญ่เอาตัวหน่อมือเอลงรูไปแล้ว"
งูใหญ่ขึ้นมาบอกว่า "หากต้องการหน่อมือเอคืน ก็ขอให้จ้อชูลอเอาเลือดตัวเองมาให้"
จ้อชูลอก็ไปฆ่าหมู เบ็ด ไก่ วัว แล้วเอาเลือดไปให้
แต่งูใหญ่ไม่เชื่อว่าเป็นเลือดของจ้อชูลอ จึงไม่ยอมปล่อยหน่อมือเอคืนให้
ในที่สุดจ้อชูลอก็ตัดสินใจปาดคอตัวเอง เอาเลือดให้งูใหญ่กิน
ครั้นพองูใหญ่ได้กินเลือดของจ้อชูลอ ก็ยอมปล่อยหน่อมือเอ
พวกชาวบ้านกับหน่อมือเอช่วยกันเผาศพจ้อชูลอ
หน่อมือเอหลอกให้ชาวบ้านแหงนมองขึ้นไปบนท้องฟ้า แล้วบอกว่า "วิญญาณของจ้อ
ชูลอขึ้นไปบนฟ้า"

แล้วหน่อมือเอก็กระโดดเข้าไปในกองไฟ ผลสุดท้ายก็ตายทั้งสองคน

๑๓. เรื่องเจ้าเซเลบอและแควซูโ โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี อายุ ๑๕ ปี
 กาลครั้งหนึ่ง มีสองพี่น้องคู่หนึ่ง พี่สาวแต่งงานกับชายคนหนึ่ง แม้จะอยู่กินกันนาน
 มากแล้วแต่ก็ยังไม่มีลูก น้องสาวแต่งงานได้ไม่นานก็ตั้งท้อง ต่อมาพี่สาวก็ตั้งท้องเช่นกัน
 เมื่อสองพี่น้องคลอดลูก พี่สาวตั้งชื่อลูกของนางว่า เจ้าเซเลบอ ส่วนน้องสาวตั้งชื่อลูก
 ว่า แควซูโ

เวลาทำอะไร เด็กทั้งสองมักจะทำด้วยกันเสมอ เวลาอาบน้ำก็อาบน้ำด้วยกัน เด็กทั้งสอง
 ผูกพันกันมาก

ก่อนแม่และพ่อของแควซูโตายได้สั่งว่า “แควซูโอยู่กับป้าต้องเป็นคนดีนะ”
 พร้อมกันนั้นก็สั่งพี่สาวให้ดูแลน้องสาวของเจ้าเซเลบอด้วย
 จากนั้นบอกกับแควซูโว่า “ถ้าพี่ชายเขาไม่รักก็ให้นึกถึงแม่ แล้วแม่จะมารับ”
 เจ้าเซเลบอกับแควซูโไปทำไร่ทำสวนด้วยกัน ทั้งสองคนรักกันมาก แควซูโเป็นผู้
 หนักที่ขยันขันแข็ง ทำงานในครัวเรือนทุกอย่าง

วันหนึ่งทั้งสองออกไปทำงานในสวน และได้แยกย้ายกันตรงทางแยก
 ขณะที่แควซูโกำลังทำงานอยู่นั้น มีคนมาอุ้มให้เจ้าเซเลบอกับแควซูโแตกแยก
 ขัดใจกัน

คนผู้นั้นพูดอุ้มว่า “รู้ไหม เจ้าเซเลบอบอกฉันว่า แควซูโเป็นคนเกียจคร้าน ไม่
 ค่อยทำงานบ้าน”

แควซูโไม่ฟัง เพราะเธอรู้ว่าชาวบ้านพูดอุ้มให้ขัดแย้งกัน
 วันถัดมา เจ้าเซเลบอออกไปทำงาน คนผู้นั้นก็ไปพูดอุ้ม
 “เมื่อวานแควซูโเล่าว่า แกอยู่บ้านไม่ค่อยทำงานเลย เอาแต่กินแล้วกินนอน”
 เจ้าเซเลบอเชื่อคำอุ้มของชาวบ้าน เขาโกรธเคืองแควซูโมาก
 พอกลับถึงบ้านเจ้าเซเลบอก็ไม่ยอมกินข้าว ไม่พูดกับใครทั้งนั้น รุ่งเช้าวันต่อมา
 ไปทำงานก็ไม่ไปด้วย และด่าว่าแควซูโ แควซูโเสียใจร้องไห้

แควซูโออกไปทำงานในตอนเช้าก็นึกถึงถ้อยคำของแม่ พอตกบ่ายก็พักกินข้าว คน
 สมัยนั้นมักชอบสุบยา พอจะสุบยาเธอก็นึกถึงถ้อยคำของแม่ที่ตายจากไป เธอตัดผิวกว่าไม่ให้บาง
 คมกริบ แล้วเอามากี๊ดที่แขน จากนั้นเดินกลับบ้าน

เลือดไหลจากแขนแควซูโเป็นทาง พอไปถึงบ้านได้บ้านก็สิ้นใจเพราะเสียเลือดมาก
 แม่ของเจ้าเซเลบอเห็นเข้าก็ตกใจร้องไห้ บอกนกขาวให้ไปเรียกเจ้าเซเลบอกลับบ้าน
 เจ้าเซเลบอเดินมาตามทางเห็นเลือดแควซูโก็ตกใจ

เมื่อกลับมาถึงบ้าน แม่ก็เอาไม้ตีลูกชายตัวเองด้วยความโกรธจนสลบ ดวงวิญญาณของเจ้าเชลาบอก็ตามแควซูโฟไป พอตามไปถึงเจ้าเชลาบอก็บอกว่า “อย่าไปเลย เราไม่อยากให้ไป”

พอนั่งพูดกันแล้ว แควซูโฟก็บอกว่า “ถ้าอยากให้เรากลับพื้นดิน ก็จงกลับไปก่อน แล้วหว่านผักกาดให้เต็มทั่วทั้งแปลง หากผักกาดออกดอกเหลืองจนเต็มแปลงเมื่อไร เราก็จะไปพบเจ้าเชลาบอ”

เจ้าเชลาบอรีบกลับไปหว่านผักกาด พอผักกาดออกดอกเหลืองเต็มแปลง เจ้าเชลาบอก็ได้พบกับแควซูโฟ

ทั้งสองเดินกลับบ้านด้วยกัน พอไปถึงแม่ของเจ้าเชลาบอดีใจที่เห็นแควซูโฟ ทั้งสามอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขอีกครั้ง

๑๔. เรื่องจ้อโฟ โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี อายุ ๑๔ ปี

กาลครั้งหนึ่ง มีเด็กหนุ่มคนหนึ่งชื่อจ้อโฟ อาศัยอยู่กับยายที่ริมลำธาร เขาไม่มีเสื้อผ้าสวมใส่ จึงเข้าป่าล่าสัตว์เอาหนังมาทำเสื้อ เอาเนื้อมาทำอาหาร

เวลานั้นมีลูกเจ้านายคนหนึ่งเข้าไปในป่า เจ้าเมืองซึ่งมีธิดาอยู่เจ็ดคนได้บอกให้ธิดาทั้งเจ็ดออกไปหาสามี

ธิดาทั้งหมดไปถึงบ้านของจ้อโฟ เห็นจ้อโฟไม่มีเสื้อสวมใส่ ธิดาเจ้าเมืองคนหนึ่งเข้าไปหาจ้อโฟ แล้วเอ่ยบอกว่า “พ่อให้เราออกมาหาสามี เราอยากได้ท่านเป็นสามี”

จ้อโฟแต่งงานกับธิดาเจ้าเมืองผู้นั้น ส่วนหญิงสาวธิดาเจ้าเมืองที่เหลือก็แยกย้ายกันออกเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ

จ้อโฟบอกหญิงสาวผู้เป็นธิดาเจ้าเมืองว่า เราเห็นอะไรไม่รู้เป็นแสงเจิดจ้าสองสีอยู่ที่หน้าผาสูงชัน แล้วจ้อโฟก็พาภรรยาไปดู ปรากฏว่านั่นคือเงินและทอง จึงไปตัดไม้ไผ่มาสานเป็นตะกร้า แล้วขนเงินทองกลับมาบ้าน

พอมายังบ้านภรรยาก็เอ่ยขึ้นว่า อยากจะไปเยี่ยมพ่อแม่ซึ่งเป็นเจ้าเมืองในเมือง

หลังจากไปเยี่ยมพ่อแม่แล้ว จ้อโฟและภรรยาก็ลากลับไปบ้านยายที่ริมลำธารดังเดิม

พ่อแม่ก็บอกว่าจะขอไปด้วย

พอไปถึงบ้านยายของจ้อโฟ พ่อกับแม่เห็นเงินทองมากมายก็บอกว่า “อยู่ที่นี่ไม่สะดวก ลูกกลับไปอยู่ที่บ้านเราดีกว่า แล้วภรรยาก็พาจ้อโฟและยายไปด้วย

พอไปถึงก็ปลูกสร้างบ้านเรือน

ในที่สุดครอบครัวนี้ก็มีบ้านน้อยอยู่ มีครอบครัวอบอุ่นอยู่ดีมีสุข มีเงินทองมากมาย ปลูกพืชผักออกดอกออกผลดี

๑๕. เรื่องหน่อหน่อคำ งอ และหน่อทีเกลอ โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี อายุ ๑๔ ปี
กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีชายหนุ่มคนหนึ่งชื่องอ และหญิงสาวชื่อหน่อหน่อคำ ทั้งสองรักกันมาก และก็มีเพื่อนอีกคนหนึ่งชื่อหน่อทีเกลอ

งอจะแต่งงานกับหน่อหน่อคำ แต่แม่ไม่เห็นด้วย อยากให้งอแต่งงานกับหน่อทีเกลอ
วันหนึ่งงอออกเดินทางไปขายวัวที่ต่างเมือง จึงให้แม่ช่วยดูแลหน่อหน่อคำ แต่แม่กลับรังแก เอน้ำร้อนลวกเนื้อตัว ทำให้หน่อหน่อคำเจ็บปวดทรมานมาก เนื้อตัวเป็นรอยแผลพุพอง
บีเบ่มาเห็นเข้าก็รู้สึกสงสาร และช่วยรักษาแผลให้จนหาย
หลังจากหน่อหน่อคำหายจากอาการพุพองก็ได้แต่งงานกับบีเบ่ ทั้งคู่เลี้ยงชีพด้วยการทำไร่ทำสวน ไม่นานต่อมาก็มีลูกชาย

วันหนึ่งหน่อหน่อคำออกไปถางหญ้า ก็ได้ยินเสียงงอกลับมา
เมื่องอมาถึงบ้านก็ถามถึงเมีย แม่บอกว่านางคนนั้นไม่รักดีหนีไปมีสามีใหม่แล้ว
แต่งอไม่เชื่อ จึงไปถามหน่อหน่อคำว่า “เพราะอะไรถึงมีสามีใหม่”
ก็ได้คำตอบว่า “แม่ของงอเอน้ำร้อนราดใส่ ทำให้เราเป็นแผลพุพองทุกข์ทรมานมาก”
หลังรู้เรื่องราวจากปากของหน่อหน่อคำ งอก็กลับบ้านด้วยความแค้นเคือง พร้อมตั้งใจว่าจะฆ่าแม่ตัวเอง แต่แล้วก็เปลี่ยนใจ เขาเดินทางไปหาหน่อหน่อคำ เล่าความในใจให้ฟัง
จากนั้นทั้งสองก็ตัดสินใจไปกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตาย ต่อมาหน่อทีเกลอก็กระโดดหน้าผาตามลงไปด้วย ทั้งสามคนตายจากไปในที่สุด

๑๖. เรื่องนันทิวี โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี อายุ ๑๔ ปี
กาลครั้งหนึ่ง มีหญิงสาวคนหนึ่งเป็นแม่ม่ายชื่อ นันทิวี นันทิวีอยากมีคนรัก แต่ว่าไม่มีใครรักนันทิวีเลย

นันทิวีคบหาสนิทสนมกับผู้ชายสองสามคน แต่ก็ไม่มีใครรัก มาถึงคนที่สี่ห้าหกเจ็ดก็ยังไม่มีใครรัก นันทิวีเสียใจมาก บอกชาวบ้านว่าไม่มีใครรักเธอเลย และคิดฆ่าตัวตาย นันทิวีจึงเดินทางไปยังสวนที่อยู่ไกลมาก

ก่อนตาย นันทิวีได้อธิษฐานว่า หากตายไปขอให้มือของตนกลายเป็นไม้ น้ำนมกลายเป็นฝิ่น ส่วนตัวกลายเป็นดอกไม้ที่สวยงามและหอมที่สุดในโลก มีทั้งคนดีและคนชอบ
ผลสุดท้ายเธอก็ตายที่สวนแห่งนั้น

๑๗. เรื่องกู่เลอ โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี อายุ ๑๔ ปี

กาลครั้งหนึ่ง มีเด็กสาวคนหนึ่งชื่อกู่เลอ อาศัยอยู่ในบ้านกับพ่อและแม่ใหม่ แม่ของกู่เลอตายไป พ่อเลยมีเมียใหม่ซึ่งนิสัยไม่ดี

แม่ใหม่ใช้กู่เลอทำงานทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นตักน้ำ ชักผ้า ทำอาหาร รวมทั้งทำสวนทำไร่

วันหนึ่งแม่ใหม่คิดหาอุบายจะฆ่ากู่เลอ จึงให้พ่อของกู่เลอไปทำไร่ข้าวในที่ไกลมาก พอปลูกข้าวและพืชผักต่าง ๆ เสร็จ พ่อก็ให้กู่เลอไปอยู่ที่ไร่ข้าวแห่งนั้นตามลำพัง กู่เลอรู้สึกกลัว แต่พอบอกไม่มีอะไรน่ากลัว

ทุกเช้าพ่อของกู่เลอจะเอาข้าวมาส่งให้

กู่เลอมีไก่อ้อยอยู่ตัวหนึ่ง เวลาออกไปถางหญ้าเจ้าไก่อ้อยมักตามไปด้วย

กู่เลอบอกว่า “เจ้าไก่อ้อย ตัวเจ้าเล็กนิดเดียว จงกลับไปอยู่ที่บ้านก่อนดีกว่า เดียวเราจะถางถูกเจ้า”

เจ้าไก่อ้อยก็กลับไปรอที่บ้าน พอตกค่ำกู่เลอก็กลับไปบ้าน แล้วลงมือทำกับข้าว

วันหนึ่งกู่เลอไปถางหญ้าในไร่ เห็นช้างตัวใหญ่มากวิ่งเดินอยู่ไม่ห่างจากสวนนัก นอกจากนี้ยังมีช้างอีกสองสามตัวเดินตาม ช้างเหล่านี้เป็นช้างของเจ้าเมืองหลุดออกมา

ไม่นานต่อมาก็เห็นพวกทหารพากันมาตามหาช้าง ลูกชายของเจ้าเมืองก็อยู่ในหมู่ทหารเหล่านั้นด้วย

พวกทหารพาช้างกลับไปหมดแล้ว เหลือเพียงลูกเจ้าเมืองที่ยังไม่กลับ เขาเห็นเด็กสาวคนหนึ่งอยู่ตามลำพังคนเดียวจึงเฝ้าดูจนค่ำ พอกู่เลอเห็นก็ถามว่า “ท่านเป็นใคร”

เขาตอบว่า “เป็นลูกของเจ้าเมือง มาตามหาช้างที่หลุดมา”

กู่เลอก็ชวนชายหนุ่มลูกชายเจ้าเมืองเข้าไปในบ้าน แล้วเลือกเอาเตงที่สุกแล้วมาให้ชายหนุ่มกินข้าวกับกู่เลอ จากนั้นพูดคุยกับกู่เลอเรื่องความรักและการแต่งงาน

กู่เลอยอมตกลงแต่งงานด้วย พร้อมทั้งเล่าเรื่องที่ภู่นาวางแผนกำจัดโดยให้เสียกิน ลูกชายเจ้าเมืองเข้าใจ จึงพากู่เลอไปอยู่ในคฤหาสน์หลังงาม และจัดพิธีแต่งงานอย่างใหญ่โต

ก่อนที่กู่เลอจะจากไป เธอได้สั่งไก่อ้อยว่า “หากเห็นพ่อของฉันมาหา จงบอกว่าฉันไปแต่งงานกับลูกเจ้าเมือง”

รุ่งเช้า พ่อของกู่เลอถามไก่อ้อยว่า “กู่เลอไปไหนเสียล่ะ”

ไก่อ้อยก็ตอบว่า “กู่เลอไปแต่งงาน”

พ่อของกู่เลอก็ให้ไก่อ้อยพาไป เมื่อกู่เลอเห็นพ่อก็เชิญพ่อขึ้นบ้าน แล้วให้เงินทองมากมาย จากนั้นพ่อก็เดินทางกลับ กู่เลอจัดหม้ายให้พ่อชickกลับบ้าน

พ่อของกู่เลอสวมใส่เสื้อผ้ามีเพชรทองประดับเต็มตัว อีกทั้งมีเงินทองติดตัวกลับบ้านมากมาย

พอกลับมาถึงบ้าน แม่ใหม่ของกู่เลอก็ถามว่า “ไปหา กู่เลอทำไมถึงมีเงินทองกลับมามากมาย”

พ่อของกู่เลอไม่ตอบ แม่ใหม่ของกู่เลอบอกว่า “พຽ່ງนี้ฉันจะไปหา กู่เลอ”
 ตื่นเช้ามานางก็ไปหาไก่บ่อย เพื่อให้ไก่บ่อยพาไป พอไปถึงก็ถามว่า “บ้าน กู่เลอไปทางไหน”

เจ้าไก่บ่อยก็บอกทางให้ พอไปถึง กู่เลอก็ไม่ให้อะไรแก่นางเลย มีหน้าจ้ำยังให้กินแต่น้ำพริก พอรุ่งเช้าแม่ใหม่จะเดินทางกลับ กู่เลอก็เอาม้าที่ฉลาดมาก แต่ไม่มีใครสามารถขี่ได้มาให้แม่ใหม่ขี่

พอขี่ไปถึงต้นไม้ใหญ่ นางตั้งใจว่าจะหักกินข้าวที่ กู่เลอห่อมาให้ ในห่อข้าวมีไก่ทอดและน้ำพริก พร้อมทั้งลูกน้ำเต้าที่ไม่มีน้ำ มีแต่ผึ้ง

กินข้าวเสร็จ พอเปิดฝาน้ำเต้าจะกินน้ำ ผึ้งก็พากันบินออกมาตอม้ำ ม้าตกใจจึงลากร่วงแม่ใหม่ของกู่เลอไปตามทาง ผลสุดท้ายนางก็ตาย
 การทำชั่วย่อมได้รับผลชั่วเป็นการตอบแทน

๑๘. เรื่องแพงอ โดยเด็กหญิงพรวิภา พรหมภาวี อายุ ๑๔ ปี
 กาลครั้งหนึ่ง มีครอบครัวหนึ่งอยู่ด้วยกันสามคนพ่อแม่ลูก ลูกสาวชื่อแพงอ
 วันหนึ่งแม่ของแพงอกับพ่อออกไปหาปลา แต่ว่าหาเท่าไรก็ได้ ได้ปลาแค่ตัวเดียว
 แม่ของแพงอบอกว่า “พอเถอะค้าแล้ว ได้ปลาทัวเดียวก็พอให้ลูกกินแล้ว”
 พ่อของแพงอตอบว่า “พูดอย่างนั้นไม่ดี”
 แม่ของแพงอไม่เชื่อ กลับพูดซ้ำอยู่หลายครั้ง
 พ่อของแพงอจนโกรธสุดขีด ตีแม่ของแพงอจนตกน้ำตาย
 หลังแม่ของแพงอตกน้ำตายแล้ว พ่อของแพงอก็กลับบ้าน แพงอถามว่าแม่อยู่ไหน พ่อ
 ก็เล่าความจริงให้ฟัง แพงอเสียใจร้องไห้แล้ววิ่งไปนั่งที่หน้าน้ำ
 พอรุ่งเช้าแพงอไปซักผ้าที่หน้าน้ำ เห็นเต่าก็รู้ว่าเป็นแม่ จึงเอาอาหารมาให้เต่าทุกเช้า
 ต่อมาพ่อของแพงอได้เมียใหม่แล้วมีลูกอีกคน แม่ลูกคู่นี้จิตใจชั่วร้าย รังเกียจแพงอ ใช้
 แพงอทำงานทุกอย่าง

พอนางรู้ว่าแม่ของแพงอเป็นเต่า ก็ออกอุบายใช้ให้แพงอไปซื้อของ พอแพงอออกจากบ้านไปแล้ว สองแม่ลูกก็ไปจับเต่าตัวนั้นมาแกงกิน เหลือแต่กระดูกทิ้งไว้ พอแพงอกลับมาถึงบ้าน ออกไปที่ทำน้ำไม่เห็นเต่า เห็นเพียงกระดูกก็เสียใจรำไห้ปึมว่าจะขาดใจ

แพงอเอากระดูกไปฝัง อธิษฐานขอให้กลายเป็นต้นไม้มะเขือ พอดันมะเขือออกดอกออกผล แพงอก็ไปเก็บ สองแม่ลูกใจร้ายไปแอบดู พอรู่ว่ามะเขือต้นนั้นเป็นแม่ของแพงอก็ช่วยกันตัดฟันทิ้งเสีย เหลือเพียงลูกมะเขือร่วงหล่นอยู่

แพงอร้องไห้ เอาลูกมะเขือไปปลูกพร้อมอธิษฐานขอให้เป็นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง แล้วแพงอก็มาดูแลทุกเช้าค่ำ ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทองเติบโต ใครผ่านไปมาจะถอนเอาไปปลูกก็ถอนไม่ได้ เพราะโพธิ์เงินโพธิ์ทองร้อน พระเจ้าแผ่นดินปาวประกาศว่า หากใครสามารถถอนออกได้เราจะอภิเษกสมรสด้วย

แพงอก็ถอนไปถวาย และได้อภิเษกสมรสกับพระเจ้าแผ่นดิน สองแม่ลูกใจร้ายคิดอุบายฆ่าแพงอ ด้วยการคบคิดกับแม่มด วางแผนหลอกให้แพงอกลับมาดูแลพ่อที่เจ็บป่วย

พอแพงอรู้อาว่าพ่อป่วยก็กลับมาเยี่ยม สองแม่ลูกจัดแจงต้มน้ำในหม้อใบใหญ่ให้เดือดพล่าน แล้วผลักแพงอตกลงไป จากนั้นแม่ใจร้ายก็เอาเสื้อผ้าแพงอมาให้ลูกสาวนางสวมใส่ปลอมตัวเป็นแพงอเข้าไปในวัง

แพงอไปเกิดเป็นนก แต่ก็ไม่วายถูกฆ่าตายอีก แพงอจึงไปอยู่กับพระฤาษี พระฤาษีชุบลูกชายให้หนึ่งคน พอดีเด็กเติบโตขึ้นมา พระฤาษีก็ให้ออกตามหาพ่อ แพงอมอบแหวนที่พระราชประทานให้ติดตัวไปด้วย

เด็กคนนี้ไปถึงวังของพระราชแล้วเล่าความจริงทั้งหมดให้ฟัง พอทั้งเสด็จพระราชก็ออกเดินทางไปรับแพงอกลับมาอยู่ด้วย

จากนั้นสั่งประหารสองแม่ลูกใจร้าย แล้วทั้งสามก็อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

๑๙. เรื่องพอวาและพอทุ โดยนางสาวชลธิชา สิงห์แก้ว อายุ ๑๗ ปี

นานมาแล้วมีครอบครัวหนึ่งมีอาชีพทำไร่ ครอบครัวนี้มีลูกสาวสองคน พี่ชื่อพอวา น้องชื่อพอทุ ทุกคนในครอบครัวช่วยกันทำงานที่ไร่ทุกวัน ถึงตอนเย็นก็กลับบ้านช่วยกันทำอาหารแล้วกินข้าวด้วยกัน

เมื่อพ่อแม่เริ่มแก่ชรา พอวาและพอทุก็ให้พักผ่อนอยู่ที่บ้าน ไม่ต้องไปทำงานในไร่ ทั้งสองออกไปทำงานกันเพียงลำพังด้วยความขยันขันแข็ง

วันหนึ่งพอวากับพอทุไปทำงานในไร่เช่นปกติ ขณะถางหญ้า พอวาพูดขึ้นว่า

“พอทู่ พี่อยากได้ใครมาช่วยสักคน จะได้ถางหญ้าให้เสร็จในวันนี้เลย หากเขาทำได้ ต้องการอะไร อยากให้เราตามเขาไป เราก็ยอม”

บังเอิญยักษ์ตนหนึ่งได้ยินเข้า จึงปลอมตัวเป็นชายหนุ่มเข้าไปหาพอวากับพอทู่ แล้วถามว่า “เจ้าอยากได้คนมาช่วยถางหญ้าใช่ไหม”

“ใช่”

ยักษ์ตนนั้นจึงบอกว่า “อย่างนั้นปิดตาสิ ข้าจะถางให้เจ้าเอง”

พอวาและพอทู่ก็ปิดหน้าด้วยผ้า พอวาเอาผ้าปิดตาสองชั้น ส่วนพอทู่ปิดแค่ชั้นเดียว จึงพอมองเห็นได้บ้าง

เมื่อทั้งสองเอาผ้าปิดตาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชายหนุ่มก็แปลงร่างกลับมาเป็นยักษ์แล้วกินหญ้าจนหมด พอทู่เห็นเข้าก็ตกใจกลัว แต่ทำอะไรไม่ได้เลยเงียบไว้ หลังกินหญ้าในไร่หมดแล้ว ยักษ์ก็แปลงร่างเป็นชายหนุ่มเหมือนเดิม แล้วบอกให้พอวาและพอทู่เปิดผ้าที่ปิดตา

พอวาเดินตามยักษ์ตนนั้นไป ส่วนพอทู่เดินกลับบ้านด้วยความหวั่นใจ

เมื่อพอทู่กลับถึงบ้านก็เล่าเรื่องทั้งหมดให้พ่อแม่ฟัง ทุกคนต่างเสียใจแต่ทำอะไรไม่ได้ แต่ทำใจเท่านั้น

พอเดินไปใกล้จะถึงที่อยู่ของยักษ์ตนนั้น ยักษ์ก็บอกให้พอวาเตรียมเนื้อเตรียมตัว จะไปบอกเพื่อนฝูงให้มากินพอวาเป็นอาหาร

เมื่อรู้ว่าชายหนุ่มผู้นี้เป็นยักษ์ พอวาก็เรียกให้นกอินทรีมาช่วย เพื่อจะขึ้นนกอินทรีกลับบ้าน

เมื่อนกบินมาถึงพอวาก็เอาเนื้อให้นกอินทรีกิน แล้วขึ้นขึ้นบนหลัง

นกอินทรีพาพอวากลับมาถึงบ้านโดยปลอดภัย โดยให้พอวาลงที่หลังคาบ้าน เมื่อพอวามองลงไปก็เห็นน้องสาวกำลังทอผ้าอยู่ จึงถอดแหวนโยนลงไปข้างล่าง

เมื่อพอทู่เห็นแหวนก็รู้ว่าเป็นของพี่สาว จึงแหม่มมองขึ้นไปบนหลังคา พอเห็นพี่สาวก็ดีใจร้องเรียกพ่อแม่ แล้วช่วยกันนำพอวาลงมาจากหลังคาบ้าน

ยักษ์ติดตามพอวามาถึงบ้าน พ่อของพอวาจึงเอาดาบฟันคอยักษ์ตนนั้น แล้วพอวา พอทู่ และพ่อแม่ก็อยู่ด้วยกันพร้อมหน้าอย่างมีความสุข

๒๐. เรื่องหน่อเมอเลอเกอ โดยเด็กหญิงพรทิพย์ บุญมาก อายุ ๑๕ ปี

กาลครั้งหนึ่งมีครอบครัวหนึ่ง มีลูกสองคน คนที่เป็นผู้หญิงชื่อหน่อเมอเลอเกอ

เข้าวันหนึ่ง พ่อแม่ออกไปทำงาน แม่บอกให้หน่อเมอเลอเกอดูน้องให้ดี พร้อมทั้งสั่งให้ต้มเผือกมัน

แต่หญิงหม้ายคนหนึ่งมาบอกหน่อเมอเลอเกอให้เอาหัวน้องมาต้ม หน่อเมอเลอเกอหลงเชื่อ ทำตามตามที่นางบอก

พ่อและแม่กลับจากทำงานไม่เห็นหน่อเมอเลอเกอและน้อง ก็คิดว่าทั้งสองคงไปอยู่บ้านยาย จึงเดินไปตามหาที่นั่น แต่เมื่อไปถึงก็ไม่เห็น

เมื่อกลับมากินข้าว พ่อก็ตักเจอหัวน้องคนเล็ก ทั้งสองตกใจและเสียใจมากที่หน่อเมอเลอเกอทำเช่นนั้น พ่อจึงให้แม่หาไม้เรียวมาเตรียมไว้ แล้วไปตามตัวหน่อเมอเลอเกอจนพบ เอาเชือกมัดแล้วใช้ไม้เรียวตี หน่อเมอเลอเกอร้องให้

วันหนึ่งหน่อเมอเลอเกอออกไปหาปลา จึงให้ยายไปเอาไม้เรียวที่มีหนามแหลม แล้วริดหนามออกจนหมด หนามหนึ่งอันแลกับปลาหนึ่งตัว ต่อมาหน่อเมอเลอเกอไปตัดไม้ไผ่ที่มียอดสีแดง แล้วฝังลงในดิน ไม้ไผ่ก็เสียดยอดขึ้นไปบนห้องฟ้า หน่อเมอเลอเกอไต่ขึ้นไป แล้วขออาศัยกับฟ้าผ่า

ฟ้าผ่าบอกว่า "เจ้าอยู่กับเราไม่ได้หรอก เพราะเราเสียดังมาก ถ้าจะอยู่ต้องเอาซี่ไถปิดหู เราจะผ่าที่หูของเจ้า ถ้าทนไม่ได้ก็ไม่ต้องอยู่ ถ้าทนได้ก็อยู่"

ฟ้าผ่าที่หูหน่อเมอเลอเกอ แล้วถามว่า "เจ้าทนได้ไหม"

หน่อเมอเลอเกอตอบว่า "ทนได้" ฟ้าผ่าจึงให้หน่อเมอเลอเกออยู่ด้วย

ต่อมาหน่อเมอเลอเกอกลับไปหาพ่อแม่ที่บ้าน เมื่อถึงเวลากินข้าว พ่อของหน่อเมอเลอเกอดัมหัวหมาให้กิน หน่อเมอเลอเกอเห็นหัวหมาก็ตกใจวิ่งขึ้นไปบนฟ้า

หน่อเมอเลอเกอให้ชาวบ้านหาเชือกไปผูกควาย ยายของหน่อเมอเลอเกอให้เอาเส้นผมมาผูก แต่ว่าไม่มีใครเชื่อ มีเพียงจ้อโพแคเท่านั้นที่ทำตามที่ยายบอก

ต่อมาหน่อเมอเลอเกอให้เอาวัวควายไปลากหินที่ภูเขา วัวควายตัวที่ผูกด้วยเชือกขาดหมด เว้นเพียงของจ้อโพแคที่ไม่ขาด

๖.๔ การเผยแพร่ความเชื่อและจิตวิญญาณดั้งเดิม

ชาวปกากะญอมีความเชื่อว่า เด็กหนุ่มคนใดเล่านิทานได้มากกว่า ๓๐ เรื่องจะได้รับการยอมรับว่าเป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นมนุษย์ที่แท้ หรือเป็น "ปกากะญอ" ซึ่งอาจเปรียบได้กับ

คติของคนในดินแดนอุษาคเนย์ ทั้งไทย พม่า เขมร และลาว ที่มีความเชื่อว่า คนหนุ่มจะเป็นคนโดยสมบูรณ์หลังผ่านการบวชเรียนเป็นพระสงฆ์

นายยุ่ง ศรีคา ชาวปกาเกอะญอในชุมชนนับถือผีที่อำเภอเชียงดาว ผู้มีความเชี่ยวชาญในเรื่องภูมิปัญญา กล่าวว่า สมัยก่อนหลังเก็บเกี่ยวข้าวนาปีในช่วงต้นฤดูหนาวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะช่วยกันตัดไม้ไผ่มาสร้างผาม(ปะรำ) เพื่อใช้เป็นเวทีให้คนหนุ่มขึ้นมาเล่นกีฬานา บรรดาแม่บ้านจะนำข้าวใหม่ไปตำ คั่วให้สุกส่งกลิ่นหอม จากนั้นนำมาแจกจ่ายให้ผู้เข้าร่วมฟัง

“ปลอกเลอเปลอ” หรือนิทานพื้นบ้าน ที่คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ได้รวบรวมขึ้นจากการสอบถามผู้อาวุโสในชุมชน แล้ววาดรูปประกอบอย่างสวยงามในรูปของสมุดนิทานภาพ นั้นกล่าวได้ว่ามีเนื้อหาสาระเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อเยาวชน ช่วยชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิต อบรมสั่งสอนให้เด็ก ๆ เติบโตขึ้นเป็นคนดี คุณธรรม เนื้อหาให้คติเตือนใจ สอนให้มีจิตใจโอบเอื้ออารี มีเมตตากรุณา ซื่อสัตย์สุจริต มีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และรักใคร่กลมเกลียวสามัคคีกัน ในหมู่พี่น้อง ไม่แก่งแย่งเอาเปรียบ หรือแข่งขันชิงดีชิงเด่นกัน

“ปลอกเลอเปลอ” ที่คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ได้รวบรวมขึ้นนี้จะมีการเผยแพร่เป็นรูปเล่ม เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอแห่งลุ่มน้ำปายและลุ่มน้ำแม่ปิงน้อยไว้ให้คนรุ่นต่อไปได้ศึกษาเรียนรู้ อันเป็นกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยรุ่นเยาว์ดำเนินการเพื่อสนองความต้องการของที่แท้จริงของชุมชน

ในเชิงปฏิบัติ การดำเนินการดังกล่าวถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาเป็นปัจจัยในการท่องเที่ยว พร้อมกับพิจารณาถึงการนำมาใช้อย่างเหมาะสม เพื่อก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวซึ่งมีความแตกต่างในเชื้อชาติภาษาและวัฒนธรรม

บทที่ ๗

การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์

การสำรวจแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ในพื้นที่ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นกิจกรรมการศึกษาค้นคว้าในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เพื่อจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว ภายใต้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คณะผู้วิจัยสำรวจพบโบราณสถาน อันได้แก่ วัดร้างและเจดีย์วิหารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์กระจายอยู่ในบริเวณพื้นที่ทั้ง ๖ หมู่บ้านของตำบลแม่ฮี้ พบโบราณสถานดังกล่าวมีคุณค่าในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม แสดงเค้าโครงเดิมของศิลปสถาปัตยกรรมเป็นหลักฐานเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอปายโดยรวม และเป็นเครื่องยืนยันว่าพื้นที่ตำบลแม่ฮี้แห่งนี้ เคยเป็นถิ่นฐานของชนชาติลัวะหรือละว้าที่สำคัญมากแห่งหนึ่ง อีกทั้งเป็นดินแดนที่มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านพุทธศาสนามาแต่โบราณกาล

๗.๑ การสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์

ดินแดนล้านนาเป็นถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะมาแต่โบราณ . กลุ่มชนดังกล่าวตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณหุบเขาและพื้นที่ราบ รวมทั้งในพื้นที่เทือกเขาสลับซับซ้อนของจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน ฯลฯ ในเมืองเชียงใหม่ปัจจุบันยังมีโบราณสถานของลัวะอยู่หลายแห่ง อาทิ เวียงเจ็ดลิน เวียงลวนดอก และเวียงเชษฐบุรี รวมทั้งบนดอยขุนช่างเคี่ยนที่ทอดเชื่อมต่อดอยสุเทพและดอยปุย

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ยืนยันว่าชนชาติลัวะเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมของดินแดนสุวรรณภูมิ นั่นคือสุพรรณบัตรที่นักโบราณคดีชาวอังกฤษขุดพบที่เมืองเชียงตุงเมื่อสองทศวรรษที่แล้ว มีใจความสำคัญระบุว่า ชนชาติลัวะเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมของเชียงตุง มีความศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า และได้สร้างศาสนสถานขึ้นหลายแห่ง

กรณีของตำบลแม่ฮี้ ช่วงเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๔ คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ได้ร่วมกันสำรวจแหล่งโบราณสถานและวัดร้างของชาวลัวะ ครอบคลุมพื้นที่ทั้ง ๖ หมู่บ้านของตำบลแม่ฮี้ คือ ผืนป่าบนภูเขาด้านเหนือบ้านแม่เย็น ผืนป่าบนดอยแม่ฮี้ ผืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปาย ที่บ้านท่าปาย บ้านทรายขาว บ้านแม่ปิง และบ้านห้วยแก้ว

คณะนักวิจัยพบทราบโบราณสถานทั้งวัดร้างและสถูปเจดีย์วิหารของลัวหลายแห่ง โดยเฉพาะพื้นที่บ้านแม่เย็นและบ้านแม่ฮี้ แสดงให้ประจักษ์ถึงความเลื่อมใสศรัทธา และความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นหลักฐานทางอารยธรรมที่สำคัญ สามารถพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

ในการสำรวจภาคสนามดังกล่าว ผู้วิจัยออกสำรวจร่วมกับหัวหน้าคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ กลุ่มที่ ๑ และหัวหน้าคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์กลุ่มที่ ๒ ในพื้นที่ทั้งพื้นราบในหุบเขาลุ่มน้ำปาย ลุ่มน้ำแม่เย็น ลุ่มน้ำแม่ปิงน้อย พื้นที่ดอนเชิงเขา และพื้นที่สูงในเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก

สถูปเจดีย์และวิหารของชาวลัวที่สำรวจพบมีหลายแห่ง อาทิ บริเวณใกล้ต้นโพธิ์หลังประตูวัดแม่เย็น ๑ แห่ง บริเวณวัดพระธาตุแม่เย็นและพื้นที่ใกล้เคียง ๓ แห่ง บริเวณเนินรูปวงกลมกลางทุ่งนาบ้านแม่เย็นซึ่งเป็นที่ดินราชพัสดุ ๑ แห่ง บนเนินเขาด้านเหนือบ้านแม่เย็น ๑ แห่ง บนเนินเขาใกล้แม่น้ำปายอีก ๑ แห่ง และบนยอดดอยแม่ฮี้อีก ๑ แห่ง

สภาพปัจจุบันของสถูปเจดีย์วิหารในพื้นที่บ้านแม่เย็นและบ้านแม่ฮี้ ล้วนถูกขุดค้นทำลาย บริเวณฐานเจดีย์ทุกแห่งถูกขุดเจาะเป็นโพรงขนาดใหญ่ ก้อนอิฐขนาดใหญ่กระจายเกลื่อน บางแห่งไม่เหลือเค้าโครงดั้งเดิมทางสถาปัตยกรรมให้เห็น มีสภาพเป็นสิ่งปรักหักพังกลางผืนป่า นอกจากนี้ในพื้นที่บ้านแม่เย็นยังมีหลุมฝังศพลัวอยู่หลายแห่ง

หมู่บ้านแม่ฮี้มีทราบโบราณสถานที่สำคัญ คือ เจดีย์ขนาดใหญ่บนยอดเขาด้านตะวันออกของหมู่บ้าน จัดเป็นศาสนสถานคู่บ้านคู่เมืองในลักษณะสถานที่สำคัญของเมือง (Land mark) เช่นเดียวกับพระธาตุดอยกองมูเป็นจุดสถานที่สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน และพระธาตุดอยสุเทพเป็นจุดสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ เจดีย์แห่งนี้มีขนาดใหญ่และมีความสมบูรณ์มากกว่าทุกแห่งที่สำรวจพบ สภาพปัจจุบันปรากฏร่องรอยการขุดค้นทำลาย ทั้งบริเวณใจกลางและโดยรอบ มีเค้าโครงเดิมของกำแพงแก้วปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด แสดงถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมดั้งเดิมได้เป็นอย่างดี

จากเจดีย์แห่งนี้เมื่อมองลงมาแบบตานก จะเห็นทัศนียภาพอันสวยงามของบ้านแม่เย็น บ้านแม่ฮี้ และบ้านทรายขาว รวมทั้งตัวเมืองปาย และบริเวณผืนนาและท้องทุ่งรายรอบ ที่โอบล้อมไว้ด้วยแนวเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก

ที่สำคัญ เจดีย์แห่งนี้บอกถึงคติการสร้างศาสนสถานไว้บนยอดดอยเหนือหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นสถานที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชน อันเป็นคติแนวคิดเดียวกับการสร้างพระธาตุดอยสุเทพ โดยมีเวียงเจ็ดริน เวียงสวนดอก และเวียงเชษฐบุรียอยู่เบื้องล่าง และจัดเป็น

ทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่ควรได้รับการคุ้มครองดูแลรักษา ทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อธำรงไว้ซึ่งมรดกอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น

สำหรับหมู่บ้านทรายขาว เป็นชุมชนเกษตรกรรมดั้งเดิมในหุบเขาอำเภอยาย พื้นที่ส่วนหนึ่งทอดขนานไปตามแนวลำน้ำปาย จากเอกสารประวัติวัดทั่วราชอาณาจักรของกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ระบุว่า เมื่อเปรียบเทียบศักราชการก่อตั้งกับวัดอื่น ๆ ทั่วทั้งจังหวัด วัดทรายขาวเป็นวัดที่มีศักราชการก่อตั้งรองลงมาจากวัดปางหมู ซึ่งเป็นวัดแห่งแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในการดำเนินการสำรวจภาคสนาม คณะผู้วิจัย ฯ ได้พบทราบโบราณสถาน ๒ แห่ง คือ บริเวณประตูเข้าวัดทรายขาว ๑ แห่ง ส่วนอีก ๑ แห่ง เป็นทราบวิหารตั้งอยู่ในบริเวณไร่นาเหลียงริมแม่น้ำปาย ซึ่งปัจจุบันปรากฏร่องรอยให้เห็นเพียงแค่อิฐปูเรียงเป็นฐานของวิหารรูปสี่เหลี่ยมปกคลุมด้วยร่มเงาของต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เต็มพื้นที่

ส่วนในพื้นที่หมู่บ้านท่าปาย คณะผู้วิจัย ฯ ได้สำรวจพบทราบโบราณสถานของลี้ะกระจายอยู่หลายแห่ง ทั้งบริเวณริมแม่น้ำปาย ในหุบเขากลางท้องทุ่งนา และบริเวณยอดเขาด้านตะวันตกสุดของกองแลน (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ตำบลทุ่งยาว อ.ปาย) ที่สร้างในลักษณะเป็นจุดสำคัญของเมือง (Land mark) เช่นเดียวกับวัดร้างบนยอดดอยเหนือวัดแม่ฮี้

สภาพปัจจุบันของเจดีย์บนยอดเขาด้านตะวันออกสุดของกองแลนถูกซุกเป็นโพรง มีกองอิฐและหินกระจัดกระจายเกลื่อน ส่วนบริเวณโบราณสถานอีกแห่งริมแม่น้ำปาย ด้านตรงข้ามบ่อน้ำร้อนท่าปาย คณะผู้วิจัย ฯ พบว่าถูกหน่วยงานราชการแห่งหนึ่งเข้ามาก่อสร้างถนนใช้รถแทรกเตอร์ไถเกรดจนเรียบ นอกจากนี้ยังมีทราบโบราณสถานอีกแห่งอยู่บนเนินดินชายทุ่งนา ปกคลุมด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่เสมือนเป็นปารกทึบ ส่วนอีกแห่งอยู่บนยอดดอยใกล้บ่อน้ำร้อนท่าปาย

ในการสำรวจพื้นที่หมู่บ้านห้วยแก้ว คณะผู้วิจัย ฯ ได้รับทราบข้อมูลขั้นต้นเกี่ยวกับแหล่งที่ตั้งวัดร้างและทราบโบราณสถานจากนายเตอเหล่อโซ่ กรูวอ ชาวปกากะญอผู้ซึ่งในช่วงสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา ถูกทหารญี่ปุ่นเกณฑ์เป็นคณงานสร้างทางสายแม่มาลัย - ปาย - แม่ฮ่องสอน และขุนยวม และในการสำรวจภาคสนามได้พบทราบโบราณสถานของลี้ะกระจายอยู่บนเทือกเขาตลับซับซ้อนหลายแห่ง หนึ่งในจำนวนนี้คือเจดีย์ที่ก่อสร้างด้วยหินทั้งหมด ตั้งอยู่บนดอยสูงในป่าใกล้เส้นทางที่ทอดไปยังน้ำตกแม่ปิงน้อย (เออะเกอเต๋อ) โดยอยู่ลึกเข้าไปจากเส้นทางสายแม่มาลัย - ปาย - แม่ฮ่องสอน ประมาณ ๔ กิโลเมตร

เจดีย์แห่งนี้มีรูปแบบการก่อสร้างค่อนข้างแปลก คือ นำหินมาก่อเรียงซ้อนกันเป็นเจดีย์ และวางเรียงล้อมรอบเป็นกำแพงแก้ว ชาวเมืองปายและชาวปกากะญอจึงเรียกวัดแห่งนี้ว่า "วัดศิลา" หรือ วัดหิน สภาพปัจจุบันของวัดร้างแห่งนี้ถูกขุดค้นทำลายเช่นเดียวกับวัดร้างแห่งอื่น ที่ตั้งอยู่บนดอยสูงห่างไกลจากเส้นทางคมนาคม กระนั้นก็ยังคงสภาพเค้าโครงเดิมทางศิลปะ สถาปัตยกรรมของเจดีย์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัย ฯ ได้ขึ้นไปสำรวจที่สำนักสงฆ์พระธาตุศรีวิชัย ซึ่งตั้งอยู่ด้านเหนือของหมู่บ้านห้วยแก้ว และพบว่าสำนักสงฆ์แห่งนี้เดิมเป็นที่ตั้งของวัดลัวะมาแต่เดิม ต่อมาพระสงฆ์และชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นใหม่ แล้วนิมนต์ครูบาศรีวิชัยให้มายกฉัตรขึ้นบนยอดพระธาตุเจดีย์ที่สร้างครอบเจดีย์องค์เดิม

จากวัดพระธาตุศรีวิชัยแห่งนี้ คณะผู้วิจัยพบว่าลึกเข้าไปในผืนป่า ยังมีทรางวัดร้างของลัวะตั้งอยู่ในหุบเขาอีกแห่งหนึ่ง

สำหรับพื้นที่บ้านแม่ปิง คณะผู้วิจัย ฯ พบโบราณสถานของลัวะกระจายอยู่หลายแห่ง อาทิ บริเวณโรงเรียนบ้านแม่ปิง ป่าชุมชนของหมู่บ้าน ห้องทุ่งนาในหุบเขา และบริเวณเนินดินริมน้ำปายด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน รวมทั้งทรางเจดีย์ขนาดใหญ่ด้านตะวันตกของหมู่บ้าน ที่ถูกรื้อทำลาย นำอิฐไปสร้างบ่อน้ำ และนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น

ผู้อาวุโสชาวปกากะญอผู้หนึ่งบอกว่า ริมน้ำปายด้านใต้ของหมู่บ้านมีเจดีย์ขนาดใหญ่สวยงามมาก ทว่าผู้รับเหมาก่อสร้างฝายคอนกรีตที่เข้ามาตั้งแคมป์ที่พักคนงาน ได้ใช้รถแทรกเตอร์ไถทำลายเจดีย์จนพังทะลาย ไม่เหลือทรางร่องรอยเดิม

(ดูตารางที่ ๑๕)

ตารางที่ ๑๕ การสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถานและวัดร้าง
ของชาวลัวะ

กิจกรรม/ วันที่ดำเนินการ	การสำรวจแหล่งโบราณสถานในตำบลแม่ฮี้ ตลอดเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๔
ผู้เข้าร่วมโครงการ	นักวิจัยรุ่นเยาว์ และอบต.
วิธีการมีส่วนร่วม	- การสัมภาษณ์ชาวบ้าน, ผู้รู้ในชุมชน - การสอบถามพระสงฆ์ - การเดินสำรวจภาคสนาม
ผลการดำเนินการ	- ได้ข้อมูลสถานที่ตั้งโบราณสถานในแต่ละพื้นที่ - พบซากโบราณสถานของชาวลัวะจำนวนมาก - รู้คติการสร้างศาสนสถานของชาวลัวะ - รู้พัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคม

๗.๒ การนำเสนอผลการสำรวจแหล่งทรัพยากรท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์

จากการที่คณะผู้วิจัย ฯ ได้ดำเนินการสำรวจภาคสนามตลอดช่วงเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๔ พบว่าโบราณสถานในพื้นที่ตำบลแม่ฮี้ส่วนใหญ่ถูกทำลาย จนแทบไม่เหลือเค้าโครงดั้งเดิมทางศิลปสถาปัตยกรรมให้เห็น ที่สำคัญ โบราณสถานทั้งวัดร้างและสถูปเจดีย์วิหารของชาวลัวะเหล่านี้ ล้วนจัดเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ที่ควรได้รับการดูแลรักษา และได้รับคุ้มครองทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน เพื่อธำรงไว้ซึ่งมรดกอันทรงคุณค่าของท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมได้อีกด้วย

การดำเนินการความพยายาม เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับเจ้าอาวาสวัดประจำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ในเดือนสิงหาคม ๒๕๔๔ จากนั้นจัดประชุมชาวบ้านทั้ง ๖ หมู่บ้านในตำบลแม่ฮี้ ขึ้นในทุกวันพระของเดือนสิงหาคม ๒๕๔๔ ที่วัดท่าปาย วัดทรายขาว วัดแม่ฮี้ วัดแม่เย็น

วัดแม่ปิง และสำนักสงฆ์ศรีวิชัยตามลำดับ เพื่อนำเสนอผลการสำรวจและแนวทางการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ของชุมชนท้องถิ่นต่อชาวบ้านทุกหมู่บ้าน

ในการนี้เจ้าอาวาสของวัดแต่ละแห่ง และผู้อาสา - ผู้รู้ในชุมชน ได้ร่วมเป็นวิทยากรกระตุ้นให้ชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานทางพุทธศาสนาของลัวะ คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ได้ช่วยกันนำเสนอข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถาน ทั้งเจดีย์และวิหารที่สำรวจพบในพื้นที่ตำบลแม่ยี่ ด้วยการใส่โปสเตอร์รูปถ่ายประกอบการบรรยาย ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าว และพัฒนาขึ้นมาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ดูตารางที่ ๑๖)

ตารางที่ ๑๖ การประชุมนำเสนอผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

กิจกรรม/ วันที่ดำเนินการ	การนำเสนอผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (โบราณสถานและวัดร้างของลัวะ)
ผู้เข้าร่วมโครงการ	พระสงฆ์, ชาวบ้าน, ผู้นำชุมชน (อบต.ผู้ใหญ่บ้าน)
วิธีการมีส่วนร่วม	- เปิดเวทีแสดงความคิดเห็น
ผลการดำเนินการ	- รับรู้แหล่งที่ตั้งโบราณสถานมากขึ้น - ได้ทางเลือกแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน - ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถาน

๗.๓ ข้อเสนอแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน

คณะผู้วิจัยมีความเห็นว่าทราบโบราณสถานของชาวลัวะ ล้วนเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลแม่ยี่ มีคุณค่าในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอปาย อีกทั้งยังแสดงถึงเค้าโครงดั้งเดิมของศิลปสถาปัตยกรรม และเป็นเครื่องยืนยันว่าพื้นที่แห่งนี้เป็นถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะที่มีความเจริญรุ่งเรืองในพุทธศาสนาแม้โบราณ ควรที่จะกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน เพื่อใช้เป็นแนวบรรทัดฐานในการปฏิบัติ

ในการดำเนินความพยายามเพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานดังกล่าว และพัฒนาขึ้นมาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตำบลแม่ยี่ และของอำเภอปาย

คณะผู้วิจัย ฯ มีความเห็นว่า ควรกำหนดแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน เพื่อใช้เป็นแนว
บรรทัดฐานในการปฏิบัติ ดังนี้ :

- ๑). กำหนดแหล่งโบราณสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น
 - ๒). พัฒนาเส้นทางเดินเท้าขึ้นไปยังโบราณสถานของชาวลัวะบนยอดดอยแม่ฮี้ และร่วม
มือกันกำจัดวัชพืชที่ขึ้นปกคลุม
 - ๓). ปรับปรุงภูมิทัศน์โดยรอบแหล่งโบราณสถาน เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์
ที่สำคัญของอำเภอปาย
 - ๔). เผยแพร่ข้อมูลและสภาพปัจจุบันของโบราณสถานให้สาธารณชนได้รับรู้
 - ๕). กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานที่มีความ
สำคัญอย่างยิ่งยวดทางประวัติศาสตร์สังคม และการตั้งถิ่นฐาน
 - ๖). ร่วมมือร่วมใจกันปกป้องคุ้มครอง และอนุรักษ์โบราณสถาน
 - ๗). รณรงค์เผยแพร่คำขวัญ "ไม่รักษา ก็อย่าทำลาย"

แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานทั้ง ๗ ประการดังกล่าว มุ่งให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดการตื่น
ตัว ร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน และพัฒนาแหล่งโบราณสถานให้เป็น
ทรัพยากรท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ อันเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ
วัฒนธรรมโดยชุมชน และเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในกรอบของแนวคิดการพัฒนาอย่าง
ยั่งยืน

บทที่ ๘

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๘.๑ สรุป

การดำเนินกิจกรรมในโครงการวิจัย “ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม (Ecological and Cultural Tourism Management) อันเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มีการนำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ – ความสามารถ รู้เท่าทันกระแสพัฒนาการด้านการท่องเที่ยว และเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการโดยตรง

ในการนี้มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม สถานที่ทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีการผลิตมาใช้เป็นปัจจัยในการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงฐานทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีเป็นสำคัญ

ตำบลแม่ฮี้เป็นพื้นที่ในหุบเขาลุ่มแม่น้ำปาย ที่มีทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งในด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เชื้อต่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ประชากรมีอัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมโดดเด่น มีขนบจารีตประเพณีหลากหลาย มีประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่าสนใจ รวมทั้งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตที่สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

กระบวนการวิจัยที่ดำเนินเป็นระยะเวลา ๑๒ เดือน แสดงให้ประจักษ์ถึงการทุ่มเทแรงกายแรงใจของนักวิจัยรุ่นเยาว์และชาวบ้าน ที่ร่วมมือร่วมใจกัน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสนองตอบความต้องการของชาวบ้านและชุมชนในตำบลแม่ฮี้ ที่ให้ความสำคัญอันดับต้นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณี และการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่น มุ่งส่งเสริมให้ประชากรในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผืนป่าต้นน้ำแม่ปาย ผืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย ผืนป่าต้นน้ำแม่เย็น และผืนป่าต้นน้ำแม่ฮี้ ซึ่งล้วนเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญ ช่วยให้ชาวบ้าน

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคงในเชิงเศรษฐกิจ ด้วยการเพาะปลูกพืชหลัก อันได้แก่ ถั่วเหลือง กระเทียม ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวสาลี และข้าวบาร์เลย์

งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินไปบนฐานแห่งความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านส่วนใหญ่ ที่ต้องการให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชน และการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นสำคัญ

ที่สำคัญ ชาวบ้านไม่ต้องการให้นาฐานทรัพยากรหลักของชุมชนที่มีอยู่ คือ ป่าต้นน้ำ แม่ปิงน้อย และน้ำตกแม่ปิงน้อย(เออะเกอเต๋อ) มาพัฒนาเป็นสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ หากแต่มุ่งรักษาผืนป่าต้นน้ำเอาไว้ เพื่อให้ประชากรในชุมชนได้รับประโยชน์จากการมีน้ำทำนา และผืนป่าไม่ถูกทำลาย ยังคงความหลากหลายทางชีวภาพและดุลยภาพของระบบนิเวศไว้ได้ สมบูรณ์ดังเดิม

๔.๑.๑ การมีส่วนร่วมของชุมชน

การดำเนินการวิจัยตั้งอยู่บนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกชุมชนในตำบลแม่ฮี้เป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยตรง สามารถนำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการจัดการทรัพยากรดังกล่าวในแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการโดยตรง ตั้งแต่คิดวางแผนดำเนินการโครงการวิจัยด้านการท่องเที่ยว การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประเมินผลโครงการ และการรับผลประโยชน์

ก่อนดำเนินโครงการ ผู้วิจัยได้ประชุมประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮี้ ซึ่งแรงจูงใจหลักในการศึกษาวิจัย ว่า กระบวนการวิจัยให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชน มีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้วยการกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ เพื่อพัฒนาไปสู่กระบวนการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

ในการนี้มีเยาวชนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลแม่ฮี้ สมัครเข้าร่วมเป็นนักวิจัยรุ่นเยาว์ จำนวนหนึ่ง และผู้วิจัยได้แบ่งนักรุ่นเยาว์ออกเป็นสองกลุ่ม โดยใช้พื้นที่ทางภูมิศาสตร์และกลุ่มชาติพันธุ์เป็นตัวกำหนด

คณะนักวิจัยกลุ่มที่ ๑ ประกอบด้วยเยาวชนบ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว และบ้านแม่ฮี้ มีน.ส.ทิพย์วิทย์ แสนสลิ เป็นหัวหน้า ทั้งหมดเป็นเยาวชนคนเมืองและไทลื้อ คณะนักวิจัยกลุ่มที่ ๒ ประกอบด้วยเยาวชนปกากะญอบ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว มีนายไพฑูรย์ ชอบพอ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านห้วยแก้วเป็นหัวหน้า

๘.๑.๒ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชน

การวิจัยที่ดำเนินเป็นระยะเวลา ๑๒ เดือน มุ่งพัฒนาพื้นที่ตำบลแม่ฮี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมอันเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของเยาวชนในตำบลแม่ฮี้ เพื่อให้บรรลุซึ่งแนวทางดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีศึกษาเรียนรู้ร่วมกันด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสรุปปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของบุคลากร จัดให้มีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) เพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิม ระบบนิเวศย่อยของพื้นที่ และคุณภาพของระบบนิเวศ

ในการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม พระภิกษุสงฆ์ ชาวบ้าน และนักวิจัยรุ่นเยาว์ในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงตลอดโครงการวิจัย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการวิจัยทั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาดั้งเดิม

ในอนาคต นักวิจัยรุ่นเยาว์เหล่านี้จะเติบโตพัฒนาขึ้นมาเป็นบทบาทในชุมชนท้องถิ่นของตน โดยเฉพาะการบริหารและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ที่มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน สามารถนำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่มาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ และที่สำคัญก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีในชุมชน

๘.๑.๓ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน

กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ของคนในชุมชน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนผ่านกระบวนการวิจัย มุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยรุ่นเยาว์ทั้งสองกลุ่มซึ่งเป็นตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้าน ให้สามารถนำความรู้ไปแปรสู่การปฏิบัติจริง

ในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนหรือหมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่วิจัย มีการศึกษาถึงฐานทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในพื้นที่ อันได้แก่ ผืนป่า

ต้นน้ำแม่น้ำปิงน้อย และน้ำตกแม่ปิงน้อย (เอะเกอเต๋อ) ผืนป่าแม่เย็นและน้ำตกแม่เย็น ที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ซึ่งยังคงความเป็นป่าเบญจพรรณที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก มีพืชพรรณสมุนไพรหลากหลายชนิด และประชุมระดมความคิดเพื่อกำหนดแนวทางนำฐานทรัพยากรดังกล่าว มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างเหมาะสมและมีความยั่งยืน มีการผสมผสานการพัฒนาในเชิงเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ยึดเอาความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ความสามารถในการรองรับทางสังคม และความสามารถในการรองรับทางวัฒนธรรม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

๘.๑.๔ การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชน

เมื่อพิจารณาศักยภาพการท่องเที่ยวของหมู่บ้านต่าง ๆ คณะผู้วิจัยพบว่า พื้นที่ตำบลแม่ฮี้ มีศักยภาพในการพัฒนาสูงมาก คือ มีทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เชื้อต่อการพัฒนาไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดยชุมชน มุ่งผสมผสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาสังคม และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ในการนำฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่มาใช้ คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมระดมความคิดเห็น แลกเปลี่ยนทัศนะและประสบการณ์ ช่วยกันค้นหาข้อดี - ข้อเสีย และผลกระทบจากการท่องเที่ยว รวมทั้งค้นหาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว พร้อมกันนี้ มีการแสวงหาทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ที่สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของชุมชน มีการถ่ายโอนความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน ด้วยการจัดกิจกรรมเดินสำรวจป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย โดยมีผู้อาวุโสในชุมชน คือ นายอ้าย ชัยแพ เป็นวิทยากรให้ความรู้ในเรื่องพืชพรรณสมุนไพร

การที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการโดยตรง ช่วยให้มีการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากร และมีการนำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่มาใช้อย่างเหมาะสม เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ

กรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการมุ่งมั่นในการปกป้องรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างเข้มแข็ง ก็คือ การร่วมมือกันหาแนวทางที่จะยุติการเข้ามาดูตกรายของผู้

ประกอบการในลำน้ำปาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบเหมืองฝายของชุมชนโดยตรง ด้วยการประชุมประชาคมตำบล และทำหนังสือไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ รวมทั้งสำนักงานผู้ตรวจการรัฐสภา เพื่อขอให้พิจารณาระงับโครงการ และสามารถยุติโครงการดังกล่าวได้ในที่สุด

๘.๑.๕ การเตรียมความพร้อมของชุมชนพื้นที่ท่องเที่ยว

ในการเตรียมความพร้อมของชุมชน มีการประชุมระดมความคิดเกี่ยวกับข้อดีและข้อเสียของการท่องเที่ยว รวมทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ โดยใช้เทคนิค Swot Analysis เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้รับรู้ปัญหาร่วมกัน และช่วยกันค้นหาแนวทางป้องกันตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพื่อปรับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ อันจะช่วยให้การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดผลกระทบน้อยที่สุด

ในเชิงปฏิบัติ ชาวบ้านตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย ได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม อันเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนในขั้นต้น ดังนี้

๑). พัฒนาเยาวชนในพื้นที่วิจัยให้มีความรู้และความสามารถ เข้าใจสภาพภูมิศาสตร์ ภูมินิเวศของท้องถิ่น ปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว คุณภาพของระบบนิเวศ แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อให้เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมในอนาคต

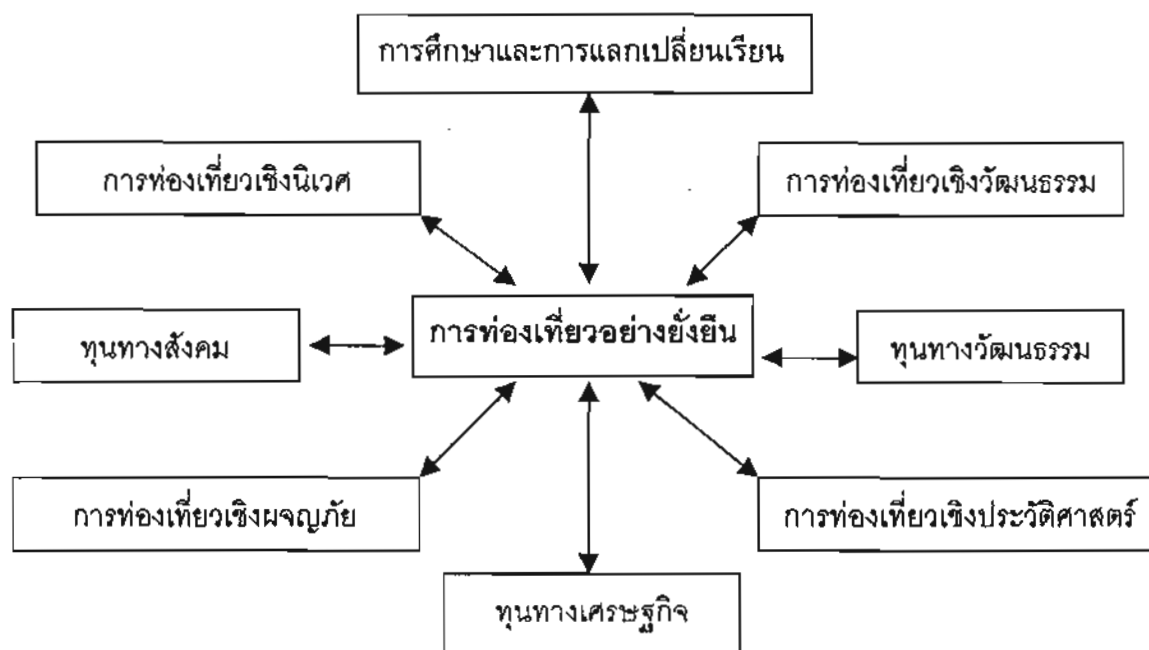
๒). จัดตั้งศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของตำบลแม่ฮี้ขึ้นที่วัดแม่เย็น เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลระบบนิเวศป่าต้นน้ำแม่เย็น และป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย ความหลากหลายทางชีวภาพ พืชพรรณไม้และสมุนไพร “ข้อควรปฏิบัติ – ข้อควรละเว้น” ในการเดินป่า

๓). จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชนเผ่าปกากะญอขึ้นที่วัดแม่ปิง รวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการทำนํ้าฟ้าและนํ้าเหมือง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการผลิตในสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ อุปกรณ์ทอผ้า กระตักน้ำของทหารญี่ปุ่น ธนบัตรที่กองทัพญี่ปุ่นพิมพ์ออกมาใช้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฯลฯ

๔). การสืบทอดภูมิปัญญาของชนเผ่าปกากะญอ ด้วยการรวบรวมบทลำนำ (ทา) และนิทานพื้นบ้าน (ปลอเลอเปลอ) โดยนักวิจัยรุ่นเยาว์และชาวบ้านในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการ เพื่อรื้อฟื้นภูมิปัญญาดั้งเดิมและสืบทอดวัฒนธรรมชุมชน

๕). วัดและชาวบ้านช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานทางพุทธศาสนาของลัวะ ให้เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น (ดูแผนภูมิที่ ๑)

แผนภูมิที่ ๑ : การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

๑. การพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นการผสมผสานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม
๒. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เป็นกฎเกณฑ์ไปสู่คุณภาพของระบบนิเวศในท้องถิ่น ภายใต้องค์ประกอบของความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน (เจ้าของทรัพยากร) ผู้มาเยือน และสิ่งแวดล้อม/วัฒนธรรมชุมชน
๓. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในดินแดนที่แปลกใหม่ โดยชุมชนมีบทบาทสำคัญในการจัดการ เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ภูมิปัญญาให้มีความยั่งยืน โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ

๘.๒ อภิปรายผล

๘.๒.๑ การเรียนรู้ร่วมกัน

เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และมีการสร้างเครือข่ายขึ้นในหมู่บ้านต่าง ๆ โดยมีนักวิจัยรุ่นเยาว์เป็นแกนหลัก มีการวางแผนทางหลักในการดำเนินโครงการวิจัย ดังนี้

- ๑). ให้สมาชิกชุมชนจากทุกสถานภาพ ทุกศาสนา อาทิ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน กลุ่มสตรีเยาวชน ครู รวมทั้งพระสงฆ์ และศิษยาภิบาลเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง
- ๒). ให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่มและการทำงานเป็นทีม ใช้กระบวนการกลุ่มโดยทั้งนักวิจัย นักวิจัยรุ่นเยาว์ และผู้รู้ในชุมชนร่วมทำงานกันอย่างใกล้ชิด ในฐานะเพื่อนร่วมงานที่มีสถานภาพเท่าเทียมกัน ทุกคนเป็นทั้งผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย
- ๓). ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้านธุรกิจท่องเที่ยวของอำเภอปาย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

ภาคประชาชน ได้แก่ ชาวบ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ของตำบลแม่ฮี้ ซึ่งปัจจุบันส่วนหนึ่งมีรายได้จากการท่องเที่ยว ด้วยการจัดทำเรือนพักนักท่องเที่ยวหรือเกสต์เฮาส์ ร้านอาหาร ส่วนหนึ่งเป็นคนนำทางและลูกหาบ ฯลฯ พร้อมกันนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว อาทิ ขายผลิตภัณฑ์การเกษตร อาหารและเครื่องดื่ม ผ้าทอ การนวดแผนโบราณ ร้านซักรีด และงานหัตถกรรมเครื่องจักสาน

ภาครัฐ ได้แก่ หน่วยงานรัฐในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมไปถึงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อำเภออื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดใกล้เคียง

ภาคเอกชน ได้แก่ ชมรมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวอำเภอปาย ผู้ประกอบการโรงแรม บริษัททัวร์ เกสต์เฮาส์ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ร้านจักรยานและมอเตอร์ไซค์ให้เช่า รวมถึงหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เพื่อให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางดำเนินการเชิงยุทธศาสตร์ และแปรแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการประชุมชาวบ้านและผู้มีส่วนได้เสีย คือ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในอำเภอปาย สรุปข้อมูลความรู้ที่ได้จากการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ แล้วนำเสนอผลการศึกษาภาคสนามต่อชาวบ้านในตำบลแม่ฮี้ ผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รวมทั้งรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยว ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

พร้อมกันนี้ คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน แล้วนำมาวางแผนดำเนินกิจกรรมในชุมชนพื้นที่วิจัย วางแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความต้องการของชาวบ้านเป็นหลัก พร้อมทั้งคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ

การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในชุมชน มีการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีการกระจายรายได้ในชุมชน ลดการผูกขาดโดยภาคธุรกิจลง และที่สำคัญเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้คนในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนา และการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยตรง สามารถนำทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่มาทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

๘.๒.๒ การคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติและสังคม

การวิจัยนอกจากจะให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในท้องถิ่นแล้วยังให้ความสำคัญด้านความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ และความสามารถในการรองรับของสังคม นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และทรัพยากรท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มาใช้เป็นฐานทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยว ภายใต้กรอบแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Management) อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาด้านสังคม และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้แก่ ป่าต้นน้ำแม่เย็น - น้ำตกแม่เย็น และแม่น้ำแม่เย็น ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย น้ำตกแม่ปิงน้อย (เออะเกอเต๋อ) สิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ รวมทั้งทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อันได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วิถีการผลิต เป็นต้น ฐานทรัพยากรเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ (Natural Carrying Capacity)

ในการดำเนินการวิจัย มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมขึ้นในชุมชนหลายประการด้วยกัน อาทิ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติของป่าต้นน้ำแม่เย็นและต้นน้ำแม่ปิงน้อย การร่วมมือร่วมใจกันค้นหาทรัพยากรท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในชุมชน แล้วนำทรัพยากรดังกล่าวมานำเสนอต่อที่ประชุมชาวบ้านในรูปของโปสเตอร์ภาพ เพื่อให้ประชากรในชุมชนร่วมกันคิดและตัดสินใจว่าจะนำทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวมาจัดกระบวนการท่องเที่ยวขึ้นในชุมชนได้อย่างไร

ผลสรุปของการประชุมชาวบ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว และบ้านแม่ฮี้ ต้องการให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกในการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ต้องการให้มีการพัฒนาเส้นทางเข้าไปยังน้ำตกซึ่งเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ เนื่องจากเกรงว่าการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าไปยังน้ำตกจะส่งผลให้มีคนเข้าไปบุกรุกทำลายผืนป่าต้นน้ำ

ส่วนชาวบ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย บ้านห้วยแก้ว ต้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบนิเวศของผืนป่าเอาไว้ อีกทั้งห่วงเกรงผลกระทบ หากมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปมากจะยากแก่การควบคุมดูแล ส่งผลให้น้ำในลำน้ำแม่ปิงน้อยเกิดความสกปรก และมีการนำพืชพรรณสมุนไพรออกไปจากป่า

ชาวบ้านไม่ต้องการนำทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว หากแต่มุ่งรักษาผืนป่าต้นน้ำผืนนี้ไว้ให้เป็นฐานทรัพยากรหลักของชุมชน ชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันว่า ผืนป่าดังกล่าวเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวบ้านปกากะญอ ที่ส่วนใหญ่ยังชีพด้วยการเกษตรกรรม คือ ทำนาในระบบเหมืองฝาย หรือ “น่าน้ำเหมือง” มีเพียงส่วนน้อยที่ทำนาข้าวไร่ หรือ “น่าน้ำฟ้า” หากป่าผืนนี้ถูกทำลายสายน้ำจะเหือดแห้ง และเป็นปัญหาต่อการเกษตรกรรมโดยตรง

ในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม มีการประชุมระดมความคิดเห็นและประเมินความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน คณะผู้วิจัยได้ประเมินผลการดำเนินงานเป็นช่วง ชุมชนเห็นว่าการท่องเที่ยวไม่ควรนำมาซึ่งปัญหาผลกระทบด้านลบในเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ในการนี้ได้มีการนำประเด็นดังกล่าวมานำเสนอในประชุม เพื่อระดมความคิดเห็นแนวทางแก้ไข หรือหาวิธีการป้องกันมิให้เกิดผลกระทบ

ในการร่วมกันกำหนดรูปแบบหรือกระบวนการจัดการที่ชัดเจน มีการวางกฎเกณฑ์ในการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ เช่น กรณีพระสงฆ์และชาวบ้านเห็นว่าการบุกรุกพื้นที่ป่าด้านเหนือของหมู่บ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่การเกษตร หากไม่ป้องกันแต่แรกปัญหาดังกล่าวอาจทวีความรุนแรงเกินกว่าจะแก้ไขได้ จึงควรหามาตรการป้องกันที่เหมาะสม และรักษารฐานทรัพยากรในพื้นที่เอาไว้ ที่ประชุมชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันว่าควรจัดกิจกรรมบวชป่าขึ้น

๔.๒.๓ การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาท้องถิ่น

โครงการวิจัย "ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน" เป็นกิจกรรมของคนในท้องถิ่น มุ่งสร้างพลังอำนาจให้แก่ประชาชน (Empowerment) โดยมีนักวิจัยรุ่นเยาว์จากหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นทั้งผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย และใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (People centered) อันเป็นกระบวนการวิจัยเพื่อการพัฒนาซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของบุคคลและสังคม (Personal and social transformation) ผ่านกิจกรรมรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นการร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อชุมชน และนำมาซึ่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนด้วยวิธีการ ดังนี้ :

๑). เปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนทุกสถานภาพความต่างทางเศรษฐกิจและสังคม ใช้ศักยภาพของตนในการพัฒนา ร่วมกันศึกษาปัญหาของท้องถิ่น และร่วมกันแก้ไขปัญห

๒). จัดกลุ่มวิจัยทำหน้าที่เป็นทั้งผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย ให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มและการทำงานเป็นทีม ในฐานะเพื่อนร่วมงานที่มีสถานภาพเท่าเทียมกัน

๓). ใช้กระบวนการกลุ่มดำเนินการสำรวจ เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยประชาชนในชุมชน คือ นักวิจัยรุ่นเยาว์มีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยโดยตรง

๔). อภิปราย วิเคราะห์แบบไม่ขึ้นำ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ และสรุปผล

๕). นำข้อสรุปที่ได้ไปใช้กำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย

การดำเนินกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาท และมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ได้นำไปสู่การพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนทัศนะความคิดเห็น และเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน รวมทั้งเกิดความชื่นชมซึ่งกันและกัน และร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญห

ตัวอย่างหนึ่งของการจัดกิจกรรมซึ่งเป็นการร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญห

การบวชป่าในบริเวณพื้นที่ด้านเหนือของหมู่บ้านห้วยแก้วและบ้านแม่ปิง รวมทั้งป่าชุมชนและสุสานของหมู่บ้านในพื้นที่ทั้งสิ้น ๒๕๐ ไร่ โดยมีการร่วมมือจากหลายฝ่าย อาทิ พระประธาน อภิชาไตรักษาการเจ้าอาวาสสำนักสงฆ์ศรีวิชัย พระกลั่นฟ้า โอวาทกาวี รักษาการเจ้าอาวาสวัดแม่ปิง คณะกรรมการบวชป่าชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียนบ้านแม่ปิง และโรงเรียนปายวิทยาคาร และวิทยากรชาวปกาสัยจากเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.) รวมทั้งชาวบ้านจากบ้านห้วยแก้ว บ้านแม่ปิง และบ้านท่าปาย

๔.๒.๔ ชุมชนกับการแก้ไขปัญห

ตลอดช่วงสองทศวรรษของการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอปาย ปัญหาสำคัญคือการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านยะโป้ หมู่บ้านชนเผ่าลาหู่ในเส้นทางไปยังน้ำตกหมอแปง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ว่าสามารถซื้อขายยาเสพติดได้โดยง่าย ปัญหาดังกล่าวเผยแพร่สู่สาธารณะในวงกว้างผ่านสื่อหลากหลายแขนง ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ในด้านลบ ว่าอำเภอปายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อิงอยู่กับยาเสพติด (Drug Tourism)

ภาพลักษณ์ดังกล่าวเป็นผลจากมีนักท่องเที่ยวจำนวนหนึ่งเสียชีวิตจากการเสพยาเสพติดเกินขนาด (Drug Overdose) และสื่อมวลชนในประเทศตะวันตกได้เผยแพร่ข่าวในสื่อมวลชน ทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่ออินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือพิมพ์ชั้นนำของอังกฤษ ที่เผยแพร่ข่าวทางสื่ออินเทอร์เน็ต ส่งผลให้ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวของอำเภอปายไม่ค่อยดีนักในสายตาของสื่อมวลชนต่างประเทศ

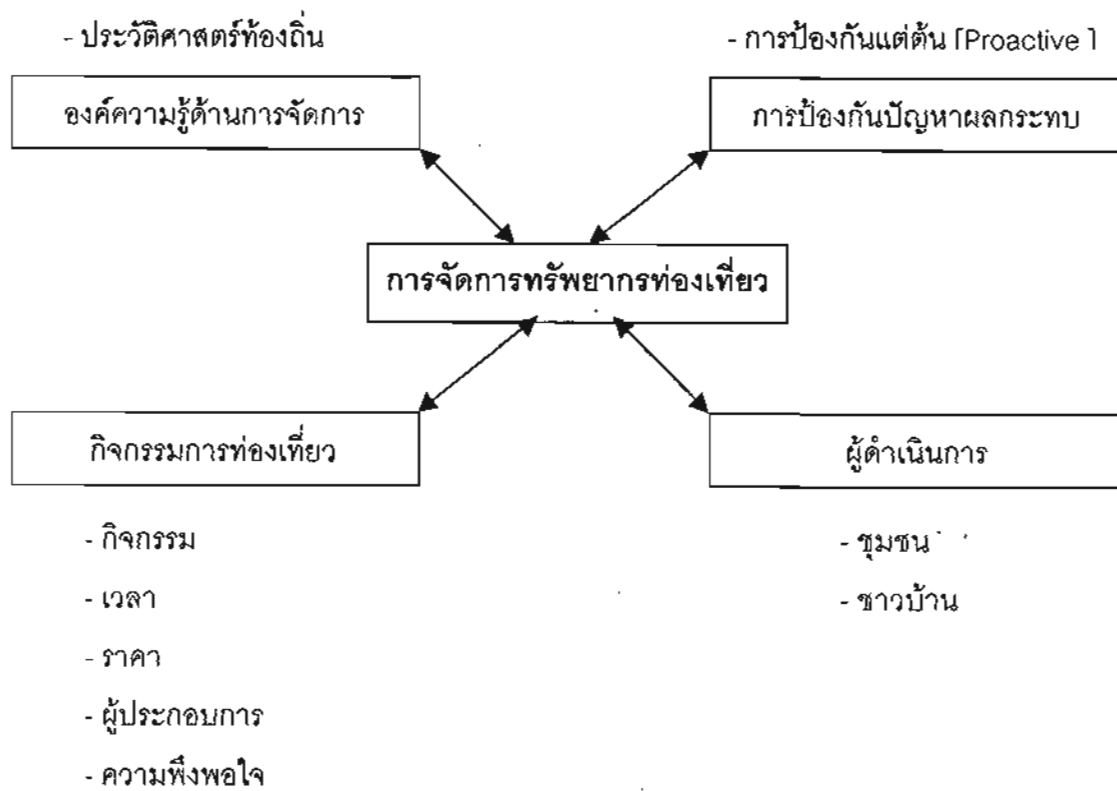
ต่อปัญหาในเรื่องนี้ โครงการวิจัย"ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน" ที่มีเยาวชนจากหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลแม่ฮี้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยรุ่นเยาว์ มีบทบาทอย่างสำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อชุมชน อาทิ ร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อแสวงหาทางเลือกใหม่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ก้าวไปสู่ความยั่งยืน ร่วมมือร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เจริญ ที่สำคัญ กิจกรรมการวิจัยมีส่วนช่วยดึงเยาวชนให้ห่างจากปัญหายาเสพติด จนได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนสีขาวที่คนในชุมชนสามารถแก้ปัญหายาเสพติดได้อย่างดีเยี่ยม

๔.๒.๕ การจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการในมิติด้านสิ่งแวดล้อม

การดำเนินการวิจัยภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว. ภาค) เป็นกิจกรรมเป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถตอบสนอง และพัฒนาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน บนฐานของการพึ่งพาตนเองในชุมชน การวิจัยดังกล่าวเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างบูรณาการ ดำเนินไปภายใต้การผสมผสานมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านการเมือง มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม และมิติด้านเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม (ดูแผนภูมิที่ ๒)

แผนภูมิที่ ๒ : การจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากร
ระบบนิเวศป่าเขตร้อน
ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว
วัฒนธรรมชุมชน

การจัดกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นการกระตุ้นเยาวชนและประชากรในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รู้ปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด โดยมีการดำเนินกิจกรรมหลักดังนี้

๑). การเดินป่าศึกษาธรรมชาติของคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ ในพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่เย็นและต้นน้ำแม่ปิงน้อย ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำปายที่เปรียบเสมือนเป็นสายโลหิตหลักหล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้านแม่เย็น บ้านแม่ฮี้ บ้านทรายขาว บ้านทรายขาว บ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการศึกษาถึงความหลากหลายทางชีวภาพ และพบว่าผืนป่าต้นน้ำแห่งนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก

ที่สำคัญนอกจากจะสำรวจพบพืชพรรณสมุนไพรจำนวนมาก แล้วยังพบว่าในผืนป่าแห่งนี้มีสัตว์หายากที่ใกล้สูญพันธุ์อยู่หลายชนิด อาทิ ซาลามานเดอร์ (Crocodie Salamander) หรือในชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Tylototriton verrucosus* หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “กระทาง” หรือ “จ๊กกัมน้ำ” จัดเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำมีแหล่งกำเนิดอยู่ในเขตเทือกเขาหิมาลัย อาศัยอยู่ในลำธารใสเย็นและสะอาดมากบนเทือกเขาในบริเวณ “น้ำตกเออะเกอเต๋อ” ยังชีพด้วยการกินแมลงและสัตว์น้ำตัวเล็ก ๆ

พร้อมกันนี้ คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ยังพบสัตว์น้ำอีกหลายชนิดที่ดำรงชีวิตอยู่ในบริเวณน้ำตก หรือลำธารใสเย็นสะอาดบนเทือกเขาสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์น้ำซึ่งมีทั้ง กุ้ง หอย ปู ปลา และแมลงที่อาศัยอยู่ในน้ำ มีการพบปลาที่อยู่ในน้ำตกหลายชนิด อาทิ ปลาพลวงหิน หรือปลามุง หรือปลาปุง (*Neolissochilus stracheyi*) ปลาน้ำหมึก (*Opsarius pulchellus*) ปลาซิ้ง (*Chagumius baileyi*) ปลามอน (*Scaphiodonichthys burmanicus*) ปลาค้อ (*Schistura sexcauda*) ปลาเลียหิน (*Garra cambodgiensis*) และปลามุดหรือมุดหน้างอ (*Garra fuliginosa*)

๒). การเดินป่าศึกษาพืชพันธุ์สมุนไพรในป่าแม่เย็นร่วมกับวิทยากรที่เชี่ยวชาญในด้านพืชสมุนไพร คือ นายประภาส แสนสสี ชาวบ้านแม่เย็น และนายไพบุลย์ ขอบพอ ชาวปกากะญอบ้านห้วยแก้ว พบว่าในผืนป่าต้นน้ำแห่งนี้มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก มีพืชพรรณไม้ทั้งที่มีคุณค่าเป็นยาสมุนไพรและมีไม้สมุนไพรอยู่มากมาย เป็นต้นว่า จะค่าน (ลิค๊ะหมื่อ) มะไฟป่า (สาเบอะจื่อ) ม้ากระต๊อบโรง (ต้าสั่วเอธิ) เพกาหรือมะริดไม้ (เด้าะกะ) หัวมะเอ็ง

(เพลากอสา) ต้นผักอี (เครอจี) มะเฒ่า (ห่ออ่า) มะแฟน (เซอะพี) ไมยราพ (หม่อเวมะ) สาบเสือ (ซิโพเควะ) บัวตอง (พอนมือนี) พญาไร้ใบ (ซอพลอดัว) มะแขว (เซอะเรอ) ไม้ตอง (เซอ) ปอสา หรือผักหมู (สะดุย) ไม้เตม (ชะเตอ) เครือน้ำเน (เจาะเลอะดีเด) ฯลฯ

๓). การดำเนินกิจกรรมโครงการซึ่งจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม “ปาย เชิร์ชเดย์ ๒๐๐๑ : ซึ่งจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม” โดยร่วมมือประสานงานเป็นเครือข่ายกับ Earthday Network ของกลุ่ม Greenpeace International กิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวมีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ตำบลแม่ฮี้เป็นอย่างดี และปัจจุบันเส้นทางดังกล่าวซึ่งผ่านวัดแม่เย็น บ่อน้ำร้อนท่าปาย และกองแลนเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

๔). การสำรวจสภาพป่าอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ปิงน้อย ชุมชนปกากะญอบ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้วตระหนักถึงความสำคัญของผืนป่าต้นน้ำแม่ปิง ที่เปรียบเสมือนสายโลหิตหลักหล่อเลี้ยงชีวิตของทุกคนในหมู่บ้าน เนื่องจากป่าแห่งนี้เป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยที่ไหลผ่านหมู่บ้านอุดมด้วยพืชพรรณสมุนไพรและมีความหลากหลายทางชีวภาพสูงมาก และเป็นแม่น้ำสายหลักที่ใช้ในการเกษตรกรรม มีการผันน้ำเข้าสู่ระบบเหมืองฝาย บรรดาชาวบ้านเห็นพ้องต้องกันว่าควรจะช่วยกันอนุรักษ์และปกป้องผืนป่าไว้ให้คงสภาพทางธรรมชาติให้มากที่สุด ไม่ให้ใครเข้าไปบุกรุกทำลายจนเสียความสมดุล

ในทางปฏิบัติ ชาวบ้านได้รวมตัวเป็นกลุ่มอาสาสมัครรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขึ้นในชื่อ “กลุ่มป่าเขียวขจี” กิจกรรมที่ดำเนินการคือในช่วงเดือนกุมภาพันธ์และ มีนาคมของแต่ละปี อันเป็นช่วงฤดูกาลปลูกฝิ่น สมาชิกร่วมกันออกสำรวจตรวจตราพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ในเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง เพื่อป้องกันมิให้มีการลักลอบเข้าไปแผ้วถางป่าทำไร่ฝิ่น โดยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

ผลการดำเนินการ โครงการดังกล่าวนี้ดำเนินมาแล้วเป็นระยะเวลา ๘ ปี ก่อนดำเนินโครงการผืนป่าต้นน้ำบริเวณนี้ถูกทำลายเป็นบริเวณกว้าง ในช่วงแรกชาวบ้านได้ส่งสมาชิกอาสาสมัครไปขอร้องให้ยุติการบุกรุกแผ้วถางป่าเพื่อทำไร่ฝิ่น แต่ชาวบ้านลืมนัดดังกล่าวไม่สนใจปฏิบัติตาม คณะกรรมการหมู่บ้านจึงส่งอาสาสมัครพัฒนาและป้องกันตนเอง (อพป.) และสมาชิกในชุมชนที่เป็นลูกจ้างอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ร่วมกับชาวบ้านขึ้นไปขอร้องให้ร่วมมือลดการบุกรุกทำลายป่าเป็นประจำทุกปี กระทั่งการบุกรุกทำลายป่าและทำไร่ฝิ่นได้ยุติลง

แม้ว่าการบุกรุกทำลายป่าและการทำไร่ฝิ่นจะยุติแล้ว แต่ชาวบ้านที่เป็นอาสาสมัครยังคงเดินทางเข้าไปสำรวจผืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยเป็นประจำทุกปี ผืนป่าที่ถูกแผ้วถางตัดโค่นเริ่มฟื้นสภาพ มีต้นไม้ขึ้นมาทดแทนเพิ่มความสมดุลทางธรรมชาติ

๕). การกันพื้นที่ป่าประมาณ ๒๕ ไร่ บริเวณทางเข้าหมู่บ้านแม่ปิงซึ่งไม่ไกลจากทางหลวงแผ่นดินสาย ๑๐๙๕ และโรงเรียนบ้านแม่ปิงให้เป็นป่าชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านและนักเรียนได้ใช้ประโยชน์ ด้วยการทำแปลงปลูกผัก สวนสมุนไพร และปอเลี้ยงปลาในโครงการอาหารกลางวันของนักเรียน รวมทั้งใช้เป็นที่ตั้งของค่ายลูกเสือ และศูนย์ศึกษาธรรมชาติ พร้อมกันนี้ชาวบ้านได้ร่วมกันปลูกต้นไม้เพิ่มเป็นประจำทุกปี โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของรัฐ อาทิ หน่วยป้องกันและรักษาป่าที่ ๑๙ แม่ปิง อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ฮี้

๖). การจัดทำแนวกันไฟ ในช่วงฤดูแล้งของทุกปี ชาวบ้านได้ร่วมกับหน่วยป้องกันและรักษาป่าที่ ๑๙ แม่ปิง จัดทำแนวกันไฟรอบหมู่บ้าน เพื่อป้องกันมิให้ไฟป่าลุกลามเข้ามาในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็ป้องกันมิให้ไฟจากการเผาไร่ของชาวบ้านลุกลามเข้าไปในป่า ชาวบ้านเห็นว่าการทำแนวกันไฟ การชิงเผาเศษใบไม้แห้งลดการสะสมของเชื้อเพลิง และการเผาป่าให้ต้นหญ้าบนพื้นดินไหม้ ต้นไม้ใหญ่ไม่เสียหาย เป็นการจัดการไฟป่าที่เหมาะสมกับพื้นที่

๗). การลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว ชาวบ้านไม่ต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวที่ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยและน้ำตกเออะเกอเต๋ตามลำพัง ต้องการรักษาสภาพผืนป่าอันอุดมด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและดุลยภาพของระบบนิเวศเอาไว้ และมีความเห็นร่วมกันว่า หากนักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปเดินป่าในเส้นทางดังกล่าว ต้องมีชาวบ้านในหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำทาง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการนี้ ส่งผลให้ผืนป่าต้นน้ำฟื้นคืนสู่สภาพของความสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ

๘). การบวชป่า คณะกรรมการหมู่บ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้วมีมติร่วมกัน ให้กันพื้นที่ป่าเบญจพรรณทางทิศตะวันออกของชุมชน ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยให้เป็นป่าอนุรักษ์ตามโครงการป่าเขียวขจี และได้จัดพิธีบวชป่าขึ้นในพื้นที่ ๒๕๐ ไร่ ในปี ๒๕๔๕ และ ๓๙๙ ไร่ในปี ๒๕๓๖ เพื่อป้องกันมิให้มีการบุกรุกทำลายและคงไว้ซึ่งสภาพสมบูรณ์ทางธรรมชาติ พร้อมกันนี้ กลุ่มป่าเขียวขจีซึ่งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ของหมู่บ้าน เตรียมประกาศห้ามมิให้มีการล่าสัตว์ในพื้นที่ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยอย่างเด็ดขาด

๔.๒.๖ การจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการในมิติด้านการเมือง

ชุมชนทั้ง ๖ หมู่บ้านในตำบลแม่ธิ อันได้แก่ บ้านแม่เย็น บ้านทรายขาว บ้านแม่ธิ บ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว มีทรัพยากรท่องเที่ยวอยู่หลากหลาย อาทิ น้ำตกแม่เย็น ซึ่งเป็นต้นน้ำแม่เย็นและเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของตำบลแม่ปิง น้ำตกแม่ปิงน้อย (เออะเกอเต๋อ) และน้ำตกอื่น ๆ อีกสองแห่งในผืนป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย รวมทั้งบ่อน้ำร้อนท่าปาย นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชนเผ่าปกากะญอ

ทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นปัจจัย ในกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมของตำบลแม่ธิ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมในการจัดการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน รวมทั้งวัฒนธรรมการผลิต ซึ่งมีระบบเหมืองฝายที่นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการกระจาย ทรัพยากรน้ำอย่างทั่วถึงแล้ว ยังนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างเป็นธรรม

การวิจัย “ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ธิ อำเภอ ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน” เป็นกิจกรรมที่มีส่วนอย่างสำคัญในการรณรงค์การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในระดับล่าง โดยสร้างกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยว ของชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้ระหว่างชุมชน ดังเช่น กิจกรรมการบวชป่าต้นน้ำ วิถีการปกากะญอจากเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ (คกน.) เล่าประสบการณ์และวิธีการบวชป่าของชุมชนปกากะญอในพื้นที่อื่น รวมทั้งปัญหาที่ประสบ เพื่อให้ชาวบ้านนำมาปรับใช้เป็นแนวทางการบวชป่าในชุมชนของตน

ที่สำคัญ การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยอาศัยองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำไปสู่เวทีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้และเรียนรู้ซึ่งร่วมกัน เกิดความชื่นชมซึ่งกันและกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหา เป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนที่คนในชุมชนร่วมมือร่วมใจกันดำเนินการ เป็นการพัฒนาที่มีความต่อเนื่อง และเป็นเวทีเชื่อมประสานความเข้าใจระหว่างคนต่างพื้นที่ต่างวัฒนธรรม

๔.๒.๗ การจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการในมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม

การวิจัยมุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อเพิ่มความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของ วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการรู้เท่าทันต่อวัฒนธรรมแบบเมืองใหญ่ และวัฒนธรรมแบบตะวันตก ที่ขยายตัวแผ่เข้ามาในชุมชนชนบทของอำเภอปายในปัจจุบัน โดยมีการดำเนินกิจกรรม

หลายประการด้วยกัน อาทิ การเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่ปิง การเดินป่าศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำแม่เย็น การสำรวจความหลากหลายของพืชพรรณสมุนไพรในป่าต้นน้ำแม่เย็น การจัดการย่านท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม การรวบรวมบ้านห้วยแก้วและบ้านแม่ปิงพื้นที่ ๒๕๐ ไร่ การพิทักษ์ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อยในโครงการป่าเขียวจี รวมทั้งการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบ้านแม่ปิง การรวบรวมนิทานพื้นบ้าน (ปλοเลอเปลอ) และลำนำพื้นบ้าน (ทา)

๑). การก่อตั้งจุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่วัดแม่เย็น

การตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยวด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เผยแพร่ข้อมูลคุณภาพของระบบนิเวศ และจุดเด่นด้านความหลากหลายทางชีวภาพในผืนป่าต้นน้ำแม่เย็นและป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย รวมทั้งคำแนะนำข้อควรปฏิบัติในการเดินท่องเที่ยวเข้าไปยังป่าต้นน้ำ และช่วงพำนักอยู่ในอำเภอลำปาง โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

๒). การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่วัดแม่ปิง

ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่ปิงและบ้านห้วยแก้ว รวมทั้งเจ้าอาวาสวัดแม่ปิงได้ร่วมกันก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าปกาเกอะญอ แล้วเลือกตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดำเนินการและดูแลรักษา เพื่อให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านวิถีชีวิตของชนเผ่า ให้นักท่องเที่ยวที่สนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม และกระตุ้นคนในชุมชนให้รักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณี

๓). การรวบรวมภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมมุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ

การรวบรวมวรรณกรรมมุขปาฐะของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ อันได้แก่ ลำนำเพลงพื้นบ้าน (ทา) และนิทานพื้นบ้าน (ปโลเลอเปลอ) เป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยเยาวชนในชุมชนปกาเกอะญอบ้านห้วยแก้วและบ้านแม่ปิง ซึ่งเป็นสมาชิกในคณะนักวิจัยรุ่นเยาว์ช่วยกันสอบถามผู้อาวุโส แล้วเรียบเรียงเป็นรูปเล่ม อันเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชนเผ่าไว้ให้ดำรงอยู่ตลอดไป

๔). การจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์นำลำนำเพลงพื้นบ้าน (ทา) และนิทานพื้นบ้าน (ปโลเลอเปลอ) ที่รวบรวมได้มาจัดทำเอกสารเผยแพร่ในรูปของเอกสารถ่ายสำเนาสมุดภาพนิทาน เพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

๘.๒.๘ การจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการในมิติด้านเศรษฐกิจ

การกระจายรายได้ได้อย่างยุติธรรมเป็นแนวคิดหลักประการหนึ่ง กระบวนการวิจัยในช่วง ๑๒ เดือน เป็นการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรในพื้นที่ การเตรียมความพร้อมชุมชน และการพัฒนาบุคลากรรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ยังไม่มีผลในเชิงธุรกิจหรือบังเกิดผลในเชิงรายได้

ในเชิงปฏิบัติ กระบวนการวิจัยเป็นกระบวนการศึกษาเรียนรู้ พัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน ปลูกสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมุ่งรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นตำบลแม่ฮี้เป็นสำคัญ

ตลอดช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวนำมาซึ่งรายได้เข้าประเทศจำนวนมหาศาล โดยทำรายได้เข้าประเทศมากเป็นอันดับหนึ่ง แต่จำเมื่อมองลึกลงไปรายละเอียดจะเห็นว่าไม่มีการกระจายรายได้สู่ชุมชนเท่าที่ควร รายได้ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดกระจุกตัวอยู่เฉพาะในวงจรทางธุรกิจของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก ประชาชนผู้เป็นเจ้าของทรัพยากรได้รับส่วนแบ่งรายได้ดังกล่าวเพียงน้อยนิด

หลังมีการพัฒนาทางหลวงแผ่นดิน ๑๐๙๕ ให้เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักเชื่อมต่อระหว่างแยกแม่มาลัยมายังป่าแป๋ ห้วยน้ำดัง อำเภอป่าเย้ย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และอำเภอป่าเย้ยเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ

ในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อให้มีระบบการดำเนินการที่เหมาะสม และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชนแต่ละครัวเรือน ควรมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างทั่วถึงและยุติธรรม มุ่งให้กิจกรรมการท่องเที่ยวนำไปสู่การกระจายรายได้ และผลกำไรที่เกิดจากการท่องเที่ยวเกิดกับชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนในพื้นที่จะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนา และควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง ภายใต้มิติที่ไม่ขัดแย้งกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งไม่ควรให้มีการใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่โดยชุมชนไม่ได้รับประโยชน์ หรือชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วม เพราะจะเป็นการถ่วงช่องว่างระหว่างคนมีโอกาสดำเนินการด้วยโอกาส คนรวยกับคนจน และเป็นการสร้างความแตกแยกขึ้นในชุมชน

๘.๒.๙ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

การที่คณะนักวิจัยรุ่นเยาว์และชาวบ้านในชุมชนร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดช่วงระยะเวลา ๑๒ เดือน ก่อให้เกิดกระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชน นำไปสู่ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และได้ค้นพบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิง

นิเวศและวัฒนธรรมที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของชุมชน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้บังเกิดผลเป็นจริงในเชิงปฏิบัติ ดังนี้

๑). การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในท้องถิ่น

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ต.แม่ฮี้ อ.ปาย ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีการพัฒนาขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน ด้วยการฝึกอบรม จัดการเรียนรู้ - การสอนด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร มีการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาของท้องถิ่นจากผู้อาวุโสสู่เยาวชนรุ่นใหม่ในชุมชน รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชน ระหว่างชุมชนปกาเกอะญอกับชุมชนคนเมืองในตำบลแม่ฮี้ เพื่อร่วมกันจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในตำบลแม่ฮี้ เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกอบรมนักวิจัยรุ่นเยาว์ในชุมชนต่าง ๆ ของตำบลแม่ฮี้ ให้ร่วมมือกันทำวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งในทางตรงและทางอ้อม เยาวชนคนเมืองและปกาเกอะญอเหล่านี้ ในอนาคตจะเติบโตพัฒนาขึ้นมามีบทบาทในชุมชนท้องถิ่นของตน

๒). การศึกษารวมชาติและภูมินิเวศย่อย

การศึกษารวมชาติและภูมินิเวศย่อยในพื้นที่ตำบลแม่ฮี้ เป็นการส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนเข้าถึงฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้เรียนรู้แนวทางการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมีการจัดการองค์ความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม อันเป็นทางเลือกใหม่ของการวิจัยเพื่อการพัฒนา ที่จะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน บนรากฐานสภาพความเป็นจริงของชุมชนหรือบริบทของสังคม

พร้อมกันนี้มีการจัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ให้ข้อมูลด้านความหลากหลายทางชีวภาพของผืนป่าต้นน้ำแม่เย็น และต้นน้ำแม่ปิงน้อย (เอะเกอะเตอ) รวมทั้ง“ข้อควรปฏิบัติ ~ ข้อควรละเว้น” ในการเดินป่าเข้าไปเที่ยวยังป่าต้นน้ำทั้งสองแห่ง เพื่อหลีกเลี่ยงการก่อผลกระทบต่อธรรมชาติแวดล้อมและระบบนิเวศของผืนป่า

๓). การศึกษาศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยว

ตำบลแม่ฮี้มีพื้นที่การเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ มีการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายสำหรับการเกษตรกรรมในทุกหมู่บ้าน พื้นที่ไร่นาส่วนหนึ่งอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำปายและแม่น้ำปิงน้อย มีพืชเศรษฐกิจที่เป็นรายได้หลักของชุมชนหลากหลายชนิด อันได้แก่ ข้าว ข้าวบาร์เลย์ ข้าวสาลี ถั่วเหลือง และกระเทียม รวมทั้งมีการเลี้ยงสัตว์ประเภทวัว - ควาย

พื้นที่แห่งนี้มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เนื่องจากมีทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งประเภทธรรมชาติ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ อันได้แก่ ป่าต้นน้ำแม่เย็นและน้ำตกแม่เย็น ป่าต้นน้ำแม่ปิงและน้ำตกแม่ปิง ซึ่งมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หลายชนิด อาทิ เก้ง เลียงผา หมูป่า นกประจำถิ่นและนกย้ายถิ่น ทิวทัศน์ท้องทุ่งนาของหมู่บ้านแม่ปิง และวัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้งสถานที่ทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ โบราณสถานทางพุทธศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะบนยอดดอยแม่ฮี้

๔). การศึกษาความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

อำเภอปายมีทรัพยากรการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรมอยู่อย่างสมบูรณ์ ได้ชื่อว่าเป็นแอ่งวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของดินแดนล้านนา มีการอพยพโยกย้ายของประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทั้งคนเมือง ไทลื้อ ไทใหญ่ อติตทหารจีนคณะชาติ (กองทัพบกมินตัง) และชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ จึงมีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์และด้านวัฒนธรรมสูงมาก

ที่สำคัญ แอ่งวัฒนธรรมแห่งนี้ในอดีตเคยเป็นถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของชาวลัวะ ซึ่งเป็นประชากรดั้งเดิมของดินแดนสุวรรณภูมิ ปัจจุบันชาวบ้านและพระสงฆ์ – สามเณรวัดแม่ปิงได้ร่วมกันก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้น มีการแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องมือเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม (น่าน้ำฟ้าและน่าน้ำเหมือง) กิจกรรมการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ การขายสินค้าซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของชนเผ่า รวมทั้งมีการรวบรวม “ทา” (บทลำนำ) และ “ปลอเลอเปลอ” (นิทาน)

ตลอดช่วง ๑๒ เดือนที่ดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของนักวิจัยรุ่นเยาว์ นอกจากกิจกรรมการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของบุคลากรแล้ว ยังมีการเตรียมพื้นที่และการจัดการทรัพยากรรองรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดยชาวบ้านและนักวิจัยรุ่นเยาว์ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง ตั้งแต่คิดและวางแผนโครงการ การดำเนินโครงการ และการประเมินผลกิจกรรมดังกล่าว

ในการดำเนินโครงการ ชาวบ้านได้กำหนดแนวทางการจัดการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับชุมชน มุ่งเน้นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ในพื้นที่ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรมระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยว โดยใช้ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่อย่างพอเหมาะพอควร ยังยืนไปถึงคนรุ่นลูกหลาน อันเป็นการจัดการท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืน (ดูแผนภูมิที่ ๓ และ ๔)

แผนภูมิที่ ๓ : การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้

ฐานทรัพยากรประวัติศาสตร์	ฐานทรัพยากรวัฒนธรรม	ฐานทรัพยากรธรรมชาติ
-โบราณสถานลัวะ -เส้นทางสงครามโลกครั้งที่ ๒ -โรงพยาบาลนั้บตรของกองทัพญี่ปุ่น	- ภาษา ; วัฒนธรรม -การทอดผ้า -ภูมิปัญญาดั้งเดิม (ปลอเลอเปลอ, ทา)	-ป่าต้นน้ำแม่ปิงน้อย, น้ำแม่เย็น -น้ำตกแม่ปิงน้อย,น้ำตกแม่เย็น -พืชสมุนไพร -ความหลากหลายทางชีวภาพ

พื้นที่ท่องเที่ยวตำบลแม่ฮี้

ชุมชน	ชาวบ้าน	โรงเรียน	ภาคธุรกิจ	ภาครัฐ
-ประชาคมหมู่บ้าน -กลุ่มแม่บ้าน	-ชาวบ้าน -ทีมวิจัยรุ่นเยาว์	-ครู -นักเรียน	-ผู้ประกอบการ -เกสต์เฮ้าส์ -ทัวร์ช้าง	-อบต. -ผู้ใหญ่บ้าน -กำนัน -อำเภอ, -จังหวัด

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

๑. การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. การอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น
๓. การคำนึงความสามารถในการรองรับธรรมชาติและสังคม-วัฒนธรรม
๔. การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

แผนภูมิที่ ๔ : กระบวนการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ทิศทางการพัฒนา

๑. มุ่งรักษาสมาคมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมประเพณี และฟื้นฟูภูมิปัญญา
๒. เปิดให้นักท่องเที่ยวใช้พื้นที่เกาะเกาะต่อปีละ ๔ เดือน (ช่วงฤดูหนาว)
๓. ไม่พัฒนาถนนเข้าสู่ป่าต้นน้ำ, น้ำตก
๔. ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน
๕. ก่อตั้งศูนย์ศึกษาสมุนไพร

๘.๓ ข้อเสนอแนะ

๘.๓.๑ การรักษารูขี้อย่างเหมาะสมเพื่อการเกษตรกรรม

ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่ปิง บ้านท่าปาย และบ้านห้วยแก้ว เห็นควรร่วมกันรักษารูขี้อย่างเหมาะสมที่มีอยู่ไว้รองรับการเกษตรกรรมเป็นอันดับต้น การรักษารูขี้อย่างเหมาะสมป่าไม้ในพื้นที่ต้นน้ำมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อวิถีการผลิตของชุมชน เพื่อให้การปลูกป่าคุ้มครองมีผลในเชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง ควรมีมาตรการในการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ชัดเจน

ในการใช้ประโยชน์จากรูขี้อย่างเหมาะสมชาติเป็นปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ควรมุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินการทุกขั้นตอน และสามารถปฏิบัติได้จริง ที่ผ่านมามีการขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอปาย ที่ดำเนินมาเป็นระยะเวลาหนึ่งทศวรรษ รายได้ส่วนใหญ่แทบทั้งหมดกระจุกตัวอยู่เฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มผู้ประกอบการเท่านั้น ยังไม่มีการกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนพื้นที่ท่องเที่ยวเท่าที่ควร ทั้งที่ตำบลแม่ฮี้ที่มีฐานทรัพยากรท่องเที่ยวหลากหลาย อาทิ บ่อน้ำร้อนท่าปาย น้ำตกแม่เย็น ทัศนียภาพอันสวยงามของท้องทุ่งนาบ้านแม่ปิง และวัดแม่เย็นซึ่งมีจุดชมทัศนียภาพของเมืองปาย

๘.๓.๒ การอนุรักษ์โบราณสถานของลัวะ

ทราบโบราณสถานของชาวลัวะนอกจากเป็นมรดกล้ำค่าทางพุทธศาสนา แล้วยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และศิลปสถาปัตยกรรม แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของพุทธศาสนาในดินแดนแห่งนี้ และการมีศรัทธาในพุทธศาสนาของบรรพชนชาวลัวะมาเป็นระยะเวลายาวนานหลายศตวรรษ ควรอย่างยิ่งที่จะมีการดำเนินโครงการอนุรักษ์โบราณสถานของลัวะโดยเร่งด่วน

คณะผู้วิจัยรุ่นเยาว์ได้ดำเนินการสำรวจทราบโบราณสถานของกลุ่มชาติพันธุ์ลัวะ พบวัดร้างและเจดีย์วิหารกระจายอยู่ทั้งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปาย ลุ่มน้ำแม่เย็น ลุ่มน้ำแม่ฮี้ ลุ่มน้ำแม่ปิงน้อย และในพื้นที่ป่าเขาของตำบลแม่ฮี้ ทว่าส่วนใหญ่ถูกขุดค้นหาสมบัติมีค่าจนเจดีย์มีสภาพเป็นกองอิฐและหินกระจายเกลื่อน เป็นการทำลายโบราณสถานทางพุทธศาสนา เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งโบราณวัตถุและเงินตรา

๘.๓.๓. การปรับเปลี่ยนนโยบายการท่องเที่ยวจากยึดเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง สู่การ
ยึดนิเวศเป็นศูนย์กลาง

นโยบายการท่องเที่ยวของรัฐตลอดช่วงที่ผ่านมา อยู่ในกรอบแนวคิดเศรษฐกิจศาสตร์ที่ยึดเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลาง (Econcentric) กำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมภาคการบริการ (Service Industry) มุ่งเล็งผลเลิศด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ คือ ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้ามามากที่สุด แล้วหาพื้นที่ท่องเที่ยวมาเป็นจุดขายรองรับ เพื่อนำเงินตราเข้าประเทศให้มากที่สุด มุ่งสร้างรายได้จากการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ หากแหล่งท่องเที่ยวใดเสื่อมสภาพก็หันไปบุกเบิกแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ อันเป็นการท่องเที่ยวที่เลื่อนลอย (Shifting Tourism)

การดำเนินนโยบายดังกล่าว นำไปสู่การจัดงานเทศกาลท่องเที่ยวและการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว มิได้คำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมเท่าที่ควร ในทางตรงกันข้าม มีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น รวมทั้งประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุและโบราณสถานมาเป็นต้นทุนหรือเป็นจุดขาย โดยไม่ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาการพัฒนาด้านสังคม การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และการรักษาคุณภาพของระบบนิเวศ

การท่องเที่ยวที่พัฒนาภายใต้ทิศทางแนวนโยบายดังกล่าว ในเชิงปฏิบัติจึงเป็นการทำลายดุลยภาพของระบบนิเวศ นำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ควรที่จะหันมาให้ความสำคัญในการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม คำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ เพื่อที่จะมีการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่ ทุกภูมิภาคของประเทศ

๘.๓.๔ การขยายกิจกรรม “ปายเอิร์ธเดย์ : ชีจักรยานท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม”
สู่ระดับจังหวัด

ผู้วิจัยได้นำเสนอต่อที่ประชุมสัมมนา “ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน” เมื่อเดือนสิงหาคม ๒๕๔๔ ว่า ควรขยายกิจกรรม “ปาย เอิร์ธเดย์ : ชีจักรยานท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม “ สู่ระดับจังหวัด เพื่อให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่จักรยานชมความสวยงามของผืนป่าและธรรมชาติที่สมบูรณ์ รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมอันหลากหลายของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละอำเภอ

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กระทรวงการต่างประเทศ(ไม่ระบุปีที่พิมพ์) แผนปฏิบัติการที่ ๒๑ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน.
 กรุงเทพฯ : กระทรวงการต่างประเทศ The Centre for Our Common Future (สวิตเซอร์แลนด์) และ สมาคมเพื่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (๒๕๔๕) ปีท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติ. กรุงเทพฯ : กองอนุรักษ์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (๒๕๔๕) แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ.
 กรุงเทพฯ : กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๓๔) ภูมิทัศน์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : ด้านสถาปัตยกรรม
 จลาตชาย รมิดานนท์.(๒๕๓๐) "บรรยายสรุปการประชุมกลุ่มย่อย". ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
- ชยันต์ วรรณะภูติ.(๒๕๓๘) เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมือง
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช.(๒๕๓๙) "โฉมหน้าของโลกในศตวรรษที่ ๒๑" ยกเครื่องเมืองไทย : จินตนาการสู่ปี ๒๐๐๐. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา
- ฐสิทธิ์ ชูชาติและคณะ.(๒๕๔๔) รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว. เชียงใหม่ : โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม
- เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ.(๒๕๓๙) "จินตภาพ ๒๐๐๐ ภาพรวมยุทธศาสตร์การยกเครื่องสังคมไทย" ยกเครื่องเมืองไทย : จินตนาการสู่ปี ๒๐๐๐. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา
- นิธิ เลียวศรีวงศ์. (๒๕๓๘) "วัฒนธรรมชุมชนกับการท่องเที่ยว" เวทีผู้ถูกท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (๒๕๓๙) "เศรษฐศาสตร์สีเขียวและนิเวศวิทยาการเมือง จินตนาการทางยุทธศาสตร์" ยกเครื่องเมืองไทย : จินตนาการสู่ปี ๒๐๐๐. กรุงเทพฯ : มูลนิธิภูมิปัญญา
- พ่อเลปาและวีรศักดิ์ ยอดระบำ (๒๕๓๘) เพลงชีวิตปกากะญอ. เชียงใหม่ : ศูนย์ชาติพันธุ์และการพัฒนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ยศ สันตสมบัติและคณะผู้วิจัย. (๒๕๔๔) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษา

นโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย

ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๐๗) อักษรานุกรมภูมิศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พระจันทร์

วัชร สันธูประมา. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์) "เศรษฐกิจนครเชียงใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง -

ปัจจุบัน" เศรษฐกิจนครเชียงใหม่ จากอดีตสู่อนาคต, เชียงใหม่ : เชียงอินทร์พลาซ่า

ศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม. (๒๕๓๐) "ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่"
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สุวิทย์ นามแสง. (๒๕๓๖) รายงานการวิจัยผลกระทบและปัญหาที่เกิดจากทัวร์ป่ากับบริบทและ

เงื่อนไขทางสังคม เฉพาะกรณี เชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน, เชียงใหม่ : องค์

กรเครือข่ายการจัดการทรัพยากรภาคเหนือ, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อุดร วงษ์ทับทิม. (๒๕๔๓) ปรีดี พนมยงค์ กับขบวนการกู้เอกราชในลาว. กรุงเทพฯ : คณะ

กรรมการดำเนินงานฉลอง ๑๐๐ ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส และ

สถาบันปรีดี พนมยงค์

อุดร วงษ์ทับทิม. (๒๕๔๔) "การท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม อ.ปาย". เอกสารประกอบการเสวนา

"ทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน". แม่ฮ่องสอน : สنج.

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อันส์ เพนส์. (๒๕๒๖) ประวัติความเป็นมาของล้านนาไทย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

วารสาร - หนังสือพิมพ์

กองส่งเสริมและเผยแพร่. (๒๕๔๒) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมคุณภาพ

สิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม,

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์) การดำเนินงานเรื่อง ECOTOURISM ใน

ประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อมรินทร์,

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (๒๕๔๔) แผนการท่องเที่ยวปี ๒๕๔๕ (เอกสารประกอบการ

บรรยาย)

เจริญ วรรณยอดคำ. (ไม่ระบุปีที่พิมพ์) อำเภอปาย, (เอกสารโรเนียว)

- “จิงโจ้” (นามแฝง). “เสียงหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”. ข่าวสารป่ากับชุมชน. (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๑ เดือนกันยายน ๒๕๔๑), ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก, พจนา สนวนศรี. “โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ”. จุลสารท่องเที่ยวททท. (ปีที่ ๑๗ เล่มที่ ๑ มกราคม – มีนาคม ๒๕๔๑) กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
- พจนา สนวนศรี. “การจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน”. ข่าวสารป่ากับชุมชน. (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๑ เดือนกันยายน ๒๕๔๑), กรุงเทพฯ : ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- รณกร ตีรกานนท์. “มุมมองของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน”. ข่าวสารป่ากับชุมชน. (ปีที่ ฉบับที่ ๑๑ เดือนกันยายน ๒๕๔๑), ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียและแปซิฟิก, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- ศูนย์ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอำเภอปาย.(๒๕๔๔) การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (เอกสารรายงาน), แม่ฮ่องสอน : อำเภอปาย
- สถานีอนามัยตำบลแม่ฮี้.(๒๕๔๔) สรุปบัญชี ๑ กลุ่มประชากรรวมทุกกลุ่มอายุ. (งวดที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๔)
- สถานีอนามัยบ้านแม่ปิง.(๒๕๔๔) สรุปบัญชี ๑ กลุ่มประชากรรวมทุกกลุ่มอายุ. (งวดที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๔)
- สมิทธ สระอุบล.(๒๕๓๒) พื้นฐานทางมานุษยวิทยาและพจนานุกรมศัพท์ที่เกี่ยวข้อง
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- อุดร วงษ์ทับทิม. “คนขับโลก”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามรัฐ
- อุดร วงษ์ทับทิม. “ปาย เมืองท่องเที่ยวในอ้อมอกภูเขา”. ผู้จัดการรายสัปดาห์. (วันที่ ๑๗ - ๒๓ มกราคม ๒๕๓๗) กรุงเทพฯ : ตะวันออกการพิมพ์

หนังสือ – วารสารภาษาอังกฤษ

- Alternative Tour (Thailand) (1992) “Alternative Tour Thailand” Alternative Tourism Vol. 3
April 1992
- Burling, Robbins (1965) Hill Farm and Padi Fields : Life in Mainland Southeast Asia.
New Jersey : Prentice - Hall
- Friedman, Jonathan (1994) Cultural Identity and Global Process. London : Sage

สัมภาษณ์

นายเจริญ วรรณยอดคำ อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๙ หมู่ที่ ๑ ถนนเขตกลางค์ บ้านเมืองพร้าว
ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายจำรัส เครืออ่อน อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๕ ถนนชัยสงคราม บ้านป่าขาม ตำบลเวียงใต้
อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายดี คิดกันไว้ อายุ ปี ๘๐ บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ ๗ บ้านท่าไร่ ตำบลสันปูเลย อำเภอดอย
สะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

นายเดอเหล่อโซ่ กรูวอ อายุ ๘๓ บ้านเลขที่ ๑๐ หมู่ที่ ๖ บ้านห้วยแก้ว ตำบลแม่ฮี้ อำเภอ
ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายบุญเป็ง ตีะนนท์ อายุ ๕๙ ปี เลขที่ ๔๗ หมู่ที่ ๓ บ้านท่าปาย ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายบัณฑิต เดชฤาษี สำนักงานปายเคเบิลทีวี ถนนชัยสงคราม บ้านป่าขาม ตำบลเวียงใต้
อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นางนา หุ่นนะ อายุ ๘๓ ปี บ้านเลขที่ ๔๑ บ้านป่าขาม หมู่ที่ ๓ ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายปัน ปิ่นแก้ว อายุ ๘๓ ปี บ้านเลขที่ ๒๗ ถนนชัยสงคราม บ้านเมืองพร้าว อำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายมาลี เขียววิน อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๘๕ หมู่ที่ ๑ บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พระมหาสมศักดิ์ สุขเมธี (เปรียญ ๗) เจ้าอาวาสวัดทรายขาว บ้านทรายขาว ตำบลแม่ฮี้ อำเภอ
ปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นายแพบอ มะลิตวง อายุ ๑๑๐ ปี บ้านเลขที่ หมู่ที่ ๑ บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน